

Velp

Rheden

De Steeg

Ellecom

Dieren

Spankeren

Laag-Soeren

Programma-begroting 2022-2025

gemeente Rheden

Datum vaststelling B&W : 28 september 2021

Datum besluitvorming Raad: 9 november 2021

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 3
Opbouw begroting en leeswijzer 4
Inleiding 6
Financiële positie 8
Programma's 14
1 Economische Ontwikkeling 15
2 Welzijn 24
3 Gebiedsontwikkeling 40
4 Duurzaamheid 51
5 Bestuur en Veiligheid 57
6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen 64
Paragrafen 66
A. Lokale Heffingen 67
B. Weerstandsvermogen en Risicobeheersing 74
C. Onderhoud Kapitaalgoederen 82
D. Financiering 88
E. Bedrijfsvoering 93
F. Verbonden Partijen 100
G. Grondbeleid 113
Financiële begroting 118
Inleiding 119
Financieel meerjarig perspectief 120
Financiële positie 128
Bijlagen 130
Bijlage 1 Beleidsindicatoren 131
Bijlage 2 Taakvelden 132
Bijlage 3 Meerjarig Investeringsplan 134
Bijlage 4 Reserves en Voorzieningen 137
Bijlage 5 Begroting 2021 139
Bijlage 6 Kerngegevens 143
Bijlage 7 EMU-saldo 144
Bijlage 8 Sustainable Development Goals (SDG) 145

Inleiding

Opbouw begroting en leeswijzer

De programmabegroting 2022-2025 bestaat uit 4 delen;

- Inleiding
- Programma's
- Paragrafen
- Financiële begroting

Inleiding
Dit onderdeel bevat zowel een beleidsmatige beschouwing op de huidige situatie als een financiële uiteenzetting op hoofdlijnen.

Programma's
De programma-indeling is als volgt:

1. Economische ontwikkeling; dit programma omvat onder meer werk & re-integratie, economische ontwikkeling en onderwijs.
2. Welzijn; sport & bewegen, cultuur, erfgoed, jeugd, algemene voorzieningen, inkomensondersteuning en armoedebestrijding en volwaardige maatschappelijke deelname en volksgezondheid.
3. Gebiedsontwikkeling; hieronder vallen gemeentelijk vastgoed, mobiliteit, infra en beheer openbare ruimte, wijkvernieuwing, natuur en landschap, ruimtelijk kader en ondersteunen initiatieven en wonen.
4. Duurzaamheid; met onder meer klimaat & duurzame energie, afval & water & milieu.
5. Bestuur & Veiligheid; hieronder vallen partnerschap, dienstverlening & communicatie en veilige en inclusieve samenleving.
6. Financiën en algemene dekkingsmiddelen; een algemeen hoofdstuk met wettelijk voorgeschreven taakvelden zonder specifiek beleidsdoel, zoals de hoogte van de algemene uitkeringen, de lokale heffingen, overhead en de kosten van de financieringsfunctie.

Naar aanleiding van de aanbevelingen van het rekenkameronderzoek naar de programmabegroting, is het traject "doorontwikkeling programmabegroting" gestart. Het doel hiervan is om te zorgen dat de programmabegroting, en de daaropvolgende P&C documenten, ten eerste qua inhoud en proces beter aansluiten bij de behoefte. Ten tweede is het doel om te zorgen dat de programmabegroting een coherent stuk wordt dat voldoende basis biedt voor de Gemeenteraad om besluiten te nemen en de controlerende taak uit te voeren. Met de financiële commissie is een groeipad afgesproken. Deze nieuwe opzet van deze begroting is een eerste stap in dat groeipad.

De verschillende programma's zijn aan de hand van de doelenboom (visie, doelen en resultaten) opgebouwd. Per programma's zijn tevens de middelen opgenomen. Er wordt niet langer beschreven welke (getailleerde) activiteiten worden uitgevoerd, maar de begroting richt zich vanaf nu op wat deze activiteiten moeten opleveren (resultaten) en wat hiermee dient te worden bereikt (doelen). Hiermee wordt een duidelijke relatie gelegd met de 3 W-vragen:

- Wat willen we bereiken? (Doel)
- Wat gaan we daarvoor doen? (Resultaat)
- Wat mag het kosten?

Het is een gezamenlijke ambitie om enerzijds het abstractieniveau van de doelen aan te laten sluiten bij de behoefte van ons bestuur, en anderzijds resultaten specifiek en meetbaar te maken voor de verantwoording. Met deze begroting hebben we daar een eerste stap in gezet. We zijn voornemens om in een volgende stap, met de begroting 2023-2026 indicatoren op te nemen om deze doelen en resultaten meer concreet en meetbaar te maken.

Bij elk programma is de context van het programma opgenomen, waarbij er ruimte is voor achtergrond, actualiteit maar ook risico's die voor het programma spelen. Hiermee geven een aanzet tot invulling van de motie "niet direct Rijk rekenen" (vastgesteld op 6 juli 2021). Elk programma wordt afgesloten met een opsomming van geldende beleidsdocumenten voor dat programma, de verbonden partijen en totaaloverzicht van baten en lasten en eventuele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves.

Paragrafen
Naast de programma's, zijn de volgende voorgeschreven paragrafen opgenomen:

1. Lokale heffingen; in de paragraaf lokale heffingen wordt ingegaan op de ontwikkelingen van de belastingen en heffingen en de consequenties voor onze inwoners. Daarbij wordt aandacht besteed aan de totstandkoming van de tarieven en de beleidskeuzes die daaraan ten grondslag liggen. Verder wordt inzicht gegeven in de kostendekking van een heffing.
2. Weerstandsvermogen en Risicobeheersing; hierbij wordt inzicht gegeven in de financiële risico's inclusief beheersingsmaatregelen en de mate waarin de gemeente in staat is deze financieel op te vangen.
3. Onderhoud Kapitaalgoederen; in deze paragraaf wordt inzicht gegeven in het beleidskader voor de openbare ruimte en de financiële consequenties van het onderhoud van kapitaalgoederen in die openbare ruimte.
4. Financiering; deze paragraaf bevat o.a. de beleidsvoornemens ten aanzien van de financieringsportefeuille en geeft inzicht in de rentelasten, het renteresultaat en de wijze waarop rente wordt toegerekend. Daarnaast geeft het inzicht in de financieringsbehoefte van de gemeente.
5. Bedrijfsvoering; in de paragraaf bedrijfsvoering wordt ingegaan op personeel & organisatie, communicatie, informatiemanagement & automatisering, planning & control en risicomanagement in brede zin. De doelen en resultaten die betrekking hebben op programma 6 komen terug in deze paragraaf.
6. Verbonden partijen; het doel van deze paragraaf is de Raad inzicht te verschaffen in onze beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's in private en publiekrechtelijke organisaties.
7. Grondbeleid; de paragraaf grondbeleid geeft inzicht in het grondbeleid en de doelstellingen die worden nagestreefd. Tevens wordt in deze paragraaf de financiële positie van de grondexploitatie uiteengezet. Ook wordt inzicht verschaft in de resultaatverwachting van de grondexploitatie zoals deze blijkt uit de begroting 2022 in vergelijking met de prognoses volgens de overeenkomstige paragraaf in de laatste jaarrekening.

Financiële begroting
In het derde onderdeel van de begroting zijn vooral de wettelijk voorgeschreven financiële overzichten opgenomen.

Inleiding

Rheden geeft Energie!
In Rheden willen we fijn kunnen wonen, werken en leven met elkaar. Het vraagt energie van de gemeentelijke organisatie om de opgaven op het gebied van werk, wonen, de energietransitie en kansen voor onze jeugd aan te pakken. Het werken aan deze opgaven geeft ons ook energie. Samen met onze inwoners zetten we ons in om de Rhedense samenleving mooier en beter te maken. “Meedoen” is ons credo.

Bij het opstellen van het coalitieakkoord zijn deze thema’s drie jaar geleden uitgelicht. We hebben de opgaven daadkrachtig opgepakt en uitgewerkt. Van belang was ook het in balans brengen van inkomsten en uitgaven. Het doel was een sluitend meerjarenperspectief op de beschikbare financiën passend bij het gewenste voorzieningenniveau. We zijn op de goede weg maar we zien ook dat er ontwikkelingen en actualiteiten zijn die de weg naar een gezonde financiële positie niet makkelijk maken. Deze komen in de begroting terug.

De coronacrisis heeft een grote invloed gehad op het behalen van onze opgaven op het gebied van werken, wonen en welzijn. Waar de vooruitzichten vorig jaar op het gebied van economie en werkgelegenheid nog vrij somber waren zien we voor 2022 enige groei voor de economie en een stabilisering van de werkeloosheidscijfers. Met name onze jeugd heeft geleden onder de door corona opgelegde beperkingen. Dit heeft onder meer geleid tot een toename van het aantal thuiszitters dat geen passend onderwijs krijgt en een toename van de specialistische jeugdzorg. Ook de voorziene omslag van individuele ondersteuning naar algemene of collectieve ondersteuning in het sociaal domein is door de coronacrisis minder van de grond gekomen.

Nieuwe ontwikkelingen
Het laatste rapport van het VN panel IPCC bevestigt dat we de klimaatopgave niet mogen onderschatten. Het gaat daarbij zowel om het tegengaan van verdere opwarming als om het aanpassen aan een al veranderend klimaat. Dit betekent een versnelling van de verschillende opgaven over de volle breedte van de gemeentelijke begrotingsprogramma’s. De opwarming van het klimaat heeft namelijk onder meer effect op onze gezondheid, op de biodiversiteit, op onze ruimtelijke opgaven en op de betaalbaarheid van duurzaam wonen.

We werken, zeker ten aanzien van de woningbouwopgave, samen in de Groene Metropool, in de regio Arnhem-Nijmegen. We proberen regionaal een aantal strategische thema’s op het fysieke domein te pakken. Denk daarbij vooral aan de versnelling van de woningbouw, de circulaire regio, de economische ontwikkelingen en regionale mobiliteit. We werken ook samen op het gebied van cultuur en toerisme. Het doel is om groei te realiseren en het groene karakter van onze bijzondere regio te versterken.

In 2022 vindt de inwerkingtreding van de Omgevingswet plaats. Dit betekent een zeer stevige inspanning voor onze organisatie. Het doel van de Omgevingswet betreft een vereenvoudiging van de regels en wetten op het gebied van alle omgevingsaspecten (lucht, geluid, RO, natuur, verkeer, klimaat, en dergelijke). Er worden 26 wetten samengevoegd, er komt meer aandacht voor partnerschap met inwoners en belanghebbenden en het verbinden van ruimtelijke ontwikkelingen met maatschappelijke wensen en effecten staat centraal.

Op het sociaal domein treedt de nieuwe Wet inburgering in werking en worden we als gemeente zelf verantwoordelijk voor Beschermd wonen. Het woonplaatsbeginsel in de Jeugdzorg betekent dat ieder gemeente verantwoordelijk is de jeugdigen die bij hen stond ingeschreven direct voorafgaand aan de zorgindicatie. Hierdoor wordt de gemeente gestimuleerd om meer te investeren in preventie. Betaalbaar wonen, voor starters, voor mensen met een modaal inkomen of minder en voor onze ouderen blijft een aandachtspunt. De prestatieafspraken met Vivare en het inzetten van een doorstroommakelaar dragen hieraan bij.

Onze Focus in 2022
Ook in 2022 stroomt er energie door Rheden en "Meedoen" blijft ons credo: het partnerschap met inwoners, ondernemers, stichtingen en belanggroeperingenstaat centraal. Een mooi voorbeeld is de uitdaging om met een Burgerberaad de klimaatopgave voor Rheden helder te krijgen. Om handen en voeten te geven aan de uitvoering van de Omgevingswet wordt eveneens gewerkt aan nieuwe manieren om burgers deel te laten nemen aan de verschillende opgaven.

We richten ons in het komende begrotingsjaar op de volgende strategische opgaven:

- Uitbouwen van de Klimaatopgave.
- Deelnemen aan de Groene Metropoolregio.
- Aanpak van de woningnood
- Implementeren van de Omgevingswet.
- Normaliseren van de zorg en ondersteuning in het Sociaal Domein met de focus op onze jeugd.

De gemeentelijke overheid heeft hierbij vooral de regiefunctie. We maken het realiseren van de verschillende opgaven mogelijk, ook daar waar we als gemeente een uitvoeringsverplichting hebben. Wij hebben vooral een opdrachtgevende taak en een ondersteunende en/of faciliterende rol naast een controlerende rol. Inwoners weten veel en kunnen veel zelf en samendoen. Eigen kracht en samenredzaamheid zijn hierbij sleutelwoorden. In onze gemeente hebben wij veel inwoners die ondersteuning bieden aan mensen die sociaal of economisch even een helpende hand nodig hebben. Daar zijn wij trots op. Wij ondersteunen deze inwoners zoveel mogelijk en verbinden hen met elkaar in het Rhedens Model. Met elkaar en voor elkaar!

Financiële positie

In het onderdeel financiële positie wordt het financieel perspectief, een toelichting en de financiële positie beschreven. Tot slot is er aandacht voor het verloop van het weerstandsvermogen als gevolg van dit financieel perspectief.

Financieel perspectief

Binnen deze paragraaf wordt het financieel perspectief van deze meerjarenbegroting geschetst. Op verschillende momenten bent u al geïnformeerd over de ontwikkelingen in de financiële positie van onze gemeente, met deze begroting blikken we vooruit naar de jaren 2022-2025.

De gemeenteraad heeft bij het vaststellen van de Kadernota 2022 via een motie ('Niet direct rijk rekenen', aangenomen 6 juli 2021) het college opgedragen om
a) alle inhoudelijke ontwikkelingen die (kunnen) leiden tot negatieve financiële effecten voor de begroting 2022 in de inleiding separaat inzichtelijk te maken;
b) de financiële effecten van deze ontwikkelingen te vertalen in de begroting;
c) in de risicoparagraaf van de begroting per ontwikkeling te vermelden welke risicobeperkende maatregelen zijn of worden getroffen.

Om invulling te geven aan deze motie geven we hierbij een beknopte samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen die een mogelijk significant financieel risico kunnen zijn voor onze begrotingspositie. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de risico's nader toegelicht en waar mogelijk gekwantificeerd en maken ze onderdeel uit van de berekende weerstandsratio. In die paragraaf gaan we ook kort in op de beheersmaatregelen. Dit is echter een aspect dat, als onderdeel van het groeiproces, nog verder uitgewerkt zal moeten worden. In de komende P&C-documenten zullen we daar verder op terug komen.

Samenvattend overzicht risicovolle ontwikkelingen
Programma 1 Economische ontwikkeling
- Mogelijke korting loonkostensubsidie en budget beschut werk
- Mogelijke hogere bijdrage aan werkbedrijf Scalabor
- Nationaal plan onderwijs en IHP
- Per saldo hogere lasten van de Buig uitgaven en inkomsten
Programma 2 Welzijn
- Hogere uitgaven voor jeugdzorg en Wmo - Invoering nieuwe woonplaatsbeginsel Jeugdwet
Programma 3 Gebiedsontwikkeling
- Hogere kosten invoering en uitvoering nieuwe Omgevingswet
- Wegbeheer en ICT: kosten voor landelijke dataportals
Programma 4 Duurzaamheid
- Bekostiging van maatregelen Klimaatadaptatie
Programma 5 Bestuur en Veiligheid
- Onvoorziene ontwikkelingen (zoals de Corona-pandemie)
Programma 6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen
- Herverdeling gemeentefonds (mogelijk hoger nadelig effect)
Paragrafen:
- Meerlasten onderhoud kapitaalgoederen i.v.m. prijsstijgingen
- Niet halen van ingeboekte taakstellingen
- Mogelijke hogere bijdrage aan diverse verbonden partijen

De financiële effecten van deze ontwikkelingen zijn vertaald in de begroting. De (resterende) risico's leest u terug binnen de individuele programma's, de paragrafen en in de risicoparagraaf van

deze begroting.

Met de kadernota 2022-2025 zijn de uitgangspunten voor deze begroting vastgesteld. Dat is dan ook het vertrekpunt voor onderstaande tabel.

Meerjarig perspectief

De meerjarenbegroting, en daarmee de cijfers in alle tabellen in deze begroting, zijn gebaseerd op bestaand beleid. Hierin zijn al uw besluiten tot en met de Kadernota 2022 verwerkt. Daarnaast zijn ook de structurele effecten van de zomerrapportage financieel vertaald.

Samengevat laat de onderstaande tabel daarmee de ontwikkeling van de meerjarenraming 2022-2025 zien. Ten aanzien van de kadernota 2022 is het financiële perspectief verbeterd.

Meerjarig perspectief				**(x € 1.000)**
Omschrijving	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Saldo kadernota 2022	162	-508	-970	-1.375
Effect algemene uitkering	3.371	2.309	2.119	1.889
Autonome ontwikkelingen	-636	-598	-581	-69
Overige ontwikkelingen	-1.263	-411	-411	-411
Begrotingssaldi	**1.634**	**792**	**157**	**34**

Specificatie saldo				**(x € 1.000)**
Omschrijving	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Waarvan incidenteel	-1.137	-149	0	0
Waarvan structureel	2.771	941	157	34
Per saldo	**1.634**	**792**	**157**	**34**

Toelichting op de tabel

Effect algemene uitkering
De financiële gevolgen van de meicirculaire hebben een gunstig effect op het begrotingsresultaat. Uitgangspunt voor de raming van de uitkering uit het gemeentefonds in de begroting 2022-2025 is de meicirculaire 2021, die verwerkt is in de Kadernota 2022. Ten opzichte van de kadernota is de raming van de algemene uitkering op 1 post aangepast: extra middelen jeugd vanaf 2022.

Op 2 juni 2021 zijn er afspraken gemaakt tussen Rijk en VNG over een hervormingsagenda voor het jeugdstelsel. Als onderdeel van de afspraken komt er voor het jaar 2022 een bedrag van € 1,3 miljard extra beschikbaar. Dit is bovenop de eerder toegezegde € 300 miljoen. De provinciale toezichthouders merken deze middelen, in de lijn van de eerder toegestane €300 miljoen, aan als structureel dekkingsmiddel. Omdat het definitieve besluit afhankelijk is van een toekomstig coalitieakkoord hanteert de toezichthouder het uitgangspunt dat van de totale stelpost vanaf 2023 75% in de begroting mag worden meegenomen. Voor het jaar 2022 geldt die voorwaarde niet. Toch stellen we voor om in 2022 nog niet het gehele bedrag in onze begroting op te nemen, maar uit te gaan van 90% van het totale bedrag voor Rheden, rekening houdend met eventuele aanpassing van aantallen in de septembercirculaire.
Deze extra middelen bieden de mogelijkheid om vanuit de inhoud een impuls te geven aan een verbeterde jeugdhulpverlening, met inachtneming van de notie dat de opgave ook zal zijn om de

komende jaren in gezamenlijkheid met de partners tot een vermindering van de kosten voor de jeugdhulp te komen.

Autonome ontwikkelingen
Onder de noemer autonome ontwikkelingen hebben we het over het saldo van een veelheid mutaties (plussen en minnen) op de diverse budgetten in de begroting, zoals loon- en prijsbijstellingen, rentetoerekening en overige actuele bijstellingen.
Het gaat niet om beleidsmatige aanpassingen in de begroting. Wanneer dit aan de orde is wordt dat expliciet aan de raad voorgelegd.

Overige ontwikkelingen
Binnen de kadernota 2022 zijn een aantal ontwikkelingen geschetst waar nog geen financiële consequenties aan zijn verbonden. Deze zijn onder deze post opgenomen.

De extra middelen voor de inzet van Jeugdzorg zijn ook onder deze categorie opgenomen. In de Zomerrapportage 2021 zijn de uitgaven omhoog bijgesteld ten laste van de algemene middelen (€ 600 duizend). In de Herfstrapportage 2021 is vervolgens voorgesteld om de aanvullende middelen 2021 volledig beschikbaar te stellen voor Jeugdzorg (totaal € 1.246 duizend). Voor 2022 stellen we voor om het budget op te hogen conform het niveau zoals gemeld bij de herfstrapportage 2021.

Structureel versus incidenteel
Onderdeel van de cijfers is ook een aantal incidentele budgetten binnen de programma's. Een nadere toelichting per programma is opgenomen in onderdeel 4 (financiële begroting). Het structurele saldo dat daaruit volgt is vooral van belang voor de beoordeling van onze begrotingspositie door de provincie.

Sluitende meerjarenbegroting
De begroting 2022 is zo realistisch mogelijk opgesteld, waarbij op basis van bestaand beleid eerdere ramingen tegen het licht zijn gehouden en zijn bijgesteld waar nodig. De basis voor bovenstaand meerjarenperspectief is het boekhoudkundige voorzichtigheidsprincipe. Dit vraagt dat kosten reëel worden geschat en niet vooruit wordt gelopen op mogelijke baten (tenzij hier expliciet toestemming voor is van onze toezichthouder).

De positieve effecten van de extra structurele middelen n.a.v. de hervormingsagenda jeugdstelsel, in bovenstaande tabel terug te vinden onder "Effect algemene uitkering", zijn aflopend van 2022 naar 2025.
Er is nog geen definitief besluit genomen over de herverdeling van het gemeentefonds. Bij het verschijnen van de septembercirculaire zal de herverdeling nog niet definitief zijn; wel zal in de septembercirculaire waarschijnlijk meer duidelijk zijn over het extra geld voor de jeugd voor 2022. De financiële effecten van de septembercirculaire zullen voorafgaand aan de behandeling van de begroting 2022 met de raad worden gedeeld.

Afwijking t.o.v. kadernota (x € 1.000)	2022	2023	2024	2025
Saldo kadernota 2022	162	-508	-970	-1.375
Saldo Programmabegroting 2022	1.634	792	157	34
Afwijking t.o.v. kadernota:	1.472	1.300	1.127	1.409

Toelichting verschillen ten opzichte van kadernota
In de onderstaande tabel is deze afwijking nader gespecificeerd inclusief duiding van autonome of overige ontwikkeling.

		2022	2023	2024	2025	Autonome ontwikkeling
1	**Effect algemene uitkering (hervormingsagenda jeugd)**	**3.371**	**2.309**	**2.119**	**1.889**	
2	**Samenleving (sociaal domein):**					
2a	Aanpak problematiek jeugdzorg	-677	0	0	0	Nee
2b	Geëscaleerde zorg 18-	301	301	301	301	Nee
2c	Sportbedrijf: exploitatie Biljoenbad	-84	-84	-84	-84	Nee
2d	MGR-module Wgs				330	Ja
		-460	**217**	**217**	**547**	
3	**Leefomgeving (fysiek domein):**					
3a	Onderhoud groen (prijsstijging/areaal)	-68	-68	-68	-68	Ja
3b	Ondersteuning kleine initiatieven	-50	-50	-50	-50	Nee
		-118	**-118**	**-118**	**-118**	
4	**Bedrijfsvoering / overhead:**					
4a	Afboeken stelposten RFS	-227	-287	-287	-287	Nee
4b	Versterking ambtelijke organisatie	-405	-220	-220	-220	Nee
4c	Business Intelligence en Data-analist	-71	-71	-71	-71	Nee
4d	WW-verplichtingen	-62	-62	-62	-62	Ja
4e	Pilot datagedreven werken	-50				Nee
		-815	**-640**	**-640**	**-640**	
5	**Overige (samenleving, leefomgeving, bedrijfsvoering):**	**-506**	**-468**	**-451**	**-269**	Ja
	Totaal verschillen	**1.472**	**1.300**	**1.127**	**1.409**	
	Waarvan autonome ontwikkelingen	*-636*	*-598*	*-581*	*-69*	
	Waarvan overige ontwikkelingen	*-1.263*	*-411*	*-411*	*-411*	

Toelichting overige ontwikkelingen groter dan € 100 duizend op hoofdlijnen:

- *2a. Aanpak problematiek jeugdzorg*
  De ambitie van normalisatie van het jeugdhulpgebruik voor de komende jaren vraagt tijd en inspanningen en investeringen om die te realiseren. De uitgaven Jeugdzorg blijven moeilijk te voorspellen. We hebben een zorgplicht en kosten van gecertificeerde instellingen kunnen fors zijn. Op dit moment gaan we uit van een bandbreedte van € 14,1 - € 15,1 miljoen aan totale zorgkosten. Hiervan uitgaande stellen we voor om het budget voor jeugdzorg bij te stellen met € 677 duizend, waarbij we de lijn volgen van de herfstrapportage 2021. Hiermee komen we afgerond uit op een budget van € 14,5 miljoen. Het college acht dit bedrag gerechtvaardigd omdat er inmiddels maatregelen genomen zijn (waaronder de lokale aanbesteding en het aanstellen van twee Ondersteuners Jeugd & Gezin), die naar verwachting in de toekomst tot lagere uitgaven leiden.
  Het risico is echter aanwezig dat de uitgaven het budget zullen overschrijden. In de berekening van het risicoprofiel in de paragraaf weerstandsvermogen houden we hiermee rekening (een gekwantificeerd risico opgenomen van € 500 duizend).
  De verhoging is mogelijk omdat we vanuit het rijk extra middelen ontvangen (zie toelichting hiervoor bij onderdeel 'Meerjarig perspectief'). Een eventuele bijstelling van het benodigde budget in de jaren 2023 t/m 2025 zullen we nog nader beoordelen en bij de kadernota 2023 hierover de raad informeren.

- *2b. Geëscaleerde zorg 18-*
  Bijstelling van het budget voor geëscaleerde zorg op basis van de realisatiecijfers over de afgelopen drie jaar. Mocht blijken dat het bijgestelde budget ontoereikend is, dan passen we dit bij een van de komende tussenrapportages aan.

- *2d. MGR-module Wgs*
  De uitstroom uit de SW betekent op termijn structureel lagere lasten voor SW dienstverbanden. Voor de laatste jaarschijf van deze meerjarenbegroting verwachten we een voordeel van € 330K.

- *4a. Afboeken stelposten RFS*
  In Rheden Financieel stabiel is een lijst opgenomen met nog te onderzoeken maatregelen, de zogenaamde 0-lijst. In de actualiteitenrapportage 2021 is reeds aangegeven dat het besparingspotentieel later ligt dan bij het opstellen was verwacht. In het kader van realistisch begroten stellen we voor deze post te verlagen naar 0.

- *4b. Versterking ambtelijke organisatie*
  Vanuit het verleden zijn diverse structurele functies niet met structurele middelen gedekt. Deze post is het netto effect van diverse maatregelen, waaronder het versterken van de financiële functie per 2021.

- *5. Overige verschillen*
  Betreft het totaal van diverse overige bijstellingen van begrotingsposten samenleving, leefomgeving en bedrijfsvoering.

Programmaplan

De vertaling van het financieel perspectief naar de programma's is in onderstaande tabel opgenomen. De indeling van de kolommen is voor iedere financiële tabel hetzelfde waarbij:

- R 2020 staat voor jaarrekening 2020;
- GB 2021 staat voor gewijzigde begroting 2021 (stand zomerrapportage 2021);
- B 2021 tot en met B 2025: primitieve begroting.

Programmaplan						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
1. Economische ontwikkeling	-10.740	-10.294	-10.913	-10.519	-10.184	-9.865
2. Welzijn	-44.112	-44.192	-44.627	-43.698	-43.684	-43.631
3. Gebiedsontwikkeling	-11.708	-12.144	-12.511	-12.629	-12.739	-12.655
4. Duurzaamheid	821	785	656	899	984	992
5. Bestuur & Veiligheid	-7.489	-7.596	-7.321	-6.925	-6.908	-6.865
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	71.920	72.620	76.194	74.101	73.140	72.754
Saldo van baten en lasten	**-1.307**	**-821**	**1.477**	**1.229**	**610**	**730**
Saldo van toevoegingen en onttrekkingen reserves	1.516	24	157	-437	-452	-696
Resultaat	**209**	**-797**	**1.634**	**792**	**157**	**34**

Weerstandsvermogen

Naast de ontwikkeling van het meerjarige begrotingssaldo is ook de ontwikkeling van het weerstandsvermogen en de vermogenspositie (en het effect daarvan op een aantal voorgeschreven financiële kengetallen) van belang voor een volledige beoordeling van de financiële positie van de gemeente Rheden.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen. Het weerstandsvermogen is de verhouding tussen het risicoprofiel en de weerstandscapaciteit en wordt uitgedrukt in de weerstandsratio.

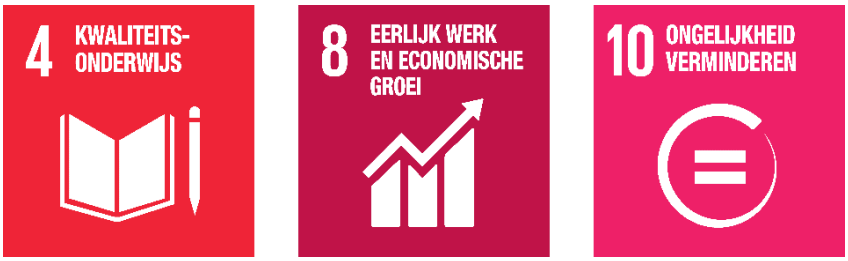
Weerstandsratio	**Begroting 2022**
A Totale weerstandscapaciteit	€ 11.259.753
B Risicoprofiel	€ 6.020.000
Weerstandsratio	1,9

Ten opzichte van de jaarrekening 2020 (laatste actualisatie) is de weerstandsratio gelijk gebleven op een niveau van 1,9.

Voor een meer uitgebreide toelichting op het weerstandsvermogen en de voorgeschreven kengetallen (en de samenhang daartussen), verwijzen we naar de paragraaf Weerstandsvermogen.

Programma's

1 Economische Ontwikkeling

Wat willen we bereiken?
De gemeente Rheden is een gemeente waar ondernemers de ruimte moeten krijgen om optimaal te kunnen ondernemen. Een gezonde economie en een goede dienstverlening richting ondernemers is een belangrijke voorwaarde om het welzijn van onze inwoners te vergroten. Wij werken continue aan een goed woon- en vestigingsklimaat met aantrekkelijke werklocaties, zoals winkelgebieden en bedrijventerreinen. Wij hebben de ambitie om de lokale economie duurzamer te maken. Samen met ondernemers zetten wij stappen om de bedrijfsactiviteiten duurzamer te maken. Dit betekent dat we steeds meer rekening moeten houden met maatschappelijke en milieuaspecten. Iedereen (consumenten, ondernemingen of openbare instellingen) kan hiertoe bijdragen. De gemeente Rheden draagt bij aan de landelijke ambitie om in 2050 een circulaire economie te hebben. De kernkwaliteiten van de gemeente Rheden (groen en water) maken dat op het gebied van recreatie & toerisme en hoogwaardige zorg nog veel kansen liggen. Gezien de prachtige ligging van de gemeente Rheden gaat de gemeente duurzame recreatie en toerisme verder stimuleren met daarbij specifieke aandacht voor de toegankelijkheid van Nationaal Park De Veluwezoom. De gemeente is faciliterend en aanjagend. Ondernemers moeten de kansen gaan benutten.

Het uitgangspunt is dat iedereen die kan ook zoveel als mogelijk aan het werk is. Daarom willen we voor onze inwoners maximaal inzetten op de banen die er zijn en inwoners die mee kunnen doen de mogelijkheid bieden te werken. Dit kan niet zonder de hulp van de ondernemers en het onderwijs. De gemeente stimuleert inwoners om zelf ook actief te zijn in het vinden van werk. Voor de kwetsbare mensen moet voldoende bereidwilligheid zijn bij ondernemers om ook deze mensen een kans te geven. Dit is een wederzijdse verantwoordelijkheid. Wij staan voor passend werk voor de inwoners en voor inwoners die naar vermogen mee kunnen doen in de samenleving. Meedoen aan de samenleving is van groot belang voor ieders levensgeluk en eigenwaarde. Om die reden schenken we extra aandacht aan banen voor onze inwoners en het bevorderen van de arbeidsfitheid. Voor mensen voor wie arbeid nog niet in zicht is, zoeken we naar mogelijkheden om naar vermogen een bijdrage te leveren aan de samenleving en/of aan hun eigen ontwikkeling. Op deze manier komt ook voor mensen die nog niet kunnen meedoen op de arbeidsmarkt, op (middel)lange termijn arbeid in zicht.

Onderwijsinstellingen ondersteunen we bij het voorkomen van achterstanden, het terugdringen van schooluitval en huisvesting. Door te investeren in onderwijs, investeren wij in de (economische) toekomst van morgen. Onderwijsinstellingen zijn daarnaast een onmisbare schakel als het gaat om innovatie, opleiden voor kansrijke branches en het vergroten van de kansen in samenleving.

Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?

Werk & re-integratie

Doel 1: Wij streven naar een duurzame uitstroom uit de bijstand, met maximaal 900 bijstandsuitkeringen in 2023
In het coalitieakkoord hebben wij de ambitie uitgesproken om in 2022 maximaal 850 mensen in de bijstand te hebben. De corona-epidemie en de economische gevolgen daarvan zet onze ambitie onder druk. Na een sterke daling in 2019, zijn we gestegen naar 941 uitkeringen eind 2020.

Doel 2: Wij stellen uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt in staat om mee te doen naar vermogen
Wij zetten ons in om inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te laten participeren in de samenleving. Dit, met het oog op werk in de toekomst, of op een zinvolle invulling voor nu. Om hier op een integrale manier vorm aan te geven, zoeken we de aansluiting bij andere beleidsterreinen.

Doel 3: In 2022 neemt 75% van de inburgeraars deel aan activiteiten gericht op participatie aan de samenleving en/of aan de arbeidsmarkt.
Vanaf 1 januari 2022 is de nieuwe Wet Inburgering van kracht. Deze beoogt dat iedereen meedoet in de samenleving, liefst via betaald werk. De gemeente heeft hierin – voor nieuwe inburgeraars - een regiefunctie (zie ook programma 2 Welzijn). We beogen tevens huidige inburgeraars richting participatie te leiden, zonder regiefunctie hebben we hier echter minder invloed op. Dit maakt dat we over het geheel genomen een resultaat verwachten van 75%.

Doel 4: **Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de mogelijkheid geven om te groeien. De samenwerking met de onderwijsinstelling versterken.**
Als gemeente ambiëren we om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of inwoners met inkomensondersteuning de mogelijkheid te geven om te groeien. Dit leidt tot duurzame uitstroom en het verbeteren van hun toekomstperspectief. De werkzaamheden in de openbare ruimte en bij Buurtbeheer dragen hieraan bij. Daarnaast willen we samenwerken met de groene en civiele onderwijsinstellingen, zoals HAN Larenstein, Helicon en Aaeres d.m.v. stages en kennisdeling ten aanzien van het beheren en inrichten van de openbare ruimte.

Economie

Doel 1: De ambitie is om het economische klimaat aantrekkelijk te houden voor de inwoners van de gemeente Rheden.

Doel 2: We intensiveren het gestructureerde contact met het georganiseerde bedrijfsleven en onderwijs en met individuele ondernemers. Economische ontwikkeling wordt gestimuleerd.

Onderwijs

Doel 1: Een daling van het aantal laaggeletterden van 5% in 2030.
Ongeveer 7% van onze inwoners tussen 16 - 65 jaar is laaggeletterd en heeft grote moeite met lezen, schrijven, rekenen, en of digitaal communiceren. De basisvaardigheden van kinderen zijn later vaak lager dan van kinderen met hoogopgeleide ouders. Dat willen we doorbreken. Onder andere door met VVE vroegtijdige en intensieve taalondersteuning te bieden. Met name in de jonge leeftijd kunnen we verschil maken. Daarom willen we hen een gelijke kans bieden met een kwalitatief hoog, intensief en gevarieerd aanbod.

Doel 2: In 2022 neemt het aantal peuters dat gebruik maakt van de peuterregeling toe met 10%. We bieden 100% van de peuters met (een risico op) een onderwijsachterstand Voorschoolse Educatie (VVE) aan.

Doel 3: Geen kind langer dan 3 maanden thuis; we zetten in op het terugdringen van het aantal thuiszitters van 36 (RBL, 2019) naar 18 in 2023.
Om goed mee te kunnen doen in de samenleving zijn de basisvaardigheden lezen, schrijven en rekenen nodig. Impactonderzoek van taaltrajecten (Maurice de Greef, 2020) in onze regio laat zien dat deelname zorgt voor een betere plek in de samenleving en een betere arbeidspositie.
Thuiszitten heeft nadelige gevolgen op korte en lange termijn; op de korte termijn bijvoorbeeld het ontbreken van structuur en op de lange termijn een slechtere arbeidsmarktpositie.

Doel 4: Het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2021-2036 draagt bij aan de toegankelijkheid van onderwijs voor alle kinderen, de realisatie van passende onderwijshuisvesting en verankering van schoolgebouwen in de wijk.

Doel 5: Circulaire inrichting van het nieuwe gemeentehuis
Het nieuwe gemeentehuis biedt een uitgelezen kans om invulling te geven aan de circulaire economie. In 2022 zal de aanbesteding plaatsvinden van het kantoormeubilair. Er zal in het voortraject worden gekeken op welke wijze de circulaire inkoop van het kantoormeubilair vorm kan worden gegeven.

Doel 6: Uitvoeren routekaart Circulaire Economie
De Routekaart Circulaire economie wordt onderdeel van de Klimaataanpak. Na vaststelling door de gemeenteraad wordt uitvoering gegeven aan diverse deelprojecten die in de Routekaart zijn benoemd.

Doel 7: Actieve deelname aan regionale samenwerking
Binnen de Groene Metropoolregio wordt een actieve rol gespeeld om de invulling van de circulaire regio vorm te geven.

Wat zijn de resultaten voor 2022?

Werk & re-integratie

Doel 1: Wij streven naar een duurzame uitstroom uit de bijstand, met maximaal 900 bijstandsuitkeringen in 2023
1. We zorgen, samen met de regio, voor een betere aansluiting tussen de inwoners in ons bestand en de branches op de arbeidsmarkt die krapte kennen.
2. Team directe bemiddeling bemiddelt, in samenwerking met het WSP en onze eigen werkgeversdienstverlening, 85 kansrijke mensen naar een baan in 2022.
3. In 2022 stromen er 25 cliënten vanuit Doorslag 1 (fietsmontage) door of uit naar regulier werk.
4. In 2022 stromen er 25 cliënten vanuit Doorslag 2 (kledingherstel- en reparatie) door of uit naar regulier werk.

Doel 2: Wij stellen uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt in staat om mee te doen naar vermogen
1. In 2022 stellen wij een uitvoeringsplan op om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te activeren om mee te doen naar vermogen.
2. In 2022 zetten wij 100 bijstandsgerechtigden in naar vermogen via bijvoorbeeld Sociale ruimte, de Magneet en Activerend werk.

Doel 3: In 2022 neemt 75% van de inburgeraars deel aan activiteiten gericht op participatie aan de samenleving en/of aan de arbeidsmarkt
1. In 2022 brengen wij voor elke inburgeraar in beeld waar hij/zij participeert via vrijwilligerswerk, werkervaringsplek, stage o.i.d.

Doel 4: **Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de mogelijkheid geven om te groeien. De samenwerking met de onderwijsinstelling versterken**
1. We bieden plaatsen in het beheer van de openbare ruimte voor 12 mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, waarvan 6 garantiebanen bij Buurtbeheer. We bieden hiermee inwoners met inkomensondersteuning de mogelijkheid om te groeien, wat leidt tot duurzame uitstroom en het verbeteren van hun toekomstperspectief. We begeleiden gemiddeld 10 studenten/leerlingen in hun stage en/of afstudeeropdrachten binnen het beheer van de openbare ruimte.

Economie

Doel 1: De ambitie is om het economische klimaat aantrekkelijk te houden voor de inwoners van de gemeente Rheden.
1. Het aantal banen in de gemeente te laten stijgen met 1,3% t.o.v. 2020 (18050: bron: PWE Gelderland 2020) in 2022.
2. De ambitie is het aantal bedrijven te laten stijgen met 3,5% t.o.v. 2020 (3900: bron: PWE Gelderland 2020).
3. In 2022 ligt er een actuele economische beleidsvisie; opgesteld in samenwerking met het bedrijfsleven e.a.
4. Er ligt een gedragen herinrichtingsplan voor een aantrekkelijker winkelgebied Velp (Hoofdstraat) dat zorgt voor aantrekkende middenstand.
5.Wij gaan samen met BIZ verenigingen de huidige detailhandelstructuurvisie van de gemeente Rheden updaten.
6.We gaan samen met ondernemers gericht kijken naar knelpunten op bedrijventerreinen en in winkelgebieden met als doel deze gezamenlijk met de ondernemers op te lossen.
7. Lokaal bedrijventerrein is schaars in de gemeente Rheden, daarom gaan we onderzoeken in hoeverre het gebied Kanaal II uitbreiding ontwikkeld kan worden tot een lokaal bedrijventerrein.
8.Het behouden van 750 (excl. Airbnb) overnachtingsplekken en stimuleren van een toename van het aantal slaapplaatsen met 5%.
9.De uitwerking van het Masterplan Veluwezoom (spreiding bezoekers Nationaal Park Veluwezoom) zorgt voor stabiliteit in bedrijvigheid en arbeidsplaatsen in het nationaal park.
10.De uitwerking van het Masterplan Veluwezoom (spreiding bezoekers Nationaal Park Veluwezoom) zorgt voor stabiliteit in bedrijvigheid en arbeidsplaatsen in het nationaal park.

Doel 2: We intensiveren het gestructureerde contact met het georganiseerde bedrijfsleven en onderwijs en met individuele ondernemers. Economische ontwikkeling wordt gestimuleerd.
1. Contactmomenten d.m.v. bedrijfsbezoeken stijgen van 20 naar 30 in 2022.
2. De lokale Triple Helix voert gezamenlijk minimaal 3 projecten uit, bijvoorbeeld VeluwezOOm Got Talent, kennismaking met ondernemerschap in het basisonderwijs en het stimuleren van living labs.
3. Minimaal 1 basisschool (groep 7 en 8) gaat in 2022 een aantal lessen krijgen om bekendheid met ondernemerschap te bevorderen bij de leerlingen.
4.Wij gaan samen met het onderwijs het bedrijfsleven enthousiasmeren om stageplaatsen beschikbaar te stellen voor het VMBO en het MBO.
5. We faciliteren activiteiten, waaronder evenementen, op basis van ons evenementenbeleid, afhankelijk van de ontwikkelingen rondom Covid19. We kijken hierbij ook naar een verantwoord gebruik van de natuur.
6. Het toeristisch-recreatieve aanbod voor bezoekers en inwoners is vergroot en wordt beter gepromoot door samenwerking met en tussen toeristisch platform, Veluwezoom-gemeenten, TVAN e.a.
7. Minimaal 1 keer per kwartaal vindt er een ontbijtsessie plaats met het onderwijs en bedrijfsleven waarbij de stand van zaken wordt besproken van de lopende projecten/ onderwerpen.
8. Tijdens het ondernemerscafé 2022 zal de Rhedense ondernemer van het jaar worden bekendgemaakt.

Onderwijs

Doel 1: Wij streven een daling na van het aantal laaggeletterden van 5% in 2030.
1. In 2022 bereiken we minimaal 120 laaggeletterde inwoners met educatieaanbod.

Doel 2: In 2022 neemt het aantal peuters dat gebruik maakt van de peuterregeling toe met 10%. We bieden 100% van de peuters met (een risico op) een onderwijsachterstand Voorschoolse Educatie (VVE) aan.
1. In 2022 worden alle peuters met een indicatie doorgeleid naar een VVE locatie. Geïndiceerde peuters die alsnog niet door hun ouders worden ingeschreven op een VVE-locatie worden gevolgd

en door VGGM aangespoord om alsnog deel te nemen aan VVE.

Doel 3: Wij dringen het aantal thuiszitters terug van 36 (RBL, 2019) naar 18 in 2023.
1. In 2022 weten alle partijen (samenwerkingsverbanden, leerplicht, gemeente, scholen, VGGM) door middel van een vastgesteld model op welke wijze zij (dreigend) thuiszitten kunnen signaleren en welke stappen er moeten worden gezet om thuiszitten te voorkomen.

Doel 4: Het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2021-2036 draagt bij aan de toegankelijkheid van onderwijs voor alle kinderen, de realisatie van passende onderwijshuisvesting en verankering van schoolgebouwen in de wijk.
1. In 2022 stellen wij een uitvoeringsprogramma Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2021-2036 op. Hierin staan afspraken over o.a. de volgorde en de planning van de aanpak, het kwaliteitsniveau, verduurzaming van onderwijshuisvesting en benodigde financiering.

Doel 5: Circulaire inrichting van het nieuwe gemeentehuis
1. Het kantoormeubilair is circulair ingekocht.

Doel 6: Uitvoeren routekaart Circulaire Economie
1. Door het College is een keuze gemaakt uit de projecten uit de Routekaart die in 2022 zullen worden opgepakt.

Doel 7: Actieve deelname aan regionale samenwerking
De Groene Metropoolregio kent binnen de ambitie "Circulaire regio" een viertal speerpunten (Circulaire bouw en infrastructuur, Circulaire economie: grondstoffen en ketens, Water en klimaatadaptatie, Transitie naar duurzame energie). Voor het speerpunt Grondstoffen en ketens zal ambtelijke capaciteit worden ingezet ten behoeve van de werkgroep. De belangen van het Rhedense bedrijfsleven zullen in de werkgroep worden ingebracht.

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Welke risico's staan de doelen binnen dit programma in de weg?

- Mogelijke korting loonkostensubsidie en budget beschut werk
- Mogelijke hogere bijdrage aan werkbedrijf Scalabor
- Kosten Nationaal plan onderwijs en IHP
- Per saldo hogere lasten van de Buig uitgaven en inkomsten
- Financiële gevolgen digitalisering Werk & Inkomen
- Extra lasten i.v.m. nieuwe economische visie en uitvoeringsprogramma

Wat zijn de beleidsontwikkelingen in dit programma?

Werk en re-integratie

De landelijke economie stijgt naar verwachting in 2022 met ruim 3% (Juniraming CPB, 2021) . De werkloosheid stijgt iets, maar blijft beperkt tot 4,1%. Conform deze prognose wordt een lichte stijging in instroom van de bijstand verwacht, terwijl door de economische groei uitstroom realiseerbaar blijft. Het betekent ook dat er een groep mensen in de bijstand komt waarbij een betere arbeidsmatch te verwachten is. De inzet daarvoor gaat meer over bemiddeling dan om ontplooiing en arbeidsfit maken.

Financieel gezien gaat er de komende tijd het e.e.a. veranderen wat betreft de diverse stromen voor de bekostiging van de Participatiewet. Vanaf 2022 wordt de loonkostensubsidie-bijdrage in BUIG mogelijk gekort. Uiterlijk 1 oktober 2021 geeft het Rijk hierover duidelijkheid, zodat naar verwachting gemeenten met ingang van januari 2022 op basis van realisaties gefinancierd worden voor het betalen van de loonkostensubsidies. Het LKS-budget zal dan los van het bijstandsbudget

worden geraamd. Samen met regiogemeenten wordt gewerkt aan harmonisering van beleid dat evt. nadelige effecten van deze nieuwe financieringssystematiek kan minimaliseren.

De middelen voor begeleiding beschut werk lopen via de integratie-uitkering Participatie en zijn vrij besteedbaar (dus niet geoormerkt voor deze begeleiding). Er wordt landelijk gekeken naar een mogelijke nieuwe verdeling van de participatiemiddelen. Op dit moment zijn er geen concrete voornemens bekend om deze middelen te baseren op bijvoorbeeld het aantal gerealiseerde beschutte werkplekken.

Het werkgeverschap van de SW is tot en met 2022 belegd bij Scalabor. In 2022 is bekend op welke wijze het werkgeverschap van de SW vorm gaat krijgen vanaf 2023.

Economische ontwikkeling

De coronacrisis heeft tot op heden (juli 2021) niet geleid tot een flinke economische recessie. De Nederlandse economie heeft laten zien dat het krachtig en vlot herstelt. De economie laat zien, zeker na de Corona-versoepelingen, dat de economie snel in de lift zit. Er is echter nog veel onzeker over hoe stevig de economische ontwikkeling daadwerkelijk is en daarnaast zijn er nog veel onzekere factoren. Bedrijven hebben steeds meer moeite om het productieproces op het zelfde niveau te houden door de mondiale schaarste van grondstoffen. De lokale economie van Rheden kenmerkt zich door de aanwezigheid van veel verschillende branches. Dat is een sterk onderdeel van de lokale economie. Tegelijkertijd weten wij dat veel bedrijven in de gemeente Rheden hard zijn geraakt door de coronacrisis. In 2022 wordt verwacht dat met name de toeristisch-recreatieve branche en de horeca een sterke verbetering laten zien.
In Nederland is de Rijksoverheid gestart met het Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050, met als ambitie een volledig circulaire economie in 2050, en met als tussendoel om in 2030 50% minder primaire grondstoffen te gebruiken. Een Circulaire Economie biedt ook vele kansen voor het bedrijfsleven en onze regio ziet dit als één van de pijlers onder de visie op de toekomst.

De uitgifte van bedrijventerreinen was de afgelopen jaren hoger dan voorzien, zowel binnen de regio als binnen onze gemeente. Binnen de regio werken wij vanuit een Regionaal Programma Werklocaties dat invulling geeft aan het aanbod (kwalitatief en kwantitatief). Op Rhedens niveau wordt het aanbod van lokale bedrijventerreinen steeds kleiner. Dat betekent dat het risico bestaat dat lokale ondernemers met uitbreidingsvraagstukken onvoldoende gefaciliteerd kunnen worden met lokaal aanbod van bedrijventerreinen. Kanaal II uitbreiding in Spankeren is nog niet uitgegeven als lokaal bedrijventerrein. Dit gebied vraagt om een zorgvuldige belangenafweging i.v.m het gebruik door een agrariër. De gemeente Rheden houdt ook rekening met het vertrek van bedrijven. Met name als het gaat om vertrekkende bedrijven op verouderde bedrijventerreinen of activiteiten die niet passen in de directe omgeving. Dit biedt kansen om te kijken naar andere functies (bijv. wonen).

De Groene Metropool samenwerking binnen de regio Arnhem Nijmegen moet ook leiden tot meer kansen voor de Rhedense economie. Het is van belang om de lokale ondernemers en onderwijsinstellingen regelmatig te informeren over deze samenwerking en de acties die hieruit voortvloeien.

De VeluweAlliantie, samenwerking binnen de Veluwe tussen overheid, commerciële en niet-commerciële organisaties, gaat verder met haar inspanningen om recreatie en natuur in balans te laten zijn. De ondernemers worden continue geïnformeerd over de mogelijkheden; via de gemeente TVAN, VisitVeluwe en het toeristisch Platform.
Het bestuurlijke en ambtelijk overleg Veluwezoom (gemeenten Wageningen, Renkum, Arnhem, Rozendaal, Rheden en Brummen) werken samen om hun speerpunten in te brengen bij de VeluweAlliantie, alsook de Groene Metropoolregio.

Onderwijs

De Coronacrisis heeft gevolgen voor kinderopvang tot onderwijs van volwassen educatie. Onderwijs geven op afstand en opvang voor specifieke doelgroepen hebben een grote invloed op het systeem in 2020 en 2021 gehad. Het is ongewis hoe dit doorwerkt in 2022. Wel heeft het Rijk extra middelen beschikbaar gesteld voor onderwijs en gemeente (via het Nationaal Programma Onderwijs) om achterstanden die zijn oplopen door de Coronacrisis zo veel mogelijk in te lopen de komende jaren.

De gemeente heeft de "nadere regels kwaliteitsregeling Voor- en vroegschoolse educatie 2021-2022" vastgesteld, waarmee scholen en kinderopvangorganisaties extra subsidie kunnen ontvangen als ze in samenwerking met elkaar plannen initiëren om de kwaliteit van de VVE, het bieden van een rijke omgeving en ouderbetrokkenheid kunnen vergroten.

In 2022 wordt de peutermonitor ingevoerd. Dit is een tool die de data van de kinderopvangaanbieders, VGGM en de BRP verzamelt, controleert en valideert, zodat de gemeente in overzichtelijke dashboards beschikt over de juiste informatie en kan worden gemonitord op bereik, aantallen en subsidiemiddelen die de gemeente beschikbaar stelt voor VVE en peuteropvang.

Met een komende wijziging in de onderwijswetgeving, naar verwachting in 2022/2023, worden gemeenten verplicht een meerjarig Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor het onderwijs te ontwikkelen. In de wet wordt ook opgenomen dat renovatie een volwaardig alternatief voor nieuwbouw wordt. In Rheden is een nieuw integraal huisvestingsplan met bijbehorend uitvoeringsprogramma in ontwikkeling. Het IHP zal de komende jaren de nodige investeringen in de onderwijshuisvesting vragen.

Circulaire economie
Door het vaststellen van het Europees Actieplan voor de Circulaire Economie is er een fundament gecreëerd voor toekomstige circulaire ontwikkelingen. Binnen de Groene Metropoolregio wordt een agenda opgesteld voor een regionale aanpak.
De komende jaren zal een verschuiving plaatsvinden naar meer hergebruik en reparatie. Het bedrijfsleven van de gemeente zal worden geënthousiasmeerd om in te spelen op deze toekomstige veranderingen.

Wat zijn de beleidskaders?

Beleid	Vastgesteld
kwaliteitsregeling VVE 2021-2022	2020
Transformatieplan 2.0	2019
Peuterbeleidsplan 2019-2022	2018
Meerjarenbeleidskader Sociaal Domein Meedoen!	2017
Detailhandelsstructuurvisie Kiezen voor eigen kwaliteit	2017
Economisch visie en uitvoeringsprogramma Een actuele economische beleidsnota van en voor de gemeente Rheden 2016-2020 *	2016
Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Rheden	2015
Integraal huisvestingsplan onderwijs 2021-2036 'Samen voor een leefbare samenleving'	2021
Beleidskader arbeidsmarktregio Midden Gelderland Social Return	2020

* In september 2021 wordt gestart met de actualisatie van de economische visie.

Wat is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG)?

Taakveld(en)	Bijdrage aan SDG*
• 3.1 Economische ontwikkeling • 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen • 3.4 Economische promotie • 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken • 6.4 Begeleide participatie	• 4-1, 4-2, 4-4, 4-5, 4-6, 4-7, 4-A • 8-3, 8-4, 8-5, 8-6, 8-8, 8-9 • 9-1 • 10-1, 10-2, 10-3 • 12-6 • 17-17 • 18-1, 18-2, 18-3, 18-4, 18-6

* Sustainable Development Goals, zie bijlage 8 voor een nadere toelichting

Verbonden partijen

Voor het bereiken van de doelstellingen van het programma 1, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, heeft de gemeente Rheden zich met een aantal partijen verbonden waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Het gaat hier om de volgende organisaties:

- Module Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein centraal Gelderland (MGR)
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM)

Wat mag het kosten?

1. Economische ontwikkeling						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Lasten						
3.1 Economische ontwikkeling	214	295	356	356	356	356
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	39	46	9	9	9	9
3.4 Economische promotie	251	241	328	340	346	346
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.794	2.319	2.486	2.502	2.518	2.534
6.4 Begeleide participatie	9.540	8.984	9.292	8.870	8.513	8.178
subtotaal	11.837	11.884	12.471	12.077	11.742	11.423
Baten						
3.1 Economische ontwikkeling	104	101	101	101	101	101
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	11	44	9	9	9	9
3.4 Economische promotie	189	328	330	330	330	330
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	486	940	940	940	940	940
6.4 Begeleide participatie	306	178	178	178	178	178
subtotaal	1.097	1.590	1.558	1.558	1.558	1.558
Saldo van baten en lasten	-10.740	-10.294	-10.913	-10.519	-10.184	-9.865
Reserves						
Toevoeging	0	0	0	0	0	0
Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-10.740	-10.294	-10.913	-10.519	-10.184	-9.865

2 Welzijn

Wat willen we bereiken?
Welzijn behandelt een breed beleidsspectrum, waarbij eigen kracht en zorg voor onze inwoners centraal staat. Wij streven naar een kwalitatief, toegankelijk aanbod van algemene voorzieningen voor alle inwoners, van jong tot oud. We hebben oog voor onze kwetsbare inwoners en willen eenzaamheid voorkomen en bestrijden. Mantelzorgers, vrijwilligers en initiatieven uit de buurt ondersteunen we van harte. Zij zijn het goud van onze samenleving!
Wij gaan uit van datgene wat mensen zelf kunnen. Hierin ondersteunen onze algemene voorzieningen. Indien dit niet volstaat, dan verwijzen wij naar maatwerkvoorzieningen. De algemene en maatwerkvoorzieningen vormen samen met de inzet van eigen kracht een samenhangend ondersteuningsaanbod.
Op het gebied van minima en schulden leggen wij de nadruk op preventie en vroegsignalering en het bestrijden van kinderarmoede. Hierbij zetten wij in op een laagdrempelige en optimale toegang van onze voorzieningen en regelingen.

Wij willen dat jeugdigen gezond, kansrijk en veilig kunnen opgroeien. De eerste verantwoordelijkheid voor het opgroei- en opvoedklimaat ligt bij de ouders. Zij maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van hun eigen mogelijkheden en die van hun sociale omgeving (familie, buurt, school). De afgelopen jaren zien we een forse toename in het jeugdhulpgebruik en de uitgaven. Wij willen dat de ondersteuning aan jeugdigen en hun ouders/verzorgers (gezinnen) normaliseert. Dat betekent dat meer (eenvoudige) vragen vanuit de omgeving en de sociale basis opgepakt en beantwoord worden. De tweedelijns hulp en ondersteuning richt zich op vraagstukken waarvoor een maatwerkvoorziening absoluut noodzakelijk is, onder andere voor jeugdigen bij wie de hulpvraag juist complexer is geworden door de Coronacrisis. De ingezette lijn wat betreft het versterken van de sociale basis en samenhangende jeugdhulp zetten we door. Daarnaast volgen we de landelijke ontwikkelagenda voor de jeugdhulp. De aanvullende middelen vanuit het Rijk gebruiken we als dekking voor de tekorten op de uitgaven voor jeugdhulp.

We stimuleren de fysieke, mentale en sociale gezondheid van inwoners. We kijken daarbij vooral naar de veerkracht, eigen regie en welbevinden van mensen. Niet de ziekte of beperking staat centraal, maar het vermogen en de eigen kracht van mensen om hiermee om te gaan en mee te kunnen doen (Positieve Gezondheid). We hebben een brede blik op gezondheid en welzijn, waaraan we vanuit verschillende invalshoeken en beleidsterreinen een belangrijke bijdrage leveren. Denk aan de (gezondheids)zorg en maatschappelijke ondersteuning, armoedebeleid, Wmo voorzieningen, jeugdhulp, sport, bewegen, cultuurparticipatie, voeding en leefstijl, en ontmoetingsplekken. Maar ook de inrichting van de openbare ruimte en luchtkwaliteit. Dit draagt bij aan positieve gezondheid, ontmoeten, samen dingen doen, delen en genieten.

Ons rijke cultuurhistorisch erfgoed (historisch landschap, archeologie, historische bouwkunst en de verhalen daarover) is van cruciaal belang voor de ruimtelijke en sociale identiteit van Rheden. De instandhouding van erfgoed draagt in belangrijke mate bij aan de verbondenheid die de inwoners voelen met de gemeente. Ook blijkt uit tal van onderzoeken dat erfgoed economisch van groot belang is. Zo zijn woningen in de buurt van cultureel erfgoed meer waard en trekt de aanwezigheid van cultuurhistorisch erfgoed meer hoogopgeleide huishoudens en bedrijven. Wij willen ons erfgoed behouden, beleven en benutten.

Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?

Algemene voorzieningen

Doel 1: Wij versterken en verbreden de samenredzaamheid
Wij streven naar een kwalitatief toegankelijk aanbod van algemene voorzieningen voor alle inwoners, van jong tot oud, ook kwetsbaren volgens het Rhedens model. Dit kunnen inwonersinitiatieven, semi-professionele en professionele zijn. Samen met inwoners voelen wij ons verantwoordelijk voor het in stand houden en versterken van de samenredzaamheid in onze dorpen. We stimuleren inwoners zelf initiatieven te starten om samen hun buurt leuker, mooier en beter te maken.
Het aantal inwoners dat aangeeft vaker zelf problemen aan te kunnen en/of te kunnen terugvallen op hun netwerk uit hun (directe) omgeving, is in 2023 gestegen met 25%.

Doel 2: Wij stellen (kwetsbare) senioren in staat om zo lang mogelijk op een prettige manier thuis te blijven wonen en mee te doen in de samenleving.
26% van de Rhedense inwoners is 65 jaar of ouder (tegenover ruim 19% landelijk). Komende jaren zal het aandeel senioren nog verder toenemen. Het is voor senioren van belang dat zij, op hun eigen wijze, volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. De gemeente zorgt ervoor dat senioren die het op eigen kracht of met hulp van hun omgeving niet redden, de ondersteuning krijgen die nodig is om mee te kunnen blijven doen in de samenleving.

Doel 3: Vrijwilligerswerk en mantelzorg groeit niemand boven het hoofd
Vrijwilligers zijn onmisbaar voor het sociale klimaat van de gemeente. Inwoners die langdurig zorgen voor een naaste (ook wel mantelzorg genoemd), moeten vaak alle zeilen bijzetten om deze zorgtaken te combineren met school of werk en hun privéleven. Er zijn diverse maatschappelijke ontwikkelingen die de vraag naar mantelzorg zullen vergroten. Door mantelzorgers te ondersteunen en waar nodig te ontlasten, kunnen zij de zorg voor hun naaste(n) blijven combineren met hun werk en privéleven.

Wmo maatwerkvoorzieningen

Doel 1: (Collectieve) oplossingen van en voor inwoners zijn toegankelijk en waar mogelijk is de verbinding met lichte ondersteuning en/of maatwerkoplossingen te leggen.
Maatwerkvoorzieningen bieden wij waar eigen kracht en algemene voorzieningen niet volstaan. Wij willen maatschappelijke uitval voorkomen en verlenen maatwerkvoorzieningen ten behoeve van het bevorderen van participatie en zelfregie.

Doel 2: Het aantal inwoners met een Wmo-indicatie dagbesteding en/of ambulante begeleiding neemt af met 20%.

Doel 3: Mensen met een psychische kwetsbaarheid kunnen zelfstandig in de wijk wonen (sociale inclusie).
In 2022 worden alle gemeenten inhoudelijk verantwoordelijk voor beschermd wonen, een Wmo maatwerkvoorziening. Vanaf 2023 ontvangt de gemeente voor het eerst middelen van het rijk. In 2022 ontvangt Arnhem de regionale middelen. Het jaar 2022 is het jaar dat de regionale samenwerking wordt geborgd met een convenant en een regionale begroting. Er is voor alle gemeenten een regionaal budget beschikbaar voor de ambulantiseringsopgave.
Beschermd wonen blijft mogelijk, maar wordt een regionaal vangnet voor wie dit nodig heeft. Om van beschermd wonen naar beschermd thuis te komen, zijn voldoende woningen, ondersteuning op maat thuis en algemene voorzieningen nodig. Als gemeente investeren wij hierin.

Jeugd

Doel 1: Het merendeel van de vragen omtrent opvoeden en opgroeien wordt opgevangen binnen de sociale basis. Het jeugdzorggebruik neemt af en is in 2023 niet meer dan 1,5% hoger dan het landelijk gemiddelde (jeugdzorggebruik Rheden 14,7%; Nederland 12,3% in 2019, bron CBS);
We zetten maatwerkvoorzieningen in voor de jeugdigen waarbij de eigen kracht en algemene voorzieningen niet meer volstaan. Deze maatwerkvoorzieningen zetten we in samenhang in met wat nog wel mogelijk is aan eigen kracht en met de algemene voorzieningen.

Doel 2: Meer kinderen kunnen thuis blijven wonen. Het jeugdhulpgebruik met verblijf neemt af en is in 2023 gelijk of lager dan het landelijk gemiddelde (jeugdhulp met verblijf: Rheden 1,6%; Nederland: 1.3% in 2019, bron CBS).
De meeste jeugdigen groeien gezond en veilig op bij hun ouders/verzorgers. Voor die kinderen waarbij dit niet vanzelfsprekend is, zetten er op in dat het thuis wonen mogelijk blijft.

Doel 3: Meer kinderen die niet meer thuis kunnen blijven wonen, wonen wel zo thuis mogelijk (pleeggezin, gezinshuizen). Het aantal jeugdigen met pleegzorg/gezinshuiszorg is in 2023 relatief toegenomen ten op zichtte van het totaal aantal kinderen met jeugdhulp met verblijf in vergelijking met 2020.
Voor een klein deel van de jeugdigen, is het (tijdelijk) niet mogelijk om thuis te wonen. In die gevallen is het belangrijk dat zij zo normaal mogelijk kunnen opgroeien: dus in een zo thuis mogelijk situatie als in een pleeggezin of gezinshuis.

Doel 4: Het aantal doorverwijzingen naar maatwerkvoorzieningen jeugdhulp door huisartsen is in 2022 met 20% verminderd t.o.v. 2019.
In plaats van maatwerkvoorzieningen wordt meer gebruik gemaakt van algemene voorzieningen, preventieve programma's of lichte ondersteuning van een ondersteuner jeugd en gezin.

Armoedebestrijding en financiële hulpverlening

Wij stellen alle inwoners van Rheden in staat om mee te doen in de samenleving. Ook de inwoners van Rheden met financiële zorgen, die schulden hebben en/of een inkomen onder 120% van de bijstandsnorm en voor meedoen zelf (dan wel binnen hun omgeving) onvoldoende mogelijkheden vinden.

Doel 1: Alle inwoners zijn in staat zelf (met hulp) hun financiële situatie op orde te houden door stabiele inkomsten en overzicht op de administratie.
Aan een deel van de minima- en schuldenproblematiek, ligt een gebrek aan educatie ten grondslag. Educatie gericht op omgaan met geld, maar ook tekstbegrip, reken- en digitale vaardigheden. We willen inwoners de mogelijkheid bieden hierin te ontwikkelen. Voor hen die dit niet (direct) kunnen, bieden wij laagdrempelige, vrij toegankelijke vormen van ondersteuning om problemen te voorkomen.

Doel 2: De gemiddelde schuld van inwoners die schuldentrajecten starten, daalt van ca. €43.000 in 2019, naar €40.000 in 2022 en uiteindelijk naar €38.000 in 2024, doordat wij er eerder bij zijn.
Inwoners komen pas in actie als de problemen groot zijn. Op dat moment is de schuld opgelopen en zijn er een hoop schuldeisers betrokken. We wachten niet tot inwoners zich melden, maar bieden actief onze hulp aan. We zien dit terug in de gemiddelde hoogte van de schulden. Hoe eerder wij erbij zijn, hoe lager de gemiddelde schuldlast is.

Doel 3: In 2024 is het gebruik van het Kindpakket gestegen van 78% in 2019 naar 85% in 2024
Wij bieden kinderen een zo groot mogelijke kans om te participeren met behulp van het Kindpakket en de Gelrepas. Daarmee vergroten wij kansen voor kinderen en verkleinen we de kans

dat ook hun kinderen in een situatie van tekort opgroeien (doorbreken van generatie-armoede). De inzet is gericht op gelijke kansen voor kinderen, maximale participatie en meedoen.

Doel 4: Onze hulpverlening leidt tot succesvolle uitstroom uit formele schuldhulptrajecten
Met succesvolle uitstroom wordt verwezen naar formele schuldhulptrajecten die op zo'n manier worden afgerond dat de inwoner schuldenvrij een nieuwe start maakt. Schulden zorgen voor een uitzichtloze situatie die verlammend werkt. We zetten in op het oplossen van de schulden via onze partners, minnelijke regelingen, wettelijke regelingen en saneringskredieten. We streven naar succesvolle schuldhulptrajecten, waarbij de inwoner schuldenvrij een nieuwe start kan maken.

Doel 5: Inwoners zijn bekend met alle ondersteuningsmogelijkheden en beoordelen deze met een 7 in 2024
We willen dat alle inwoners makkelijk en snel toegang hebben tot de voorzieningen en dienstverlening waar zij recht op hebben. Vanuit de minimaregelingen en de schuldhulpverlening geldt dat de groepen: werkende minima, ouderen en jongeren de gemeente nog niet weten te vinden, en de gemeente hen ook nog onvoldoende weet te bereiken.

Volksgezondheid

Doel 1: Het percentage kinderen dat in 2025 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2017 (97%).
We streven ernaar dat alle kinderen in de gemeente Rheden een kansrijke start hebben; we spannen ons in om een preventieve, sluitende en samenhangende aanpak aan te bieden in de zorg voor (aanstaande) zwangeren en (jonge) ouders in een kwetsbare situatie. Tevens zetten we in op een verbetering van de verbinding tussen medisch en sociaal domein.

Doel 2: Het percentage jongeren dat in 2025 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2018 (98%).
Een belangrijk speerpunt bij dit doel is de druk op het dagelijks leven van jeugdigen en jongeren.

Doel 3: Het percentage volwassenen en ouderen dat in 2024 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2016 (77% - volwassenen en 69% - ouderen).
Als het gaat om de gezondheid van volwassenen en ouderen, hebben we speciale aandacht voor het verkleinen van (sociaal economische) gezondheidsachterstanden, vitaal ouder worden en gezondheid in de fysieke en sociale leefomgeving.

Sport & bewegen

Doel 1: We stimuleren de deelname aan sport & bewegen
In 2026 neemt 75% van de inwoners deel aan sport of bewegen. Bij sporten gaat het om de wekelijkse deelname aan sport: activiteiten waarvoor je je fysiek inspant, die veelal vaste regels kennen en vaak in competitieverband plaatsvinden. Denk aan voetballen in een team, hardlopen of fitness. Bij bewegen gaat het om dagelijks voldoende bewegen (matig intensief). Denk aan wandelen, fietsen of tuinieren. We richten ons op drie speerpunten:
1. Stimuleren van deelname aan sport & bewegen onder specifieke doelgroepen
2. Behouden en doorontwikkelen van sportvoorzieningen (accommodaties)
3. Werken aan vitale sportverenigingen -en aanbieders.

Cultuur

Doel 1: De actieve cultuurparticipatie is in 2026 op hetzelfde niveau als de nulmeting in 2018: 26% actief en 36% enigszins actief

Rheden kiest ervoor om kunst en cultuur als middel in te zetten om inwoners gezond, veilig en relatief gelukkig te laten wonen, werken en recreëren, jong te laten zijn en ouder te laten worden. Het doel van cultuurbeleid is om alle inwoners van alle leeftijden in staat te stellen zich spelenderwijs te blijven ontplooien en elkaar te ontmoeten door middel van cultuurparticipatie (actief en passief).
Cultuur is zowel een doel op zich als een manier om te ontmoeten, te verbinden, eenzaamheid te bestrijden, zelfvertrouwen op te bouwen en vooral talenten te ontwikkelen.

De doelen worden driejaarlijks gemonitord via het inwonerspanel 'Rheden spreekt' en jaarlijks presenteren wij een factsheet cultuur met de resultaten van het voorgaande jaar die bijdragen aan de gestelde doelen.

Erfgoed

Ons **hoofddoel** is het in goede staat doorgeven van het cultuurhistorisch erfgoed aan volgende generaties (behouden). Daarnaast zetten wij erfgoed in voor het behalen van de gemeente brede doelen op het gebied van toerisme & recreatie (beleven), klimaat en het sociale domein (benutten).

Wat zijn de resultaten voor 2022?

Algemene voorzieningen

Doel 1: Wij versterken en verbreden de samenredzaamheid
1. Vrijwilligers/vrijwilligersorganisaties en inwoners waarderen ondersteuning, samenwerking en bereikbaarheid van de ondersteuning met een 7,0.
2.De opdrachtnemer van de opdracht sociale basis voert in 2022 een onafhankelijke nulmeting uit over de bekendheid van de sociale basis.
3. In 2022 is er een sociale kaart beschikbaar voor inwoners en organisaties met o.a. een website.
4. In dorpshuizen vinden 7.000 laagdrempelige activiteiten voor onze inwoners plaats in 2022, gericht op ontmoeten en ontspannen.
5. 1/3 van alle Rhedense huishoudens maakt gebruik van Ik buurt mee! waardecheques.
6. In 2022 wordt een inclusieagenda opgesteld om initiatieven te ontplooien, te delen en uit te voeren om de Rhedense samenleving (nog) inclusiever te maken. Iedereen moet mee kunnen doen en bij de totstandkoming van deze agenda worden nadrukkelijk partners uit de samenleving betrokken. Veel beleidsvelden zullen met dit initiatief te maken krijgen, zodat er sprake is van een integrale aanpak en uitvoering.

Doel 2: Wij stellen (kwetsbare) senioren in staat om zo lang mogelijk op een prettige manier thuis te blijven wonen en mee te doen in de samenleving.
1. Wij informeren alle inwoners die 55 jaar zijn geworden en wijzen hen op de mogelijkheden van Mijn Huis, Mijn Toekomst en de Toekomstbestendig wonen lening. Hiermee voeren 75 inwoners per jaar preventieve levensloopbestendige woningaanpassingen uit.
2. In 2022 worden de 70+-huisbezoeken in Velp afgerond. 50% van de 70+’ers die een uitnodiging heeft ontvangen, neemt deel aan een huisbezoek.
3. Met onafhankelijke cliëntondersteuning ondersteunen wij 130 inwoners speciaal gericht op mensen met dementie en andere geheugenproblemen.
4. De coalitie tegen eenzaamheid heeft voor Velp een plan van aanpak opgesteld om de eenzaamheid te verminderen. In 2022 wordt er gestart met de voorbereidingen voor coalities in de andere kernen.

Doel 3: vrijwilligerswerk en mantelzorg groeit niemand boven het hoofd
1. Vrijwilligers voelen zich gewaardeerd en ondersteund en geven hiervoor een 7,0.
2. Mantelzorgers waarderen de ondersteuning van de sociale basis met een 7,0.

Wmo maatwerkvoorzieningen

Doel 1: (collectieve) oplossingen van en voor inwoners zijn toegankelijk en waar mogelijk is de verbinding met lichte ondersteuning en/of maatwerkoplossingen te leggen.
1. Tenminste 300 inwoners die specialistische begeleiding/dagbesteding kregen, ontvangen voortaan passende ondersteuning uit de sociale basis, met peiljaar als 2019.
2. Van de inwoners die ondersteuning of dagbesteding krijgen uit de sociale basis heeft tenminste 50% geen maatwerkvoorziening dagbesteding of begeleiding meer nodig.
3. Wij stimuleren 70 senioren om fit te blijven via het project Powerful ageing en wij monitoren het effect hiervan.

Doel 3: Mensen met een psychische kwetsbaarheid kunnen zelfstandig in de wijk wonen (sociale inclusie).
1. 10 inwoners zetten de stap van beschermd wonen naar zelfstandig wonen in een uitstroomwoning die beschikbaar is gesteld door Vivare.
2. We financieren twee lokale projecten die helpen mensen, met een psychische kwetsbaarheid, zelfstandig te kunnen blijven wonen. Dit financieren wij uit de regionale ambulantiseringsmiddelen.

Jeugd

Doel 1: Het jeugdhulpgebruik neemt af en is in 2023 niet meer dan 1,5% hoger dan het landelijk gemiddelde.
1. We sturen op de opdracht aan zorgaanbieders voor lokale maatwerkvoorzieningen jeugdhulp om vanuit het Rhedens model met passende jeugdhulp duurzame resultaten te boeken waarbij het aantal jeugdigen met geïndiceerde jeugdhulp afneemt richting het landelijk gemiddelde.
2. Wij versterken de samenwerking en inzet van eigen kracht, sociale omgeving en passende (jeugd)hulp vanuit de opdrachten Sociale Basis en Regionale maatwerkdiensten.

Doel 2: Het jeugdhulpgebruik met verblijf neemt af en is in 2023 gelijk of lager dan het landelijk gemiddelde.
1. Lokaal versterken we de samenwerking en inzet van passende jeugdhulp vanuit de opdrachten Sociale Basis en Lokale en Regionale maatwerkdiensten.
2. Het regionale perspectiefoverleg voor complexe casuïstiek wordt verder ontwikkeld in een regionale expertisetafel voor complexe casuïstiek en voorkomen van uithuisplaatsingen.

Doel 3: Het aantal jeugdigen met pleegzorg/gezinshuiszorg is in 2023 relatief toegenomen ten op zichte van het totaal aantal kinderen met verblijfszorg in vergelijking met 2020.
1. We vergroten het aantal pleegouders ten opzichte van 2020 door de landelijke en regionale campagne lokaal in te zetten.

Doel 4: Het aantal doorverwijzingen naar maatwerkvoorzieningen jeugdhulp door huisartsen is in 2022 met 20% verminderd t.o.v. 2019.
1. In samenwerking met huisartsen zetten we in Velp, Dieren en Rheden een Ondersteuner Jeugd binnen de huisartsenpraktijk/dorpshuis in.
2. We hebben een evaluatie van de pilot Ondersteuner Jeugd & Gezin (OJG) bij de huisarts uitgevoerd en nemen in 2022 een besluit over het vervolg van de inzet van de Ondersteuner Jeugd & Gezin.

Armoedebestrijding en financiële hulpverlening

Doel 1: Alle inwoners zijn in staat zelf (met hulp) hun financiële situatie op orde te houden door stabiele inkomsten en overzicht op de administratie
1. Schuldhulpmaatje, Formulierenhulp en Thuisadministratie ondersteunen inwoners met (financiële) hulpvragen.

2. Incluzio biedt financiële educatieprogramma's aan.
3. Het onderwerp armoede en schulden wordt besproken met scholenbesturen en kinderopvang in het kader van de Lokale Educatieve Agenda (LEA).

Doel 2: De gemiddelde schuld van inwoners die schuldentrajecten starten, daalt van ca. €43.000 in 2019, naar €40.000 in 2022 en uiteindelijk naar €38.000 in 2024, doordat wij er eerder bij zijn
1. Naar aanleiding van signalen over belastingachterstanden leggen we 25 huisbezoeken per maand af. In 50% van de bezoeken vinden we samen met de inwoner een passende oplossing.

Doel 3: In 2024 is het gebruik van het Kindpakket gestegen van 78% in 2019 naar 85% in 2024
1. Er maken 720 kinderen gebruik van het kindpakket in 2022.
2. Er maken 773 kinderen gebruik van de GelrePas in 2022.

Doel 4: Onze hulpverlening leidt tot succesvolle uitstroom uit formele schuldhulptrajecten
1. Van de gestarte schuldhulpregelingen stroomt 90% van de inwoners succesvol uit.

Doel 5: Inwoners zijn bekend met alle ondersteuningsmogelijkheden en beoordelen deze met een 7 in 2024
1. Actiepunten uit de 0-meting uitgevoerd in de zomer 2021 worden in 2022 opgepakt.

Volksgezondheid

Doel 1: Het percentage kinderen dat in 2025 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2017 (97%).
1. De daling van het percentage kinderen en jongeren (t/m 19 jaar) met overgewicht in de periode 2015-2019 is in 2022 verder gecontinueerd. De percentages in 2019 waren:
5/6 jaar: 8,3% - 10/11 jaar: 13,8% - 13/14 jaar: 14,3%. We zetten hiervoor de aanpak Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG) in (resultaat geldt ook bij doel 2).

Doel 2: Het percentage jongeren dat in 2025 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2018 (98%).
1. We organiseren minimaal 3 verdiepende deskundigheidstrainingen over middelengebruik en verslavingen voor minimaal 60 professionals in de eerstelijns zorg en het sociaal domein (resultaat geldt ook bij doel 3).

Doel 3: Het percentage volwassenen en ouderen dat in 2024 zijn/haar gezondheid als (heel) goed ervaart, is minimaal gelijk aan 2016 (77% - volwassenen en 69% - ouderen).
1. Minimaal 80 inwoners met een lager inkomen en/of afstand tot de arbeidsmarkt stimuleren we via het re-integratie programma Doorslag om voldoende te sporten en bewegen en gezond te eten.
2. In 2022 hebben we de mogelijkheden onderzocht om ernstige overlast van houtrook en onverantwoord stookgedrag tegen te gaan na inzet van voorlichting. We sluiten hiervoor ook aan bij provinciale en landelijke projectgroepen.
3. Minimaal 10 gezamenlijke projecten om preventief te werken aan een goede gezondheid zijn door organisaties en inwoners via het Preventie Akkoord gestart. De projecten richten zich op gezonde leefstijl (voldoende bewegen, gezonde voeding en rookvrije generatie), financiële gezondheid en eenzaamheid.
We nemen hiervoor deel aan de kerngroep van het Preventie akkoord en aan bepaalde projecten nemen we zelf deel.
4. In 2022 hebben we een hitteplan voor Velp gereed voor periodes van droogte en hitte.
5. In minimaal 3 projecten in bebouwde omgevingen passen we klimaatadaptieve maatregelen gericht op meer verkoeling in periodes van hitte toe.

Het thema Volksgezondheid heeft raakvlakken met veel verschillende beleidsterreinen. Beoogde doelen en resultaten voor andere beleidsterreinen dragen ook bij aan de doelen voor Volksgezondheid. Denk bijvoorbeeld aan de beoogde resultaten voor Sport & Bewegen, Armoedebestrijding of Jeugd.

Sport en bewegen

Doel 1: In 2026 neemt 75% van de inwoners deel aan sport of bewegen
1. Op minimaal 15 locaties voor kinderdagopvang wordt Peutergym gegeven door geschoolde begeleiders.
2. Minimaal 15 basisscholen organiseren sport- en beweegactiviteiten op en na school, gericht op voldoende en goed bewegen.
3. Minimaal 1 middelbare school organiseert (structureel) een programma voor leerlingen gericht op meer bewegen en een gezonde leefstijl (in en buiten school).
4. We leiden minimaal 400 (unieke) inwoners toe naar een geschikte sportactiviteit om in beweging te komen. We zetten hiervoor een beweegcoach en vitaliteitstest in en organiseren beweeggroepen.
5. Minimaal 400 inwoners sporten en bewegen via doelgroepactiviteiten en therapieprogramma's in het doelgroepenbad van het Biljoenbad.
6. Minimaal 1.000 inwoners nemen via een (online) activiteitenplatform (ontwikkeld in 2021) deel aan sport- of beweegactiviteiten bij een vereniging of aanbieder in de buurt.
7. We sluiten ons als Host-city aan bij het WK Volleybal Dames 2022. We organiseren in samenwerking met lokale volleybalclubs en andere partners een programma van (volleybal)side-events in de maanden voor en tijdens dit Wereldkampioenschap (vindt plaats in NL - Gelredome Arnhem). De side-events zijn erop gericht inwoners te enthousiasmeren voor volleybal en te werken aan een gezonde leefstijl.
8. We hebben een verkenning uitgevoerd waaruit duidelijk wordt of sportclubs in en om de kernen Velp en Dieren open staan voor een Open Club samenwerking (vergelijkbaar met de Zuidflank in Rheden).
9. We stellen in 2022 een nieuw speelbeleid vast met concrete plannen om het percentage kinderen en jongeren dat buiten speelt te verhogen. We hebben in beleid aandacht voor: voldoende en uitdagende speelvoorzieningen (hardware) en activiteiten die buitenspelen stimuleren (software).
10. We ondersteunen initiatieven van inwoners en organisaties die bijdragen aan een beweegvriendelijke openbare ruimte. We blijven daarvoor alert op (subsidie)kansen, zetten onze eigen projecten in (bijv. Ik Buurt Mee) en helpen mee met planontwikkeling.

Cultuur

Doel 1: De actieve cultuurparticipatie is in 2026 op hetzelfde niveau als de nulmeting in 2018: 26% actief en 36% enigszins actief
1. Met de podiumvoorziening maken wij 140 voorstellingen (film, theater en amateur) mogelijk op een professioneel podium in de gemeente Rheden.
2. Cultuurbedrijf RiQQ biedt voor alle basisschoolleerlingen drie cultuur-educatieve programma's aan: Reizen in de Tijd, Cultuureducatie met kwaliteit en Meer Muziek in de Klas.
3. Via cultuurbedrijf RiQQ ondersteunen wij 28 amateurkunstverenigingen.
4. Rheden heeft een voortrekkersrol bij de ontwikkeling van de regionale culturele infrastructuur. Samen met de gemeenten uit de regio 025 (Arnhem-Nijmegen) voeren wij een regionaal transformatieplan cultuur uit in 2022.

Erfgoed

Doel 1: Wij houden ons erfgoed in stand
1. Wij stimuleren eigenaren via subsidies en advies om hun monument(en) te onderhouden en waar nodig te restaureren. We willen minimaal €100.000 aan externe cofinanciering verwerven

voor de inzet van onderhoudssubsidies.
2. Waar nodig zetten we met eigenaren een verbeteringstraject in bij achterstallig onderhoud.
3. In verband met de toenemende leegstand van kerken leggen we een kerkenvisie ter besluitvorming voor.
4. We werken samen met de partners in de Groene Metropoolregio aan de instandhouding van landgoederen en buitenplaatsen in de regio en hun bijdrage aan de regionale opgaven in het kader van klimaat en economie.
5. We breiden de sociale werkplekken via de Landgoedcoöperatie Veluwezoom uit met een derde dag voor zes personen.
6. Jong geleerd is oud gedaan: minimaal 50% van de leerlingen van de basisscholen in Rheden neemt deel aan het erfgoededucatieproject Reizen in de Tijd. In de aanloop naar 450 jaar Rheden bevorderen we daarnaast een zo breed mogelijke verspreiding van het stripboek over Rhedens verleden.
7. We actualiseren de beleidsnota Verbindend Verleden en stellen een nieuwe uitvoeringsagenda op, beide met input van inwoners, eigenaren en vrijwilligers.

Doel 2: We passen het erfgoedbeleid in het nieuwe systeem van de Omgevingswet in.
1. Om aan de wettelijke eisen te voldoen, ontsluiten we alle erfgoedinformatie – in samenwerking met de vrijwilligers van Rheden op de Kaart - via een nieuwe database en een gebiedsatlas. Eind 2022 hebben we 50% van het beschermd erfgoed opgenomen in de database en zijn we halverwege met de ontwikkeling van de gebiedsatlas.
2. De commissie Ruimtelijke Kwaliteit, zoals vereist onder de Omgevingswet, is geïnstalleerd.
3. Voor erfgoedthema's leveren we conform de planning van het Programma Omgevingswet een bijdrage aan Omgevingsvisie en -plan.

Doel 3: We voeren het duurzaamheidsproject Maatwerk voor Monumenten uit.
1. Als onderdeel van het Klimaatprogramma en de Erfgoednota voeren we dit project uit dat bestaat uit de advisering van eigenaren o.a. via de inzet van maatwerkscans en de subsidie van maatregelen die in die scans worden geadviseerd. Eind 2022 hebben we minimaal 100 adviesgesprekken gevoerd. Daarnaast maakt een gebiedsaanpak in Ellecom deel uit van dit project. Daarmee zijn we eind 2022 halverwege.

Doel 4: We voeren de agenda voor de beleving en vermarkting van de landgoederenzone Veluwezoom conform (de nog vast te stellen) planning uit.
1. We werken samen met Wageningen, Renkum, Rozendaal, Arnhem, Brummen, eigenaren en ondernemers aan een betere toeristische ontsluiting en vermarkting van de gezamenlijke landgoederenzone. Daarin nemen we ook de wandelknooppunten mee. Hiermee leveren we ook een bijdrage aan het thema Ontspannen Regio van de Groene Metropoolregio.

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Welke risico's staan de doelen binnen dit programma in de weg?

- Hogere uitgaven voor jeugdzorg en Wmo
- Invoering nieuwe woonplaatsbeginsel Jeugdwet

Wat zijn de beleidsontwikkelingen in dit programma?

Corona
Als gevolg van de Coronacrisis staat samenkracht en burgerparticipatie voor uitdagingen. De uitvoering kan onder druk komen te staan door bijvoorbeeld een lock-down.

Wij verwachten een toename van inwoners die een beroep doen op de minimaregelingen en op schuldhulpverlening. Deze stijging was al eerder verwacht, maar bleek zich moeilijk te voorspellen. We verwachten dat dit duidelijk zichtbaar wordt na het stopzetten van de diverse steunpakketten.

Een deel van de stijging verwachten wij op te kunnen vangen m.b.v. de incidentele middelen die vanuit het Rijk beschikbaar zijn gesteld.

Landelijk is ook bekend dat de deelname aan sport en bewegen is afgenomen tijdens corona en dat corona zijn weerslag heeft op de fysieke, mentale en sociale gezondheid van inwoners. 2022 is een jaar om te werken aan het herstel hiervan.

Vergrijzing
26% van de Rhedense inwoners is 65 jaar of ouder (tegenover ruim 19% landelijk). Komende jaren zal het aandeel senioren nog verder toenemen. Senioren blijven langer zelfstandig thuis wonen, waarmee zij ook langer verantwoordelijk zijn voor hun eigen huishoudboekje. De verwachting is dat er een steeds grotere groep inwoners een vorm van (lichte) langdurige administratieve ondersteuning nodig heeft.

Flexibilisering arbeidsmarkt
De arbeidsmarkt flexibiliseert, wat een nieuwe doelgroep met zich meebrengt voor het minima- en schuldhulpbeleid. Nieuwe groepen die hierdoor de aandacht verdienen, zijn: jongeren, flexwerkers en zelfstandigen met een middeninkomen.

Laaggeletterdheid
De samenleving wordt steeds ingewikkelder, met name voor inwoners met beperkte taal-, reken- en digitale vaardigheden. De taal in brieven van de overheid en andere instanties is niet eenvoudig en het stelsel van tegemoetkomingen en (belasting)regelingen is complex. Dit leidt tot betalingsachterstanden, schulden en sociaal maatschappelijke schade.

Betaalbare zorg
De stijgende lasten voor de gemeente die gepaard gaan met de uitvoering van de Jeugdwet en de Wmo, leiden tot een zoektocht met inwoners en partners naar adequate en betaalbare zorg. Dat is nodig om de ondersteuning ook in de toekomst voor mensen in een kwetsbare situatie te kunnen waarborgen. We ontwikkelen op dit moment een stevige sociale basis, waarbij in onderlinge samenwerking vorm wordt gegeven aan de beoogde transformatie.

Omgevingswet
De implementatie van de Omgevingswet is een belangrijke ontwikkeling in 2022. Om hier klaar voor te zijn, werken wij aan een digitale monumentendatabase en een gebiedsatlas (in het kader van de verplichte gelijke informatieplicht) en maken we de overgang naar de (wettelijk verplichte) Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

Woonplaatsbeginsel Jeugdwet
Op 1 januari 2022 wordt het nieuwe woonplaatsbeginsel ingevoerd. Dit leidt deels tot herverdeling van verantwoordelijke gemeenten voor jeugdigen (in met name verblijfszorg). Dit brengt met zich mee dat de gemeente Rheden uitgaven kan doorschuiven naar andere gemeenten, maar ook dat Rheden zaken krijgt waarvoor vanaf 1 januari de uitgaven gedragen moeten worden. Het financiële effect voor de gemeente Rheden is op dit moment nog niet in te schatten.

Jeugdbeleid
Het aantal kinderen met jeugdhulp is in Rheden nog altijd bovengemiddeld hoog. De Coronacrisis heeft de problematiek voor sommige jeugdigen verergerd. Het Rijk heeft voor 2022 extra middelen toegekend om de landelijke tekorten op de uitgaven te dekken. Het is aan het nieuwe kabinet om voor de jaren daarna te bepalen hoeveel middelen er structureel toegekend gaan worden. Daarnaast heeft het Rijk met de VNG afspraken gemaakt om te komen tot een Ontwikkelagenda Jeugdzorg 2022-2028. Het doel op termijn is normalisatie en daarbij dus ook een jaarlijkse vermindering van het beschikbare gestelde budget t.o.v. het jaar 2022.

De Corona-pandemie heeft de problematiek van veel kwetsbare jongeren verscherpt. We zien dat in 2020 en 2021 terug in zwaardere en langere zorg en daarmee hogere uitgaven. De verscherpte problematiek zal bij een aantal kwetsbare jongeren mogelijk nog enkele jaren doorwerken.

De gemeente Rheden werkt samen in de regio Centraal Gelderland op meerdere vlakken. Naast de regionale samenwerking op transformatie en inkoop, zijn er (steeds meer) ontwikkelingen die om samenwerking vragen zoals de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming, de regiovisie op samenwerking en opdrachtgeverschap. Lokaal blijven we inzetten op het versterken van de Sociale Basis en het bieden van passende jeugdhulp.

De verwachting is dat dit leidt tot hogere uitvoeringskosten op onderdelen (hogere tarieven voor jeugdbescherming; regionale beleidsondersteuning; borging regionale transformatieprojecten; ondersteuner jeugd en gezin) en op termijn vermindering van zorgkosten.

Volksgezondheid
Corona heeft een grote invloed gehad en nawerking op leefstijl en de sociale en mentale gezondheid van inwoners. Het rijk keert in 2021 aan gemeenten een steunpakket sociaal en mentaal welzijn en leefstijl uit. Gemeenten dienen met dit geld initiatieven en acties op te zetten om extra steun te verlenen aan inwoners (met name kwetsbare inwoners).

Binnen de jeugdgezondheidszorg wordt steeds nadrukkelijker ingezet op normaliseren, ontzorgen en afschalen van problematiek. Vanuit het rijk is er veel aandacht voor geboortezorg en het jonge kind; de programma's Kansrijke Start ('de eerste 1000 dagen") en Nu Niet Zwanger zijn hier voorbeelden van. In 2020 hebben we in Rheden de eerste stappen gezet om te komen tot een lokale coalitie Kansrijke Start.

We hebben voor Rheden en Rozendaal in 2021 een Preventieakkoord opgesteld, met plannen om preventief te werken aan gezonde leefstijl, financiële gezondheid en minder eenzaamheid. In 2021 start de uitvoering van projecten en nodigen we inwoners en organisaties uit om ook met initiatieven te komen.

Volksgezondheid komt op veel beleidsterreinen en opgaven terug. Denk aan de Omgevingswet of het effect van het veranderende klimaat. Weersextremen zoals warme droge zomers nemen toe. Aanhoudend warm weer vormt vooral een gezondheidsrisico voor ouderen, kinderen, chronisch zieken en mensen met overgewicht. Ook mensen die niet goed voor zichzelf kunnen zorgen hebben op warme dagen meer aandacht van anderen nodig. Daarom is het belangrijk om effecten van hitte op de gezondheid te verminderen en hiervoor maatregelen te nemen (doel).

Sport & Bewegen
We constateren dat sportverenigingen voor verschillende uitdagingen staan. De sportdeelname in Nederland stijgt de laatste decennia, terwijl de deelname aan sport via een vereniging niet meegroeit. Je sportaanbod aan laten sluiten bij de veranderende behoeften van sporters, vrijwilligers werven, accommodatievraagstukken en bestaansrecht voor kleinere clubs zijn voorbeelden van vraagstukken die leven. We bekijken in 2022 hoe we de Open Club aanpak verder kunnen uitbreiden en verenigingen kunnen helpen bij deze uitdagingen.

Inclusiviteit krijgt in de Nederlandse samenleving steeds meer aandacht. Ook in de sport is dit een thema. Denk aan acceptatie van de LHBTI in verschillende sporten of de toegankelijkheid van sportactiviteiten voor mensen met een beperking. We onderzoeken in 2022 hoe we op het vlak van Sport & Bewegen nog meer kunnen bijdragen aan inclusiviteit.

Inburgering
Op 1 januari 2022 is de nieuwe Wet Inburgering van kracht. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van statushouders met als doel dat zij zo snel mogelijk naar vermogen mee kunnen doen in de samenleving, het liefst via betaald werk. Met de invoering van de nieuwe Wet Inburgering zijn gemeenten voortaan verantwoordelijk voor:
- De regie vanaf de opvang van de statushouder;
- De uitvoering van de brede intake en het vaststellen van het Persoonlijk Plan Inburgering en Participatie (PIP);
- Financieel ontzorgen van statushouders;

- Het aanbieden van de leerroutes (taal & participatie) en de inkoop van deze routes.

Doelstellingen en resultaten op het gebied van inburgering zijn geformuleerd onder 'Werk en re-integratie'.

Wmo beschermd wonen
Vanaf 2022 stopt de centrumgemeenteconstructie beschermd wonen. Vanaf 2023 wordt een deel van de Rijksmiddelen objectief verdeeld, leidend tot een volledig objectieve verdeling in 2032 (ingroeipad). De gemeente ontvangt vanaf 2023 middelen voor nieuwe cliënten.

Klimaatadaptatie
Het klimaat verandert waarbij de weersextremen zoals hevige regenbuien en warme droge zomers toenemen. Daarom hebben we samen de opgave om in 2050 de leefomgeving klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. We nemen maatregelen om wateroverlast, droogte en hittestress zoveel mogen te voorkomen. Dit is onder andere zo afgesproken in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). We maken hierbij een koppeling met programma 3 en 4.

Erfgoed
De implementatie van de Omgevingswet is de belangrijkste ontwikkeling in 2022. Om hier klaar voor te zijn werken wij aan een digitale monumentendatabase en een gebiedsatlas (in het kader van de verplichte gelijke informatieplicht) en maken we de overgang naar de (wettelijk verplichte) Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Daarnaast werken we -indachtig het motto van de wet Eenvoudig Beter- aan een andere werkwijze waardoor we eigenaren nog sneller en beter kunnen helpen.

Wat zijn de beleidskaders?

Beleid	Vastgesteld
Nadere regels maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp gemeente Rheden	2021
Verordening Jeugdhulp gemeente Rheden 2019	2019
Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Rheden 2019	2019
Beleidsregels maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp gemeente Rheden 2019	2019
Transformatieplan 2.0	2019
Cultuurnota Spelender-wijs 2019-2026	2019
Podiumvoorziening	2019
Nota Sport en bewegen 2019-2026	2019
Watertakenplan Olburgen 2018-2022	2018
Nota Samenredzaamheid 2018-2022	2018
Dorpshuizennota Van samen leven naar samenleven	2018
Peuterbeleid 2019-2022	2018
Meerjarenbeleidskader Sociaal Domein Meedoen!	2017
Beleidsregels VVE en peutersubsidie 2017	2017
Wet verordening kinderopvang	2017
Erfgoednota	2017
Erfgoedverordening	2017
subsidieverordening erfgoed	2021
lokale nota publieke gezondheid	2016

Agenda Ruimtelijke Adaptatie Rheden	2016
Regionale visie Publieke gezondheidszorg Gelderland Midden	2016
Transformatie Sociaal Domein "De Sociale Visie vertaald; een herijking" 2015 – 2016	2015
Kadernota 'Naar samenredzaamheid in Rheden'	2014
Keuzenota Decentralisaties Sociaal Domein	2014
Kadernota minimabeleid "Samen armoede aanpakken" 2015 - 2018	2014
Sociale Visie Rheden "Van zelfredzaamheid naar samenredzaamheid"	2013
Gemeentelijk beleid toezicht en handhaving kinderopvang (herzien)	2012
Archeologienota Uitgediept	2008
Kredietvoorwaarden Monumentenfonds Rheden	1998

Wat is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG)?

Taakveld(en)	Bijdrage aan SDG*
• 5.1 Sportbeleid en activering • 5.2 Sportaccommodaties • 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie • 5.5 Cultureel erfgoed • 5.6 Media • 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie • 6.2 Wijkteams • 6.3 Inkomensregelingen • 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO) • 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+ • 6.72 Maatwerkdienstverlening 18- • 6.82 Geëscaleerde zorg 18- • 7.1 Volksgezondheid • 7.5 Begraafplaatsen en crematoria	• 1-2, 1-3 • 2-1 • 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-7, 3-8, 3-9, 3-11 • 4-7 • 8-9 • 10-2 • 11-3, 11-4 • 12-B • 16-7, 16-8 • 17-16, 17-17, 17-18, 17-19

* Sustainable Development Goals, zie bijlage 8 voor een nadere toelichting

Verbonden partijen

Voor het bereiken van de doelstellingen van het programma, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, heeft de gemeente Rheden zich met een aantal partijen verbonden waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft.
Het gaat hier om de volgende organisaties:

- Modulair Gemeentelijke Regeling Sociaal Domein regio Centraal Gelderland (MGR);
- Veiligheids- Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM);
- Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen (DRAN);

In de paragraaf Verbonden Partijen wordt nader inzicht gegeven in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's van de gemeente in deze organisaties.

Erfgoed

We werken samen met:

- Regio Arnhem m.b.t. archeologie
- Veluwezoomgemeenten m.b.t. de landgoederen
- Vrijwilligersorganisaties zoals Rheden op de Kaart, Comité Open Monumentendag, Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal
- Landgoedcoöperatie Veluwezoom m.b.t. sociale werkplekken
- RIQQ m.b.t. erfgoededucatie
- Groene Metropoolregio

Wat mag het kosten?

2. Welzijn						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Lasten						
5.1 Sportbeleid en activering	298	336	469	469	469	469
5.2 Sportaccommodaties	2.951	3.295	3.320	3.227	3.220	3.143
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	651	707	693	693	693	693
5.5 Cultureel erfgoed	394	199	199	197	197	197
5.6 Media	964	912	887	887	887	887
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	3.295	3.499	3.528	3.431	3.431	3.430
6.2 Wijkteams	689	583	583	583	583	583
6.3 Inkomensregelingen	22.489	20.000	19.860	19.860	19.860	19.860
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	2.237	2.240	2.083	2.100	2.138	2.152
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	14.474	14.977	14.440	14.396	14.339	14.346
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	15.205	13.507	14.441	13.732	13.746	13.749
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	118	501	200	200	200	200
7.1 Volksgezondheid	1.461	1.671	1.660	1.660	1.660	1.660
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	917	770	601	601	599	599
subtotaal	66.144	63.198	62.964	62.035	62.021	61.967
Baten						
5.1 Sportbeleid en activering	65	21	21	21	21	21
5.2 Sportaccommodaties	992	1.087	1.087	1.087	1.087	1.087
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie						
5.5 Cultureel erfgoed	248		0	0	0	0
5.6 Media						
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	128	142	142	142	142	142
6.2 Wijkteams						
6.3 Inkomensregelingen	19.246	15.652	15.780	15.780	15.780	15.780
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	431	1.271	474	474	474	474
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	0	5	5	5	5	5
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	25	22	22	22	22	22
6.82 Geëscaleerde zorg 18-						
7.1 Volksgezondheid	5					
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	892	806	806	806	806	806
subtotaal	22.033	19.006	18.337	18.337	18.337	18.337

Saldo van baten en lasten	-44.112	-44.192	-44.627	-43.698	-43.684	-43.631
Reserves						
Toevoeging	0	497	0	0	0	0
Onttrekking	1.182	40	40	40	40	40
Resultaat	-42.930	-44.650	-44.588	-43.659	-43.645	-43.591

3 Gebiedsontwikkeling

Wat willen we bereiken?
Wij werken aan een duurzame en kwalitatieve woon- en leefomgeving in elk van de zeven dorpen en het buitengebied. Samen met inwoners, bedrijven en organisaties bepalen we wat de voorwaarden zijn voor een aantrekkelijke en gezonde omgeving waar iedereen zich thuis voelt. We blijven daarbij de historische karakteristieken van dorpen en buitengebieden koesteren. De relevante beleidsthema's hierbij zijn: Ruimtelijke Ordening, Wonen, Mobiliteit, Infra en Openbare Ruimte, Natuur en landschap. Klimaatadaptatie speelt hierbij een steeds belangrijkere rol.

Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?

Gemeentelijk vastgoed

Het gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed is primair een middel om het beleid en de daaruit voortvloeiende activiteiten te faciliteren.

Doel 1: het vastgoed dient functioneel, duurzaam en in toenemende mate circulair te zijn binnen kostenefficiënte kaders.

Mobiliteit, infra en beheer openbare ruimte

Dit thema gaat over de fysieke omgeving en mobiliteit. Hoofddoel is dat we zorgen voor behoud en versterking van onze veilige, bereikbare en schone woon-, werk- en leefomgeving. Bij het beheer, onderhoud en de aanleg van nieuwe infrastructuur zijn natuurwaarden en klimaataanpak steeds prominenter in beeld.

Doel 1: Behoud en versterking van een veilige, bereikbare en schone woon-, werk- en leefomgeving
We mogen trots zijn op de inrichting van onze fysieke omgeving. Deze is veilig, bereikbaar en schoon. Uiteraard zoeken we samen met betrokken partners altijd naar verbeteringen en spelen we in op kansen en risico's. We versterken door in 2022 een reeks aan resultaten te behalen. Dit gaat enerzijds om het vormen van nieuw beleid, inspelend op de omgevingsvisie en klimaatafspraken en anderzijds om het op een innovatieve manier plannen, beheren en onderhouden van de openbare ruimte.

Natuur en landschap

Doel 1: Het behouden, benutten en versterken van het Rhedens (cultuur)landschap.
Een belangrijk onderdeel van een aantrekkelijke, gezonde en karakteristieke woon- en leefomgeving in onze gemeente is het waardevolle (cultuur)landschap. We zetten ons dan ook actief in voor het borgen en doorontwikkelen van onze landschappelijke gebiedskwaliteiten en het (economisch) benutten voor bijvoorbeeld de recreatieve en toeristische beleving van ons buitengebied.

Doel 2: Het duurzaam in stand houden en waar mogelijk uitbreiden van de huidige natuurwaarde en biodiversiteit van de natuurgebieden.
We zetten ons in voor het duurzaam in stand houden en waar mogelijk uitbreiden van de huidige natuurwaarde en biodiversiteit van de natuurgebieden.

Ruimtelijk kader, ondersteunen en nemen van initiatieven voor gebiedsontwikkeling

Doel 1: op 1 juli 2022 zijn we inhoudelijk en organisatorisch klaar voor de invoering van de Omgevingswet.
Op 1 juli 2022 treedt de Omgevingswet in werking. Met deze wet worden de ruimtelijke regels voor het beheer en de ontwikkeling van de leefomgeving volledig herzien. Het motto van de nieuwe wet is 'Ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit' en staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. De implementatie van de Omgevingswet vergt de nodige inspanning van het ambtelijke apparaat en bestuurders en legt een claim op de beschikbare capaciteit. Tegelijkertijd willen we onze dienstverlening aan inwoners, ondernemers en organisaties in de aanloop naar en gedurende het invoeringsproces zoveel mogelijk op peil houden.

Doel 2: **samen met initiatiefnemers nieuwe gewenste ontwikkelingen realiseren**
Gemiddeld zijn ca. 120 initiatieven (klein en groot) actueel. Het ontwikkelen en realiseren hiervan kan soms enkele jaren duren en kent daarbij verschillende fases waarbij de rol van de gemeente varieert. Adequaat inspelen op en initiëren van ontwikkelingen en het vroegtijdig duidelijkheid scheppen over de kansrijkheid van een initiatief, zijn daarin belangrijk. Een randvoorwaarde is dat we in samenspraak met de samenleving heldere beleidsdoelen en –kaders formuleren.

Wonen

Doel 1: Het terugdringen van het woningtekort
De woningnood in Nederland is groot. In de regio Arnhem/Nijmegen zijn er de komende 10 jaar 35.000 extra woningen nodig. Als gemeente hebben we een opgave van 550 woningen in de periode 2020 t/m 2026. De verwachting is dat er ook na 2026 nog een grote woningbouwopgave is in onze gemeente.

Doel 2: Een aantrekkelijke woningvoorraad voor jong en oud
We zijn een vergrijsde gemeente en willen dat onze ouderen in een passende woning kunnen wonen en we willen ook aantrekkelijk zijn voor gezinnen en jonge mensen. Wij zetten in op vernieuwende woonvormen en doorstroming van senioren. Hierdoor ontstaat er meer aanbod voor gezinnen en starters. Daarnaast besteden we aandacht aan bijzondere doelgroepen zoals mensen die zorg nodig hebben en woonwagenbewoners.

Doel 3: Meer veerkracht in kwetsbare wijken
In sommige wijken staat de veerkracht (leefbaarheid, veiligheid) onder druk. We willen tweedeling in dorpen tegengaan en inzetten op sociale aanpak, aanpak leefomgeving, herstructurering en herpositionering in kwetsbare wijken.

Doel 4: Duurzame woningen en natuurinclusieve wijken
In 2040 willen we CO2 neutraal zijn. Om dit te bereiken zullen we moeten inzetten op energiebesparing en energieopwekking in de bestaande en nieuwe woningvoorraad. Daarnaast willen we de woonomgeving zo inrichten dat weersextremen opgevangen kunnen worden. We houden rekening met flora en fauna. En er komt meer aandacht voor circulair bouwen en duurzame mobiliteit.

Wat zijn de resultaten voor 2022?

Gemeentelijk vastgoed

Doel 1: het vastgoed dient functioneel, duurzaam en in toenemende mate circulair te zijn binnen kosten-efficiënte kaders.

Om de kosten voor onderhoud en exploitatie van de panden laag te houden, gaan we de categorie Overig Vastgoed minimaliseren. Dit kan in sommige gevallen door verkoop, in andere gevallen betekent dit dat deze panden in een andere categorie ondergebracht worden. We gaan in 2022 verder met het doorvoeren van de kostprijsdekkende huur om hiermee de kosten van het vastgoed verder inzichtelijk te maken en te voldoen aan de wet markt en overheid.
1. Minimaliseren van de categorie "Overig vastgoed"
2. Doorvoeren van de kostprijsdekkende huur voor categorie "Beleidsvolgend vastgoed"
3. Onderhoud conform jaarplanning
4. Verduurzaming Theothorne
5. Verder uitvoering geven aan het project Gemeentehuis

Mobiliteit, infra en beheer openbare ruimte

Doel 1: Behoud en versterking van een veilige, bereikbare en schone woon-, werk- en leefomgeving
1. We maken in 2022 een plan van aanpak voor een gemeentelijk Mobiliteitsplan. Met het nieuwe plan (2023) leggen we op gemeentelijk niveau de gewenste wegcategorisering, nieuwe koers en het beleid vast voor alle onderwerpen binnen mobiliteit en verkeer Dit vervangt de huidige plannen.
2. In onder andere Rheden en De Steeg breiden we 30km-zones uit in bestaande woonbuurten. Dit in overleg met betrokkenen en beperkte middelen.
3. Met de uitwerking van het Masterplan Veluwezoom gaan we het recreatieverkeer slimmer sturen. In 2022 voeren we ter voorbereiding verkeersonderzoeken hiervoor uit.
4. We pakken verkeersonveiligheid risicogestuurd en integraal aan. We sluiten aan bij het landelijke strategisch plan verkeersveiligheid (SPV2030). In 2022 maken we via regio en provincie een start voor het meeliften van projecten in de tweede tranche van het SPV2030 (openstelling verwacht in najaar 2022).
5. We maken een visie voor de laadinfrastructuur in de gemeente. Daarnaast streven we om in 2022 vraaggestuurd 15 extra oplaadpunten te realiseren.
6. Samen met partners in Oost-Nederland toetsen wij in reguliere overleggen de ontwikkeling van het spoorgoederenvervoer, het vervoer van gevaarlijke stoffen en de wettelijke naleving hiervan over de IJssellijn. Hiernaast wil ProRail in 2022 tien overwegen in de gemeente aanpakken en veiliger maken.
7. In 2021 is het Beleidsplan openbare verlichting vastgesteld. In 2022 wordt de verdere uitrol van duurzame verlichting uitgevoerd op basis van het meerjaren renovatieplan. In 2022 vervangen we 178 stuks lichtmasten en armaturen. Vanaf 2022 monitoren we op basis van het energiepijl 2022 en brengen we de besparing van energiekosten in beeld.
8. We beheren de openbare ruimte volgens de in 2021 vastgestelde beheerplannen, waarbij de kwaliteitsniveaus in de verschillende gebieden zijn afgestemd op de beschikbare middelen.
9. We ambiëren de, in het kader van klimaatadaptatie, bij onderhoud en herinrichting van de openbare ruimte de hoeveelheid verharding met 20% te reduceren. We zien echter dat 20% terugbrengen van verharding zonder dat dit ten koste gaat van de functie, moeilijk haalbaar blijkt.
10. Het areaal aan groenadoptie wordt in 2022 uitgebreid met 5%, van 26.000 m2 naar ruim 27.000 m2
11. Buitenspelen is een van de belangrijkste vormen van bewegen voor kinderen en draagt bij aan een sterke, betrokken wijk. In 2022 stellen we een nieuw speelruimtebeleid vast. De vorige speelbeleidsnota was gericht op het aanbieden van voldoende speelvoorzieningen voor kinderen in gemeente Rheden. Dit nieuwe speelruimtebeleid heeft een andere focus: hoeveel en hoelang kinderen en jongeren buitenspelen en -sporten bepaalt het succes van het speelruimtebeleid.

Buitenspelen draagt bij aan de gezondheid van kinderen en het halen van de beweegnorm, zie ook programma 2.
12. Voor de herinrichting en vervanging binnen de openbare ruimte worden de verschillende planningen van riolering (WTPO), wegen, groen, verkeersveiligheid, woningbouw en aanbrengen van voorzieningen voor mindervaliden afgestemd en geprioriteerd. Vanuit het WTPO en de initiatieven RO worden ook in 2022 verschillende integrale investeringsprojecten opgestart en gerealiseerd, waaronder de Zuider-parallelweg Velp en clusters Dieren. Daarnaast zijn we gestart met het project Oranjebuurt, dat een doorlooptijd heeft t/m 2024.
13. In alle projecten en het beheer passen we een integrale aanpak toe en nemen expliciet klimaatadaptieve maatregelen mee. In 2022 zijn dit o.a. de volgende projecten: Oranjeweg Rheden, Annastraat en Tuinstraat Velp en de Oranjebuurt. In de uitwerking hiervan, bestaat de mogelijk dat voor de extra maatregelen, aanvullend budget nodig is. We maken hierbij een koppeling met programma 2/4.

Natuur en landschap

Doel 1: Het behouden, benutten en versterken van het Rhedens (cultuur)landschap.
1. Wij brengen onze doelstellingen voor het versterken van de ecologische, landschappelijke en recreatieve verbinding IJssel-Veluwe, met behoud van bestaande ruimte voor agrariërs, actief in bij onze eigen projecten en die van derden.
2. Als uitvoeringsproject van de Omgevingsvisie Buitengebied starten wij in 2022 met het opstellen van een Meerjaren Landschapsuitvoeringsprogramma voor de versterking van onze landschapskwaliteiten.

Doel 2: Het duurzaam in stand houden en waar mogelijk uitbreiden van de huidige natuurwaarde en biodiversiteit van de natuurgebieden
1. In 2022 werken we volgens de beheervisie Rozendaalse veld. De visie draagt bij aan het duurzaam in stand houden van het natuurgebied Rozendaalse veld met gepast medegebruik ten dienste van het algemeen belang van de inwoners en bezoekers van de gemeente Rheden.
2. Wij bestrijden invasieve exoten, ziekten en plagen tot een beheersbaar niveau. In 2022 blijft de focus op de eikenprocessierups, Japanse duizendknoop, reuzen berenklauw en Amerikaanse vogelkers.
3. We stellen een biodiversiteitsplan op en dit wordt in 2022 aan de raad voorgelegd op basis van de eerder vastgestelde startnotitie. De huidige rol van de gemeente Rheden in het kader van biodiversiteit is met name het toetsen van plannen gebonden aan wet- en regelgeving, adviseren in gemeentelijke projecten en biodiversiteit speelt een rol in het gemeentelijk beheer. Biodiversiteit staat op dit moment zó onder druk dat extra inspanningen wenselijk en nodig zijn.
4. Revitalisering Beekhuizese bossen: Van de circa 150 ha aan bosareaal wordt 12 ha. (8%) omgevormd naar een klimaatbestendiger bos met een zo hoog mogelijke houtwaarde cq. CO_2 vastlegging. Door meerdere ingrepen (verjonging, bodemverwonding en aanplant van verschillende boomsoorten) gaan we dit bewerkstelligen.

Ruimtelijk kader, ondersteunen en nemen van initiatieven voor gebiedsontwikkeling

Doel 1: Bij inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2022 staan we inhoudelijk en organisatorisch klaar.
1. Bij inwerkingtreding van de Omgevingswet kan aan alle 19 eisen in het overzicht 'Minimale acties Omgevingswet' van de VNG worden voldaan en zoveel mogelijk van de 8 adviezen opgevolgd.
2. Onze systemen zijn in staat om aanvragen of meldingen vanuit de landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) te doen of ontvangen. In de loop van 2022 kunnen Initiatiefnemers voor de meest voorkomende activiteiten via vragenbomen checken of er een vergunning of melding nodig is.

3. Het omgevingsrecht is op gemeentelijk niveau inzichtelijk, voorspelbaar en gemakkelijk in het gebruik en geeft bestuurlijke afwegingsruimte.
4. De leefomgeving staat op een samenhangende manier centraal in beleid, besluitvorming en regelgeving.
5. Besluitvorming over projecten in de fysieke leefomgeving gaat sneller en beter.

Doel 2: samen met initiatiefnemers nieuwe gewenste ontwikkelingen realiseren
1. Wij geven in een vroeg stadium inzicht in de kansrijkheid van een ontwikkeling zodat onnodige inzet van middelen (bij de initiatiefnemer en de gemeente) wordt voorkomen. Bij nieuwe ontwikkelingen waarvoor wij een Quickscan opstellen, streven wij naar een termijn van 3 weken.
2. Wij faciliteren, stimuleren en scheppen daar waar nodig (planologische) kaders voor het realiseren van de gewenste resultaten uit de programma's en wensen en/of initiatieven uit de samenleving. Wij begeleiden proactief ca. 120 ruimtelijke initiatieven die buiten de reguliere aan/verbouw richtlijnen vallen. Voorbeelden van grotere gebiedsontwikkelingen zijn ziekenhuisterrein Velp, woningbouw Imboslaan, Bloemershof, realisatie Zuidflank Rheden en het nieuwe gemeentehuis. Over de voortgang wordt twee keer per jaar gerapporteerd aan de gemeenteraad. Wij streven ernaar om zoveel mogelijk initiatieven onder de huidige wet ter besluitvorming aan te bieden.
3. Wij stellen in samenwerking met Rozendaal en Natuurmonumenten, in 2021 een masterplan op voor een duurzame ontwikkeling van recreatie en natuur op de Veluwezoom. Wij betrekken hierbij omwonenden, ondernemers en belangenorganisaties actief.
4. Wij geven samen met onze partners uitvoering aan de uitvoeringsagenda van de structuurvisies voor de dorpen en het buitengebied en stellen hiervoor een monitor op.
5. Wij participeren actief in de Verstedelijkingsstrategie van de Metropoolregio Arnhem Nijmegen en vertalen die ontwikkeling naar onze lokale bijdrage.
6. Voor het bereiken van diverse beleidsdoelstellingen in het buitengebied, participeren wij actief in het samenwerkingsverband Havikerpoort, het MIRT-onderzoek Havikerwaard en het project Soerens Beekdal.
7. Binnen het samenwerkingsverband Rivierklimaatpark IJsselpoort geven wij uitvoering aan de intergemeentelijke structuurvisie (september 2020). Een herontwikkeling van Terrein de Groot, het realiseren van een Gebiedsentree Rheden en het stimuleren van natuurinclusieve landbouw zijn daar onderdeel van.
8. Wij stellen in 2022-2023 integrale gebiedsvisies op voor de gebieden Soerens Broek-Spankeren en De Beemd-Velperwaarden (incl. de gronden rondom Kasteel Biljoen). In deze visies maken wij integrale keuzes voor de ruimtelijke invulling op het vlak van in ieder geval natuur, landbouw, landschap, cultuurhistorie en grootschalige opwek. We doen dit pas nadat het burgerberaad haar adviezen en oplossingen aan de gemeenteraad heeft aangeboden en de raad een besluit heeft genomen en in samenspraak met grondeigenaren, agrariërs, ondernemers en omwonenden.
9. Wij continueren ons strategisch grondbeleid om onze beleidsdoelen te realiseren.

Wonen

Doel 1: Het terugdringen van het woningtekort
1. We zetten in op het toevoegen van 550 woningen in de periode 2020 t/m 2026, dat zijn ca. 90 woningen per jaar.
2. Door deel te nemen aan de woondeal en tempotafels van de regio, provincie en rijk, bundelen we onze krachten en kunnen we een versnelling van de woningbouw realiseren.
3. Door mee te doen aan een nieuw regionaal woningbehoefteonderzoek in 2022, wordt de woningbehoefte in de regio en in onze gemeente op de langere termijn duidelijker.
4. Door onze bijdrage aan de verstedelijkingsstrategie in de regio, wordt inzichtelijk waar kansrijke gebieden zijn voor meer woon- en werklocaties op de lange termijn, ook in onze gemeente. Hierdoor wordt de woningbouwproductie op de langere termijn geborgd.

Doel 2: Een aantrekkelijke woningvoorraad voor jong en oud

1. Uitbreiding van het aantal levensloopgeschikte woningen in de huur en de koopsector. Dit doen we door bij nieuwbouw en transformatie standaardeisen te stellen aan levensloopgeschiktheid, zoals omschreven in de huisvestingsverordening en woonvisie. En afspraken met Vivare te maken over voldoende aanbod aan levensloopgeschikte woningen.
2. We zetten in 2022 een doorstroommakelaar in, die minimaal 5 ouderen helpt met hun verhuiswens.
3. We stellen in 2022 een nieuwe visie wonen, welzijn, zorg op, waarmee we streven naar een match van vraag en aanbod voor mensen, die een levensloopgeschikte woning en/of zorg nodig hebben.
4. We maken begin 2022 een startnotitie woonwagenbeleid.

Doel 3: Meer veerkracht in kwetsbare wijken
1. Door het continueren van de wijkaanpak van Velp Zuid in nauwe samenwerking met Vivare worden woningen gerenoveerd en verduurzaamd. Er komt meer differentiatie in huurklassen, dat bijdraagt aan meer sterke schouders in de wijk. Ook door de sociale aanpak en handhaving worden de leefbaarheid en veiligheid verbeterd.
2. Wij leveren met direct betrokkenen een actieplan op in 2022 voor de integrale wijkaanpak Stenfert dat gaat bijdragen aan meer veerkracht in Stenfert.
3. In 2022 komt er een plan van Vivare voor een afname van 50 sociale huurwoningen in kwetsbare wijken in Velp Zuid. Dit is gekoppeld aan een toename van 50 sociale huurwoningen op het Ziekenhuisterrein in Velp Zuid. Ook komt er een plan voor een afname van sociale huur in Stenfert, gekoppeld aan een toename van sociale huur in andere wijken in en rondom Dieren. Dit moet leiden tot minder concentratie van sociale huurwoningen in kwetsbare wijken.
4. In 2022 leveren we een voorstel op waarin staat welke instrumenten (verordening middenhuur / zelfbewoningsplicht) het meest bijdragen aan behoud van betaalbare woningen in de middenhuur en koop.

Doel 4: Duurzame woningen en natuurinclusieve wijken
1. Door afspraken te maken met woningcorporaties over de verdere verduurzaming en het klimaatadaptief maken, zal de sociale woningvoorraad en de daarbij horende woonomgeving duurzamer worden en beter bestand tegen weersextremen.
2. Door het aanbieden van de regeling Toekomstbestendig Wonen, kunnen woningeigenaren een lening aanvragen, zodat zij in staat zijn om hun woning te verduurzamen. Dit draagt bij aan de verduurzaming van particuliere koopwoningen.
3. In 2022 bieden wij ca. 5000 woningeigenaren en huurders energiebespaarpakketten om hiermee nut en noodzaak en de mogelijkheden van energiebesparing onder de aandacht te brengen.
4. We werken samen in het programma Klimaataanpak aan de Warmtetransitie en aan het eerste wijk uitvoeringsplan (zie ook programma 4 Duurzaamheid).

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Welke risico's staan de doelen binnen dit programma in de weg?

- Hogere kosten invoering en uitvoering nieuwe Omgevingswet
- Wegbeheer en ICT: kosten voor landelijke dataportals
- SUVIS regeling (betreft een regeling van cofinanciering waardoor de financiële gevolgen sterk worden bepaald door het aantal initiatieven)

Wat zijn de beleidsontwikkelingen in dit programma?

Gemeentelijk vastgoed

In het Rhedens vastgoedkader zijn de panden in de vastgoedportefeuille verdeeld in categorieën; Beleidsvolgend vastgoed, Eigen huisvesting; Projecten en de laatste categorie Overig vastgoed. Deze laatste categorie betreft panden die niet nodig zijn voor de andere drie categorieën.

In 2022 gaan we de opbrengsten / kosten registreren per gebouw; in beginsel geen consequenties voor de Begroting 2022.

De vraag naar maatschappelijk vastgoed varieert en daarop passen wij zo veel mogelijk onze vastgoedportefeuille aan. De tijdelijke huisvesting i.v.m. de bouw van een nieuw gemeentehuis verhoogt tijdelijk de vraag naar Eigen huisvesting.

Mobiliteit, infra en beheer openbare ruimte

Mobiliteit staat aan de vooravond van vele veranderingen. Verduurzaming, slimmer reizen, verbeterde datakennis en (voertuig)technologie maken dat verkeerssystemen en het in standhouden ervan nieuwe uitdagingen met zich meebrengt. In de Verbonden Regio van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen werken betrokken gemeenten er samen aan om beleid te maken en projecten te initiëren op basis van deze ontwikkelingen. Daarnaast is het voor 2022 en de jaren erna belangrijk om te volgen welke effecten de Coronacrisis heeft op de ontwikkelingen in het openbaar vervoer. Dit aangezien er plannen waren opgesteld om het OV hoogwaardig te maken en te verduurzamen.

De Beheernota (2020) is kaderstellend en vormt de schakel tussen de visie op de openbare ruimte enerzijds en de inrichting en het beheer ervan anderzijds. Diverse beheerplannen worden opgenomen in de Beheernota. Aan de hand hiervan kan de organisatie beter inspelen op kansen, ontwikkelingen en risico’s. Ook klimaatdoelen en biodiversiteit krijgen een steeds prominentere rol in de inrichting van de openbare ruimte.

Het klimaat verandert waarbij de weersextremen zoals hevige regenbuien en warme droge zomers toenemen. Daarom hebben we samen de opgave om in 2050 de leefomgeving klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. We staan voor de opgave om integraal en structureel in projecten en beheer in te spelen op de klimaatverandering. Uit de IPCC rapportage van de VN blijkt dat versnellen van deze opgave noodzakelijk is.

Binnen de regio vordert het antwoord op de uitdagingen en wettelijke verplichtingen. Inwoners en bedrijven uit de gemeente voelen de noodzaak om een steentje bij te dragen en ontwikkelen diverse initiatieven om de klimaatverandering tegen te gaan.

De vraag naar uitvoerend personeel, bouwmaterialen en grondstoffen stijgt, waardoor we verwachten dat de prijzen verder stijgen. De prijzen zijn in 2021 ten opzichte van 2020 6,5% gestegen (GWW-index CBS). In 2022 is de prognose dat de prijzen verder gaan stijgen. In de begroting van 2022 is er rekening gehouden met een stijging van 3%. Wanneer de stijging groter of lager is kan dat leiden tot bijstelling van de beschikbare budgetten voor het beheer en herinrichting van de openbare ruimte. Daarnaast kan er bij leveringen vertraging ontstaan, welke een langere doorlooptijd tot gevolg kunnen hebben.

Natuur en landschap

Herstel van biodiversiteit is juist in deze tijd van klimaatverandering van groot belang. Een robuust ecosysteem is noodzakelijk om CO2 vast te leggen, plaagsoorten het hoofd te bieden, de waterhuishouding te reguleren en om hittestress te voorkomen.

Het Rhedens landschap is uniek en bepalend voor onze identiteit. Het maakt onze gemeente geliefd bij inwoners, ondernemers en recreanten/toeristen. Het behouden en versterken van dat unieke

landschap vraagt voortdurende inzet van vele partijen. De inzet via een meerjarenprogramma geeft een extra impuls.

Binnen bosbeheer zijn we al jarenlang bezig met duurzaam beheer van haar bossen. Dit dragen wij onder andere uit door voor het bos in eigendom van de gemeente het FSC keurmerk te voeren. Voor FSC Nederland is het meer klimaatbestendig maken van het bos een van de speerpunten.

Ruimtelijk kader, ondersteunen en nemen van initiatieven voor gebiedsontwikkeling

De ruimtelijke inrichting van onze ruimte door gebieds- en locatieontwikkelingen zijn in het algemeen gericht op realisatie voor de lange termijn. Gebiedsontwikkeling lijkt daardoor enigszins statisch. De ruimtelijke ontwikkeling als totaal is echter constant in beweging. Het is zaak hierop adequaat in te spelen zodat de inrichting van de omgeving optimaal aansluit bij de wensen en het toekomstbeeld van dat moment. Een slagvaardige ambtelijke organisatie en heldere beleidskaders zijn hiervoor een voorwaarde. Daarmee werken we aan een passende woningvoorraad, versterking van economische ontwikkelingen en voorzieningen, creëren we een aantrekkelijke woon- en leefomgeving en dit werkt sturend voor de bevolkingssamenstelling. Daar waar wij (in verband met de implementatie van de Omgevingswet) bij initiatieven moeten prioriteren vanwege beperkte ambtelijke capaciteit, geven wij voorrang aan initiatieven die bijdragen aan de meest urgente beleidsdoelstellingen, zoals het inspelen op de woningbehoefte. Daarnaast geven wij voorrang aan initiatieven waarover al afspraken zijn gemaakt en/of besluiten zijn genomen en de actualisatie van bestemmingsplannen.

De claim op het ruimtegebruik en de complexiteit van ruimtelijke vraagstukken worden steeds groter, zowel op nationaal, regionaal als lokaal niveau. De grote vraag naar woningen is daar een goed voorbeeld van. Samenwerking is daarin belangrijk en mede daarom werken wij in regionaal verband aan een verstedelijkingsstrategie. Zo willen wij in de regio bijdragen aan het oplossen van de grote woningvraag, maar wel met behoud van de open structuur en ons waardevolle groene landschap. Natuur, recreatief gebruik, duurzame landbouw en bedrijvigheid zullen hand in hand moeten gaan met duurzaamheidsdoelstellingen waarin stikstof en grootschalige opwek van energie, een rol spelen bij ruimtelijke vraagstukken.

Wonen

Versterking regionale samenwerking
Als Groene Metropoolregio werken de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen samen. Gemeenten hebben zich in 2022 ingeschreven op regionale opgaven, waarbij zij per opgave ook financieel bijdragen. Voor Wonen betreft dit de opgave Groene Groeiregio, waarbij aandacht is voor versnelling van woningbouw, verstedelijkingsstrategie en lobby. Kosten voor deze opgave zijn € 0,82 per inwoner = € 35.700.

Woningbouwopgave
De Metropoolregio Arnhem Nijmegen en de Food Valley maken naar verwachting op korte termijn afspraken met het Rijk over de opgave voor extra woningen in de komende jaren. Deze Verstedelijkingstrategie krijgt een vertaling naar inliggende gemeenten. De opgave voor de gemeente Rheden is nu nog niet bekend.

Regelgeving stikstof
Door aanscherping van de regelgeving rondom de uitstoot van stikstof zijn woningbouwprojecten in de buurt van natura 2000 gebieden stilgelegd. De gemeente Rheden grenst aan een natura 2000 gebied. Het is onzeker wat het effect zal zijn op woningbouwprojecten op locaties dichtbij de Veluwezoom.

Wat zijn de beleidskaders?

Beleid	Vastgesteld
Kadernota Velp tussen Broek en Water	2020
Beheernota Openbare Ruimte	2020
Woonvisie 2020-2026	2020
Structuurvisie Rivierklimaatpark IJsselpoort	2020
Visie Rozendaalseveld	2019
Omgevingsvisie Buitengebied	2019
Rhedens Vastgoedkader	2019
Beleidskader klimaataanpak	2019
Structuurvisie Dieren	2019
Detailhandelsstructuurvisie *Kiezen voor eigen kwaliteit*	2017
Structuurvisie Velp	2017
Welstandsnota inclusief beeldkwaliteitsplannen bijvoorbeeld Landelijk gebied, Beekhuizen, Traverse	2017
Fietsplan Rheden	2016
Uitgangspunten inrichting openbare ruimte winkelgebied Calluna	2016
Visie Wonen welzijn zorg	2016
Structuurvisie Kleine Kernen	2016
Economisch visie en uitvoeringsprogramma *Een actuele economische beleidsnota van en voor de gemeente Rheden 2016-2020*	2016
Visie op flexibilisering / functieverruiming op de bedrijventerreinen in de gemeente Rheden	2016
Nota studentenhuisvesting	2016
Nota Grondbeleid	2015
Notitie 'Hogere grenswaarden Wet geluidhinder Rheden'	2015
Gebiedsvisie Landgoed Avegoor	2015
Nota milieuzonering Rheden	2015
Nota Standaardmethodiek bestemmingsplannen dorpen Rheden	2015
Nota parkeernormen Rheden	2015
Structuurvisie Rheden mijn dorp van morgen	2014
Notitie Integrale handhaving ruimte	2013
Parkeerverordening	2013
Verkeerscirculatieplan Dieren e.o.	2013
Convenant Groene Vallei Veluwezoom	2012
Nota Bodembeheer	2011
Nota van uitgangspunten Calluna	2011
Convenant Gelders Arcadië	2011
Notitie 'Langer thuis in Rheden'	2010
Wijkvisie 'Velp Zuid straks'	2009

Uitvoeringsprogramma huishoudelijk afval	2009
Verordening reinigingsheffingen Rheden	2009
Verkeerscirculatieplan Velp	2008
Beleidsnota Bomen	2005
Groenstructuurplan	2002
Verkeersveiligheidsplan	2000

Wat is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG)?

Taakveld(en)	Bijdrage aan SDG*
• 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden • 2.1 Verkeer en vervoer • 2.2 Parkeren • 2.5 Openbaar vervoer • 4.2 Onderwijshuisvesting • 5.7 Openbaar groen en (open lucht) recreatie • 8.1 Ruimtelijke ordening • 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen) • 8.3 Wonen en bouwen	• 3-6 • 8-3 • 9-1 • 11-1, 11-2, 11-3, 11-7 • 12-4, 12-6, 12-7 • 15-5, 15-8, 15-9 • 17-17 • 9, 11, 14, 15, 17 • 11 • 11

* Sustainable Development Goals, zie bijlage 8 voor een nadere toelichting

Verbonden partijen

Voor het bereiken van de doelstellingen van het programma, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, heeft de gemeente Rheden zich met een aantal partijen verbonden waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Het gaat hier om de volgende organisaties:

- Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Euregio Rijn-Waal;
- GO Arnhem Nijmegen City Region.
- Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen

In de paragraaf Verbonden Partijen wordt nader inzicht gegeven in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's van de gemeente in deze organisaties.

Wat mag het kosten?

3. Gebiedsontwikkeling						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Lasten						
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	784	651	844	844	849	848
2.1 Verkeer en vervoer	4.069	4.459	4.728	4.930	5.067	5.223
2.2 Parkeren	67	62	62	62	62	54
2.5 Openbaar vervoer	173	125	125	125	125	125
4.2 Onderwijshuisvesting	2.493	2.461	2.414	2.387	2.369	2.365
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	3.455	3.008	2.150	2.187	2.187	2.203
8.1 Ruimtelijke ordening	1.260	1.557	1.881	1.787	1.772	1.528
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	1.203	59	30	30	30	30
8.3 Wonen en bouwen	1.924	2.284	2.177	2.177	2.177	2.177
subtotaal	15.428	14.668	14.412	14.530	14.639	14.555
Baten						
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	575	427	427	427	427	427
2.1 Verkeer en vervoer	297	206	206	206	206	206
2.2 Parkeren	2	25	25	25	25	25
2.5 Openbaar vervoer	159	97	97	97	97	97
4.2 Onderwijshuisvesting	370	430	430	430	430	430
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	103	117	119	119	119	119
8.1 Ruimtelijke ordening	12	10	10	10	10	10
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	1.722	754	129	129	129	129
8.3 Wonen en bouwen	480	457	457	457	457	457
subtotaal	3.720	2.524	1.900	1.900	1.900	1.900
Saldo van baten en lasten	-11.708	-12.144	-12.511	-12.629	-12.739	-12.655
Reserves						
Toevoeging	3.390	0	306	906	906	906
Onttrekking	3.056	478	420	426	411	167
Resultaat	-12.042	-11.666	-12.398	-13.109	-13.234	-13.394

4 Duurzaamheid

Wat willen we bereiken?
Wij werken aan een duurzame toekomst. Wij willen ons afval zoveel mogelijk gescheiden inzamelen zodat het geschikt is voor hergebruik. Van afval naar grondstof is daarbij onze filosofie; er is op dit beleidsthema dan ook een nauwe verwevenheid met de circulaire economie (CE) uit programma 1. Wij houden onze riolering op orde en bereiden ons voor op heviger regenval en de afwatering die dat met zich meebrengt. Wij dragen ons steentje bij aan het beperken van de klimaatverandering. Dit doen we door het stimuleren van energiebesparing (programma 3) en duurzaam opwekken van energie (programma 3). Daarnaast beheren en onderhouden we onze openbare ruimte en ons gemeentelijk vastgoed (programma 3) zo duurzaam mogelijk en proberen we ons aan te passen aan een veranderend klimaat (programma 2 en 3).

Wij pakken onze voortrekkersrol en laten zien hoe we de opgave gezamenlijk waarmaken onder het motto "*Minder praten meer doen*".

De beleidsthema's zijn:
a. afval, schoon water en milieu
b. klimaat en duurzame energie

Alle thema's die in het Klimaatprogramma worden aangepakt zijn reeds geborgd in de reguliere (beleids)werkzaamheden. Het thema Wonen valt onder programma 2 (Erfgoed) en 3 (Wonen), Werken onder programma 1 (Economische Ontwikkeling en CE) en 3 (Vastgoed), Opwek onder programma 3 (Ruimtelijke ordening), Mobiliteit onder programma 3 (Mobiliteit) en Adaptatie onder programma 2 (Volksgezondheid) en 3 (Infra en Beheer). Met betrekking tot de dialoog met onze inwoners leggen wij de link met programma 5 (Partnerschap, Dienstverlening en Communicatie). Ook de link met programma 2 op het gebied van Onderwijs is van belang. Het klimaatbeleid heeft op deze manier zijn werking over alle begrotingsprogramma's.

Voor de begroting 2022 zullen, in voorbereiding op de afronding van de tijdelijke programmastructuur, alle doelen en resultaten die reeds worden gedragen door de reguliere organisatie worden opgenomen bij het desbetreffende begrotingsprogramma. Een uitzondering wordt gemaakt voor de doelen met betrekking tot de Warmte Transitie, de Regionale Energie Strategie, de ondersteuning en facilitering van verschillende inwonersinitiatieven (lokaal partnerschap) en de hele aanpak van de actiegerichte communicatie en bewustwording. Deze thema's worden in 2022 nog afzonderlijk opgepakt om in 2023 eveneens in de organisatie te landen". Het motto voor 2022 is "regulier waar dat kan, programmatisch waar dat nog moet".

De door de raad reeds beschikbaar gestelde middelen voor 2022 zijn incidenteel en bedragen € 421.500.

Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?

Doel 1: Alle relevante bedrijven gecontroleerd op energiebesparingsplicht vóór 2023
Voor bedrijven met een middel en groot energieverbruik geldt een energiebesparingsplicht. Sinds enkele jaren zijn er zogenaamde maatregellijsten en is toezicht op deze energiebesparingsplicht praktisch uitvoerbaar.

Doel 2: Wegnemen belemmeringen en benutten kansen milieu-vth-taken in stimuleren bedrijven te komen tot een circulaire bedrijfsvoering
Voor individuele bedrijven zijn nog weinig concrete handvatten om bedrijven te dwingen tot een circulaire bedrijfsvoering. Bedrijven zijn hierin immers ook sterk afhankelijk van ketenpartners, de branche, maatschappelijke ontwikkelingen en mogelijkheden op de locatie. Wel lijken we onbedoeld via het vth-systeem bedrijven te belemmeren in ontwikkeling van een circulaire bedrijfsvoering, terwijl het systeem tegelijk ook nog onbenutte kansen biedt om juist circulaire bedrijfsvoering te stimuleren.

Doel 3: Kwalitatief goede uitvoering milieu-vth-taken voor een reële prijs (afval, water en milieu)
Met samenwerken in de regio met en via ODRA beogen we een doorgaande gezamenlijke efficiency- en kwaliteitsverbetering ten opzichte van de voorheen versnipperde taakuitvoering over de 11 partners.

Doel 4: Minder restafval, meer grondstoffen
Wij willen de hoeveelheid afvalstoffen minimaliseren ten gunste van meer gescheiden inzameling . Dit moet leiden tot vermindering van het grondstoffengebruik en draagt daarmee bij aan de ontwikkeling van de circulaire economie. De ambitie is om aan te sluiten bij de VANG-doelstelling van 75% hergebruik.

Doel 5: Schoon water
Water en riolering zijn verweven met onze omgeving. We hebben de openbare ruimte nodig voor een goed, toekomstbestendig stedelijk waterbeheer. Anderzijds zijn water en riolering nodig om de omgeving goed te laten functioneren. De afvalwaterketen moet bijdragen aan een goede, schone en prettige werk- en leefomgeving met als belangrijkste doel de volksgezondheid. Daarbij moeten de doelen doelmatig worden gerealiseerd tegen minimale kosten.

Het klimaat heeft grote invloed op het water- en rioolbeheer en op de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. In het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie hebben alle overheden samen de ambitie vastgelegd om Nederland voor 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en water robuust in te richten. Dat het klimaat verandert staat vast en we moeten inspelen op de veranderende opgaven.
Het is nog onzeker hoeveel en hoe groot de effecten op het beheer zullen zijn. We nemen maatregelen om wateroverlast, droogte en hittestress zoveel mogen te voorkomen. In het *'Watertakenplan Olburgen 2018-2022'* is, en voor 2023-2027 wordt een integrale aanpak afgesproken hoe dit zo goed mogelijk op te vangen en de riolering en het watersysteem zo goed mogelijk te laten functioneren.

Doel 6: De noodzaak van de Warmtetransitie wordt breed onderkend.
Een van de belangrijkste opgaven voor de bebouwde omgeving betreft de aanpak van de verwarming van onze huizen en bedrijven. We moeten toe naar een duurzame wijze van verwarmen waarbij de CO2 uitstoot naar nul gaat in 2040.

Doel 7: Rheden levert haar bijdrage aan de Regionale Energie Strategie
Rheden pakt haar verantwoordelijkheid als het gaat om het leveren van een bijdrage aan de opwek van duurzame energie in regionaal verband.

Doel 8: Lokaal partnerschap in de klimaataanpak met inwoners en bedrijven.
We ondersteunen en faciliteren de verschillende inwonersinitiatieven die er zijn op het gebied van de klimaatopgave. We geven daarbij specifieke aandacht aan onze bedrijventerreinen. Daar ligt veel potentieel voor de opwek op daken.

Doel 9: Actiegerichte communicatie en bewustwording.
Communicatie, bewustwording en partnerschap blijven belangrijke pijlers voor de gezamenlijke klimaatopgave, ook in 2022 en volgende. Dit moet structureel ingebed worden.

Doel 10: Een door inwoners gedragen Klimaataanpak.
Om tot een gedragen aanpak te komen van de klimaatopgave willen we de raad voorstellen een burgerforum of beraad te organiseren. Dit brengt extra kosten met zich met ter hoogte van € 150.000. Wij leggen hiervoor aan de raad nog een apart raadsvoorstel voor (in nov / dec 2021).

Wat zijn de resultaten voor 2022?

Doel 1: Alle relevante bedrijven gecontroleerd op energiebesparingsplicht (klimaat en duurzame energie)
1. ODRA heeft vóór 2023 alle relevante bedrijven gecontroleerd op de energiebesparingsplicht.

Doel 2: Benutten kansen milieu-vth-taken in stimuleren ontwikkeling circulaire economie (klimaat en duurzame energie)
1. Verkenning in ODRA-verband naar benutten kansen in milieu-vth om bedrijven te stimuleren in een circulaire bedrijfsvoering.

Doel 3: Kwalitatief goede uitvoering milieu-vth-taken voor een reële prijs (afval, water en milieu)
1. Verkenning naar meer samenwerking in de regio met en via ODRA rond (milieu)specialismen in het omgevingsrecht om zo de uitvoeringskwaliteit verder te verbeteren, beter voorbereid te zijn op de Omgevingswet en zo mogelijk kosten te besparen.
2. Voorbereid op de invoering van de Omgevingswet.
3. Actieve inbreng in aanpak ondermijning (programma Veiligheid).

Doel 4: Minder restafval, meer grondstoffen
1. We inventariseren op welke wijze de huidige resultaten kunnen worden verbeterd en komen met een plan van aanpak. Hierbij wordt aangesloten bij landelijke ontwikkelingen en wordt indien mogelijk regionale samenwerking gezocht.

Doel 5: Schoon water
1. We actualiseren het Watertakenplan Olburgen 2018 - 2022 en stellen deze opnieuw vast voor de periode 2023-2027.
2. Klimaatadaptatie: wateroverlast, verdroging en hittestress zijn beperkt en worden zoveel mogelijk voorkomen, door klimaatadaptieve maatregelen integraal en structureel toe te passen in projecten. In 2022 zijn dit o.a. de volgende projecten: Oranjeweg Rheden, Annastraat en Tuinstraat Velp en de Oranjebuurt. We maken hierbij een koppeling met programma 2 en 3. Binnen het Deltaplan Regionale Aanpak (DPRA) klimaatadaptatie werkt Rheden samen met Arnhem, Rozendaal en waterschap Rijn IJssel in de werkgroep Veluwezoom.
3. We werken verder aan het afkoppelen tegen wateroverlast uit oogpunt van duurzaamheid. De rioolmaatregelen uit de maatregelenlijst van het WTPO worden verder uitgevoerd evenals de integrale investeringsprojecten, bv. de Zuider-parallelweg Velp en clusters Dieren. Daarnaast zijn we gestart met het project Oranjebuurt welke een doorlooptijd heeft tot 2024. Hiermee brengen we het risico van water-op-straat aanzienlijk terug.

Doel 6: De noodzaak van de Warmtetransitie wordt breed onderkend.
1. Het eerste Wijkontwikkelplan is in uitvoering (Dieren-West).
2. Er zijn langjarige afspraken gemaakt met het Energieloket. Wij vragen de raad hiervoor vanaf

2023 structureel middelen beschikbaar te stellen. Deze bedragen circa € 25.000 per jaar. Hiervoor dienen we in 2022 een voorstel in.
3. Er zijn ruim 5000 bespaarboxen uitgedeeld aan inwoners van Rheden.
4. Het onderzoek naar maatschappelijke energie service coöperaties heeft een vervolg gekregen.

Doel 7: Rheden levert haar bijdrage aan de Regionale Energie Strategie
1. Wij hebben regionale afspraken gemaakt over de opwek van duurzame energie en over de verdeling van regionale warmtebronnen.
2. Rheden is in 2022 klaar om haar bijdrage voor de RES 2.0 te leveren.

Doel 8: Lokaal partnerschap in de klimaataanpak met inwoners en bedrijven.
1. Wij hebben een subsidieregeling opgesteld om het inwoners makkelijk te maken hun ideeën en initiatieven te realiseren.
2. Lokale energie initiatieven als De Bocht (Du Commerce terrein in Dieren) en De Slinger (langs de A348) zijn succesvol ondersteund.
3. Met bedrijventerrein De Beemd zijn stappen gezet om de energieopwekpotentie op de bedrijfsdaken te benutten,

Doel 9: Actiegerichte communicatie en bewustwording.
1. De website "Wat is jouw Rheden" wordt door veel mensen gevonden en gewaardeerd.
2. De actiebereidheid van onze inwoners om bewuster om te gaan met hun energie en hun omgeving is gestegen.

Doel 10: Een door inwoners gedragen Klimaataanpak.
1. Het burgerforum heeft een sluitend advies aan de gemeenteraad voorgelegd voor een klimaataanpak op de Rhedense maat. Onder voorbehoud van extra financiering.

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Welke risico's staan de doelen binnen dit programma in de weg?

- **Onvoldoende regionale strategisch-tactische samenwerking in ODRA-verband (klimaat en duurzaamheid & afval, water en milieu)**
  Een effectieve en efficiënte ODRA vereist goede samenwerking van de partners. Dit is goed geregeld op uitvoerend niveau, maar minder goed op strategisch en tactisch niveau. Hierdoor worden mogelijk kansen gemist op doorgaande kwaliteitsverbetering en kostenbesparing.
- **Onvoldoende voorbereid op de Omgevingswet (afval, water en milieu)**
  Wanneer we in de regio onvoldoende voorbereid zijn op de komst van de Omgevingswet, zullen er mogelijk extra kosten zijn om de dienstverlening te garanderen.
- **Onvoldoende mensen en middelen om de doelen van de klimaatopgave te halen.**
  De tijdelijke inzet van een drietal programmamedewerkers eindigt medio 2022. En daarmee ook hun inzet om aan de genoemde doelen te werken. Het programma eindigt in 2022, de klimaatopgave echter niet. Zie ook bij beleidsontwikkelingen.

Wat zijn de beleidsontwikkelingen in dit programma?

Afval, water en milieu
<u>Reguliere ontwikkelingen</u>
Vanuit de landelijke circulaire doelstellingen is er een belangrijke rol voor goed afvalbeheer c.q. een goede inzameling van grondstoffen. De focus van de VANG-doelstellingen (Van Afval naar Grondstof) is hierdoor aan het verschuiven naar meer aandacht voor kwaliteit van de ingezamelde grondstoffen.

De keuze voor de nieuwbouwplannen van De Dierenborgh is definitief: de nieuwbouw komt op de bestaande locatie in Velp. In samenwerking met de overige gemeenten die gebruik maken van de diensten van De Dierenborgh voor de opvang van zwerfdieren wordt overleg gevoerd met De Dierenborgh over de invulling van de nieuwbouwplannen. De nieuwbouw zal consequenties hebben op de bestaande tarieven die worden gehanteerd.

Klimaat en duurzame energie
Het beleidskader voor de klimaataanpak in Rheden eindigt in 2022. De incidentele middelen die voor de uitvoering beschikbaar zijn gesteld ook. Er is in de afgelopen periode veel bereikt om het belang van een integrale klimaataanpak onder de aandacht te brengen. Ook zijn samen met inwoners projecten gerealiseerd om gezamenlijk de noodzakelijke transitie vorm te geven. Dat dit nodig is wordt bevestigd in het laatste rapport van het VN panel IPCC waarin wordt geconstateerd dat de opwarming van onze aarde sneller gaat dan verwacht. Er is nieuw beleid nodig dat zijn werking zal hebben op alle gemeentelijke beleidsprogramma's. Om dit te bewerkstelligen zal eind 2022 het klimaatprogramma worden geactualiseerd, de uitvoering van het programma worden belegd in de lijn waardoor de doelstellingen rechtstreeks worden geïncorporeerd in de verschillende beleidsprogramma's. De resultaten van het te houden burgerforum in 2022 vormen daarbij een goed uitgangspunt om de doelstellingen in de programma's te concretiseren en scherp te maken.

We hebben als gemeente op al deze onderdelen aanvullende kennis en kunde nodig, met de 0,8 fte voor duurzaamheidsadvisering die overblijft wanneer het programma afloopt gaan we dat niet redden. Structureel budget voor de klimaataanpak in de verschillende programma's is daarom noodzakelijk. Als voorbeeld wordt genoemd de klimaatadaptieve maatregelen die we niet uit de huidige budgetten kunnen bekostigen. In alle processen en projecten passen we een integrale aanpak toe en nemen daarbij ook expliciet klimaatadaptieve maatregelen mee. Maatregelen die ongetwijfeld of extra middelen gaan vragen of vragen om een andere inzet van de huidige middelen.

Wat zijn de beleidskaders?

Beleid	Vastgesteld
Notitie Visie en leidende principes milieutoezicht	2020
Verordening reinigingsheffingen Rheden	2020
Grondstoffenvisie	2019
Watertakenplan Olburgen 2018-2022	2018
Beleidskader klimaataanpak 2019-2022	2019

Wat is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG)?

Taakveld(en)	Bijdrage aan SDG*
• 7.2 Riolering • 7.3 Afval • 7.4 Milieubeheer	• 3-4 • 6-3, 6-B • 7-1, 7-2 • 11-6 • 12-2, 12-5 • 13-1, 13-2, 12-8, 13-3

* Sustainable Development Goals, zie bijlage 8 voor een nadere toelichting

Verbonden partijen

Voor het bereiken van de doelstellingen van het programma, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, heeft de gemeente Rheden zich met een aantal partijen verbonden waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Het gaat hier om de volgende organisatie:

- Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);

In de paragraaf Verbonden Partijen wordt nader inzicht gegeven in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's van de gemeente in deze organisaties.

Wat mag het kosten?

4. Duurzaamheid							(x € 1.000)
Omschrijving		R 2020	GB 2021	B 2022	B 2023	B 2024	B 2025
Lasten							
7.2 Riolering		3.400	3.298	3.190	3.234	3.233	3.226
7.3 Afval		4.534	4.052	4.209	4.209	4.208	4.208
7.4 Milieubeheer		1.679	1.843	2.009	1.673	1.588	1.588
	subtotaal	9.613	9.194	9.409	9.116	9.030	9.022
Baten							
7.2 Riolering		4.965	4.919	4.919	4.869	4.869	4.869
7.3 Afval		5.324	5.051	5.137	5.137	5.137	5.137
7.4 Milieubeheer		145	8	8	8	8	8
	subtotaal	10.434	9.978	10.064	10.014	10.014	10.014
Saldo van baten en lasten		821	785	656	899	984	992
Reserves							
Toevoeging		0	0	0	0	0	0
Onttrekking		246	0	0	0	0	0
Resultaat		1.067	785	656	899	984	992

5 Bestuur en Veiligheid

Wat willen we bereiken?
Een Rhedense samenleving, waarin iedere inwoner en ondernemer een veilige woon- en werkomgeving ervaart. Veiligheid is immers een basisvoorwaarde voor plezierig wonen in onze gemeente. Iedereen moet zich veilig voelen en ieders omgeving moet leefbaar zijn. Daarom bestrijden we geweld, discriminatie en criminaliteit. Rheden streeft naar verbetering van leefbaarheid en vermindering van (georganiseerde) criminaliteit waardoor inwoners zich veilig voelen binnen de gemeente Rheden. Daarnaast streven we naar een samenleving waarin gelijke behandeling voorop staat. Een effectieve samenwerking tussen gemeente en haar partners is daarvoor voorwaarde.

Voor onze inwoners en ondernemers. Het onderlinge respect, gelijke mogelijkheden tot participatie en de kwaliteit van de onderlinge samenwerking met onze partners bepaalt of wij onze duurzame ontwikkelingsdoelen, zoals binnen deze programmabegroting verwoord, binnen onze gemeente gaan halen. Diversiteit, gendergelijkheid en zoveel mogelijk gelijke kansen voor iedereen zijn ons uitgangspunt. Rheden is een Regenboog gemeente. Samen werken aan onze toekomst staat daarin centraal.

De gemeente Rheden in de regio. Op 24 november 2020 heeft de gemeenteraad van de gemeente Rheden ingestemd met de Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen en het visiedocument Regio Arnhem-Nijmegen Groene Metropoolregio. De gemeente Rheden onderschrijft de grondgedachte dat een sterke regionale samenwerking een positieve impuls biedt aan welzijn en welvaart in de gemeente Rheden. De verschillende programma's raken opgaven die een regionale schaal vragen om deze op te lossen. De programma's van het visiedocument (Productieve regio, Verbonden regio, Circulaire regio, Ontspannen regio, Groene groei regio) sorteren daarbij positieve effecten op onze overige beleidsdoelen. Hierbij geldt: wat goed is voor de regio, is goed voor de gemeente Rheden. Regionale samenwerking maakt Rheden sterker. Uitgangspunt voor de regionale samenwerking is een opgavegerichte samenwerking, waarin de raden 5 concrete opgaven in een jaarlijks programma vaststellen. Voorafgaand aan de vergadering over deze programmabegroting bespreken wij de inhoudelijke opgave voor de `Groene Metropoolregio voor 2022.

Naast de Groen Metropoolregio zet de gemeente Rheden het komend jaar in op een professionalisering van onze partnerschapsrelaties, door duidelijkheid over aanspreekpunten, doelstellingen van de partnerships en opgaven.

De gemeente Rheden in Nederland. De gemeente Rheden wil graag leren van andere gemeenten en derden, maar ook haar parels delen met andere gemeenten in het land. Deel en geef door is daarom ons 18e duurzame ontwikkelingsdoel (Global Goal). Daarvoor is een krachtige Rhedense gemeentelijke organisatie nodig. Het werken aan de continue verbetering van onze dienstverlening, ons menselijk kapitaal en de start van de nieuwbouw van ons gemeentehuis dragen daar aan bij. Dit begint bij een omgevingsoriëntatie waarin wij leren van 'best practices' en ook onze eigen 'best practices' delen met andere gemeenten en bijvoorbeeld VNG. De gemeente Rheden staat 'open' om op deze wijze te leren.

Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?

Doel 1: Gelijke behandeling (o.a. Global Goal 5)
We willen alle mensen die wonen, werken of te gast zijn in onze gemeente gelijk behandelen en een kans geven. Daarbij hoort geen ongelijkheid op grond van geslacht, leeftijd, etniciteit of religie. We willen alle vormen van geweld en discriminatie voorkomen en verminderen. Het gaat om gelijke behandeling van mensen in het maatschappelijk verkeer en voor de wet.

Doel 2: Het veiligheidsgevoel blijft in 2023 minimaal gelijk met het gevoel in 2019 (Global Goal 16)
In 2019 is de veiligheidsmonitor uitgevoerd, deze wordt 1x per 4 jaar uitgevoerd. Het rapportcijfer 'veiligheid in de buurt' in 2019 was een 7,3 en 'leefbaarheid in de buurt' een 7,4. In 2023 blijft dit gevoel minimaal gelijk.

Doel 3: De dienstverlening van de gemeente zet de inwoner centraal (Global Goal 16)
Dienstverlening is primair gericht op het verlenen van service aan de inwoners en klanten. Onze werkprocessen zijn daarop gericht.

Doel 4: Het helpen van klanten gebeurt effectief en efficiënt (Global Goal 16)
Wij werken aan een goede balans tussen klantgerichtheid en betaalbaarheid.

Doel 5: Heldere, eenduidige en toegankelijke communicatie (Global Goal 16)
Ons uitgangspunt is samenwerking waarin overheid en samenleving gezamenlijk optrekken. Onze communicatie- en participatieprocessen sluiten wij daarop aan. Wij streven naar heldere communicatie en vinden het belangrijk een goede verstandhouding te hebben met de omgeving. We informeren onze inwoners op een heldere manier, waarbij de gemeentelijke website centraal staat, maar daarnaast maken we ook veelvuldig gebruik van social media, kranten, vakbladen en andere media. De wetgeving rond digitale toegankelijkheid vraagt bovendien om het geschikt maken van alle digitale informatie voor iedereen.

Doel 6: Wij realiseren de inhoudelijke opgave voor 2022 voor de Groene Metropoolvisie zoals deze door de Raad wordt vastgesteld (Global Goal 17)
Vlak voor de begrotingsvergadering zal de Raad een inhoudelijke opgave vaststellen voor de Rhedense bijdrage aan de Groene metropoolregio. Deze zullen wij in 2022 realiseren. (Bij taakveld 0.1 is hiervoor in 2022 € 184K geraamd).

Doel 7: Vanuit visie op partnerships creëren van een georganiseerde samenwerking (Global Goal 17)
Elk probleem kent zijn eigen schaal om het op te lossen. Door in diverse samenwerkingsverbanden te opereren dragen wij bij aan oplossingen voor de uitdagingen waar onze inwoner zich voor gesteld ziet. We zetten in op samenwerking om onze doelen te bereiken. We zijn voorstander van samenwerkingsverbanden op lokaal, regionaal, landelijk en mondiaal niveau. Ons credo is: “Samen met de samenleving”. De gemeente Rheden is voortdurend bezig met verbeteringen en ontwikkelingen op alle beleidsterreinen. Naast een onze informerende rol, vinden wij partnerschap van groot belang. Samen met de samenleving ontwikkelen en verbeteren vraagt om heldere communicatie, participatie en partnerschap. Voor 2022 willen we de organisatie verder professionaliseren op dit gebied. We willen medewerkers uitnodigen om bewust bezig te zijn met de wisselwerking tussen overheid en samenleving en hoe dit vorm te geven in de praktijk.

Doel 8: Leren van best practices en het delen van best practices Global Goal 18)
De gemeente Rheden wil graag een lerende organisatie zijn daarom leert zij graag van ‘best practices’ en deelt zij ook graag haar ‘best practices’.

Wat zijn de resultaten voor 2022?

Doel 1: Gelijke behandeling (o.a. Global Goal 5)
1. De door de Corona-epidemie nog openstaande acties van het in 2020 opgestelde Regenboogplan worden gerealiseerd.

Doel 2: Het veiligheidsgevoel in 2023 minimaal gelijk blijft met het gevoel in 2019
1. 1x per jaar een zichtbare actie van politie en boa's om in gesprek te gaan met inwoners.
2. Jaarlijks worden 2 casussen die in het Veiligheidshuis zijn besproken (op gebied van jeugd en personen met verward gedrag) geëvalueerd.
3. Op minimaal 5 basisscholen is ondermijnende criminaliteit besproken (bv. Hackshield).
4. We voeren 2 integrale controles per jaar uit op het gebied van ondermijning.
5. De huidige panden waar arbeidsmigranten verblijven worden minimaal 1x jaarlijks integraal gecontroleerd.
6. We stellen een nieuw integraal veiligheidsbeleid op voor 2023-2026 dat gelijkt loopt met de veiligheidsstrategie politie.

Doel 3: De dienstverlening van de gemeente zet de inwoner centraal
1. Dienstverlening is primair gericht op het verlenen van service aan de inwoners en klanten. Daarvoor realiseren wij de ambities in het implementatieplan voor 2022 van de Herijking Dienstverleningsvisie 2020.

Doel 4: Het helpen van klanten gebeurt effectief en efficiënt
1. Wij werken aan een goede balans tussen klantgerichtheid en betaalbaarheid. Daarvoor realiseren wij de ambities in het implementatieplan voor 2022 van de Herijking Dienstverleningsvisie 2020.

Doel 5: Heldere, eenduidige en toegankelijke en communicatie
1. Verdere uitrol en borging digitale toegankelijkheid (advies, onderzoek, ondersteuning en opleiding) gerealiseerd.
2. Verbeteracties communicatie via website, social media en overige kanalen gerealiseerd.
3. Profilering op relevante thema's (in media) maandelijks gerealiseerd.
4. Professionalisering en verhogen taakvolwassenheid medewerkers op het gebied van communicatie en participatie door coaching, training en beschikbaar stellen tools en communicatiemiddelen. Actieplan met acties en resultaten gerealiseerd.
5. Implementatie van nieuwe participatie-instrumenten (Burgerforum en participatieplatform) gerealiseerd.
6. Communicatieplan omgevingswet gerealiseerd.
7. Communicatie- en participatieplan Klimaat (met acties en resultaten) gerealiseerd (waaronder een burgerforum).
8. Actief inzetten op participatie en betrokkenheid in de top 3 buurten waar dat nu minder is m.b.v. ontwikkelmanagers.

Doel 6: Wij realiseren de inhoudelijke opgave 2022 voor de Groene Metropoolvisie zoals deze door de Raad wordt vastgesteld
1. Implementatie actieplan 2022 zoals in de Raad in november 2021 vastgesteld
2. Voorbereiding en opmaak uitslagen gemeenteraadsverkiezingen 16 maart 2022
3. De telefonische dienstverlening is qua inrichting en thuiswerkmogelijkheden geprofessionaliseerd.

Doel 7: Vanuit visie op partnerships creëren van een georganiseerde samenwerking
1. Wij stellen een visie op partnerships op en de wijze waarop wij daar organisatorisch invulling aan geven. Deze wordt door het College vastgesteld.

Doel 8: leren van best practices en het delen van best practices Global Goal 18)
1. Wij verzamelen actief 'best practices' in het land te behoeve van onze eigen opgaven in de gemeente.

2. Wij delen onze eigen ‘best practices’ (bijvoorbeeld op het gebied van de Global Goals en Erfgoed) met andere organisaties, zoals VNG, provincie en gemeenten.

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Welke risico’s staan de doelen binnen dit programma in de weg?

- Met name externe en/of onvoorziene factoren, zoals de Corona-pandemie of financiele tegenvallers, spelen een belangrijke rol waar het gaat om capaciteit en beschikbaarheid van voldoende middelen.
- Mogelijke kosten opvang statushouders

Wat zijn de beleidsontwikkelingen in dit programma?

Veilige samenleving

- Ook op dit terrein heeft Corona ons in 2020 en 2021 voor grote uitdagingen gesteld. Het is nog ongewis welke maatregelen wij moeten treffen om ons in 2022 te vrijwaren van besmettingen. Maar net als in 2020 en 2021 zullen wij snel en alert optreden om een crisis te beteugelen.
- De kwetsbare leef- en werkomstandigheden van arbeidsmigranten is een van de ontwikkelingen die tijdens coronacrisis meer zichtbaar is geworden.
- De reguliere criminaliteit (woninginbraken, autodiefstal, etc.) lijkt structureel plaats te hebben gemaakt voor cybercrime en ondermijnende criminaliteit.
- De maatschappelijke tegenstellingen en polarisatie worden steeds scherper. Dit is onder andere terug te zien in recente onderzoeken, in de (sociale) media en het debat.

Partnerschappen

- Regionalisering is een onomkeerbare trend. De invloed van de regio op ons lokale beleid zal groeien. Dit vraagt om een actieve houding en bijdrage aan de regionale ontwikkelingen en visie.
- Samen een mooi en sterker Rheden maken. Dat bereiken we door partnerschappen. Inwoners, bedrijven, organisaties: allen dragen een steentje bij. Er is sprake van een toenemende noodzaak tot samenwerking om onze doelen te bereiken. Dit vraagt om een visie.
- De gemeente wil een betrouwbare en stevige partner zijn. Een overheid die denkt in mogelijkheden in plaats van regels. Een overheid die optreedt als één geheel en daarin voortvarend handelt. Verder moet de overheid duidelijk zijn over mogelijkheden, en initiatieven van inwoners serieus nemen.
- We richten ons op het creëren van een draagvlak bij alle partijen die een rol hebben in het gehele proces van participatie. Al deze stakeholders worden benaderd, bevraagd en uitgedaagd om het partnerschap gezamenlijk vorm te geven.
- Bij het vormgeven van partnerschap is ook de verhouding tussen verantwoordelijke collegeleden, de raad en de ambtenaren belangrijk. Een goede samenwerking draagt bij aan een dito dienstverlening aan onze inwoners. Deze samenwerking vraagt onze continue aandacht.

Dienstverlening

- Het uitwerken van de visie op dienstverlening krijgt in de periode 2022-2025 zijn beslag. De vijf uitgangspunten hiervoor zijn eind 2020 vastgesteld door de gemeenteraad. Conform afspraak brengen we een voorstel naar de gemeenteraad over de wijze waarop met deze vijf uitgangspunten aan de slag wordt gegaan. Actuele trends en ontwikkelingen krijgen daarin uiteraard een plek. Denk aan de effecten van de coronapandemie, de tijdelijke huisvesting, het hybride werken en het nieuwe gemeentehuis. Deze ontwikkelingen hebben immers invloed op de reguliere dienstverlening en de gemeentelijke klantprocessen.
- De belangrijkste gemeentelijke dienstverleningskanalen zijn telefonie, digitaal contact en fysieke bezoeken. Zoals bekend is met name de digitale dienstverlening in opmars. Deze

ontwikkeling betekent continue zoeken naar de juiste balans in kanaalsturing. Het digitale kanaal is kansrijk, maar de telefonie en de gemeentelijke locaties blijven evenzeer belangrijk. Inwoners die ondersteuning nodig hebben, moeten we bij de hand nemen. Zoals klantregisseurs die actief de inwoners informeren over de status van een vraag of een lopend dossier.
- Het directe klantcontact krijgt een impuls door verdere verbetering van de telefonische dienstverlening. Deze wordt qua inrichting geprofessionaliseerd met betere informatiemogelijkheden (o.a. wachttijdinformatie) en een helder keuzemenu. Daarnaast worden medewerkers van de klantenservice gefaciliteerd in het thuiswerken.
- Op 16 maart 2022 zijn er gemeenteraadsverkiezingen. In het najaar van 2021 wordt gestart met de voorbereidingen daarvoor.

Communicatie
- Corona heeft ervoor gezorgd dat er in versnelde mate behoefte is aan digitale participatiemogelijkheden. Europese wetgeving stelt eisen aan de digitale toegankelijkheid van digitale informatie. Het betrekken van de inwoners bij de klimaataanpak is een belangrijk thema dat in 2022 speelt. Hiertoe wordt onder meer een burgerforum ingezet.
- Ook de omgevingswet stelt eisen aan participatie. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de wisselwerking met onze inwoners en bedrijven, maar ook voor de interne organisatie bijvoorbeeld in de manier van werken en wat er nodig is in de toekomst om de samenwerking tussen overheid en haar omgeving te versterken. Daarom wordt er in 2022 uitgebreid ingezet op het faciliteren (communicatietoolkit en uitbreiding communicatie- en participatie-instrumenten) coachen en trainen van medewerkers.

Wat zijn de beleidskaders?

Beleid	Vastgesteld
Gemeenschappelijke regeling Regio Arnhem-Nijmegen	2021
Visiedocument Regio Arnhem-Nijmegen	2021
Herijking Dienstverleningsvisie Gemeente Rheden	2020
Regenboogplan	2020
Integraal veiligheidsplan 2021 - 2022	2020
Wijziging Algemene Plaatselijke verordening 2020	2020
Actualisatie beleidsregels Wet Bibob	2019
Aanpak ondermijning: meldpunt en verwerkingsprocedure	2019
Lokale aanpak radicalisering en polarisatie	2019
Verbeterde meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling	2019
Samenwerkingsconvenant en Privacy Protocol casusoverleg overlastgevers en personen met verward gedrag	2019
Beleidsregel Wet aanpak woonoverlast	2019
Beleidsregel Sluiting van een voor het publiek toegankelijk gebouw, inrichting of ruimte gemeente Rheden 2019	2019
Evenementenbeleid	2017
Nota Integrale Veiligheid 2017 - 2020	2017
Integraal Alcohol- en drugsbeleid 2017-2020	2017
Digitaal en persoonlijk contact	2016
Aanwijzingsbesluit Digitaal Opkopersregister	2016
Regionale aanpak huiselijk geweld + lokale aanpak	2016
Aanwijzingsbesluit detectieverbod	2016

Aanwijzingsbesluit gebieden alcoholverbod	2016
Plan van aanpak, programma Samen meer Service	2016
Sociaal calamiteitenplan maatschappelijke onrust	2015
Evaluatie Drank- en horecawet gemeente Rheden 2015	2015
Nota Uitvoering exploitatie kamerverhuurpanden	2015
APV 2015 geactualiseerd	2015
Beleidsregels Wet Bibob (incl. uitbreiding exploitatie kamerverhuur)	2014
Nota signaleren, corrigeren en activeren (evaluatie aanpak jongerenoverlast)	2013
Convenant en privacy protocol aanpak problematische jeugd(groepen)	2013
Visie op digitale dienstverlening	2013
Notitie Externe veiligheid	2012
Uw leefomgeving, ons werk! *Leidraad voor passende participatie*	2011
Buurtbemiddeling	2010
Wet Victoria (aanpak woonoverlast)	2010
Convenant burgernet	2010

Wat is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG)?

Taakveld(en)	Bijdrage aan SDG*
• 0.1 Bestuur • 0.2 Burgerzaken • 1.1 Crisisbeheersing en brandweer • 1.2 Openbare orde en veiligheid	5-1, 5-2, 5-3, 5-4, 5-5, 5-6, 5-a, 5-b, 5-c, 16-1, 16-2, 16-4, 16-6, 16-10 17-16, 17-17, 17-18, 17-19, 18.

* Sustainable Development Goals, zie bijlage 8 voor een nadere toelichting

Verbonden partijen

Voor het bereiken van de doelstellingen van het programma, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, heeft de gemeente Rheden zich met een aantal partijen verbonden waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Het gaat hier om de volgende organisatie:

- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM);
- Stichting Veilig Thuis.
- Groene Metropoolregio

In de paragraaf Verbonden Partijen geven we inzicht in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid en de risico's.

Wat mag het kosten?

5. Bestuur & Veiligheid						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Lasten						
0.1 Bestuur	2.728	2.350	2.547	2.363	2.363	2.363
0.2 Burgerzaken	1.477	1.663	1.638	1.588	1.570	1.529
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	2.775	2.845	2.920	2.727	2.727	2.726
1.2 Openbare orde en veiligheid	1.362	1.379	858	858	859	859
subtotaal	8.341	8.237	7.962	7.536	7.519	7.476
Baten						
0.1 Bestuur	55	30	30	0	0	0
0.2 Burgerzaken	499	585	585	585	585	585
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	0	6	6	6	6	6
1.2 Openbare orde en veiligheid	298	21	21	21	21	21
subtotaal	852	641	641	611	611	611
Saldo van baten en lasten	-7.489	-7.596	-7.321	-6.925	-6.908	-6.865
Reserves						
Toevoeging	31	0	0	0	0	0
Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-7.520	-7.596	-7.321	-6.925	-6.908	-6.865

6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?
Dit programma bevat de algemene dekkingsmiddelen die ten dienste zijn gesteld aan de andere programma's, inclusief de lasten voor overhead. De voorgeschreven taakvelden van dit programma hebben een financieel-technisch karakter. Binnen dit programma zijn geen specifieke beleidsdoelen of maatschappelijke effecten opgenomen.

Uitgangspunt voor dit programma is het waarborgen van een solide financiële positie van de gemeente blijkend uit een evenwichtige en sluitende (meerjarig)begroting in combinatie met een voldoende reservepositie. Eventuele nadere doelen en/of randvoorwaarden zijn opgenomen in de volgende paragrafen:

A. Lokale heffingen (taakveld 0.61 t/m 0.64);
B. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
D. Financiering (taakveld 0.5);
E. Bedrijfsvoering (taakveld 0.4).

Wat zijn de doelen en resultaten voor 2022?
Voor de visie, doelen en resultaten verwijzen we u graag door de naar de paragrafen B "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" en "E. Bedrijfsvoering".

Verbonden partijen

Zoals voor dit programma geldt dat hiermee geen specifieke beleidsdoelen of maatschappelijke effecten worden beoogd, geldt dit ook voor de verbonden partijen die tot dit programma behoren. Het gaat hierbij om de volgende organisaties:

- NV Bank der Nederlandse Gemeenten(BNG);
- Alliander;
- De Connectie;
- Gelders Archief.

In de paragraaf Verbonden Partijen wordt nader inzicht gegeven in de beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's van de gemeente in deze organisaties.

Wat mag het kosten?

6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen						(x € 1.000)
Omschrijving	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Lasten						
0.4 Overhead	16.670	15.585	15.576	15.400	15.360	15.318
0.5 Treasury	73	-219	488	435	410	418
0.61 OZB woningen	713	730	730	730	730	730
0.62 OZB niet-woningen						
0.63 Parkeerbelasting						
0.64 Belastingen overig						
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
0.8 Overige baten en lasten	348	591	808	793	708	608
0.9 Vennootschapsbelasting (Vpb)	1					
subtotaal	17.805	16.687	17.602	17.359	17.207	17.073
Baten						
0.4 Overhead	956	599	187	187	187	187
0.5 Treasury	506	585	719	719	719	719
0.61 OZB woningen	6.271	6.671	6.778	6.778	6.778	6.778
0.62 OZB niet-woningen	2.274	2.299	2.335	2.335	2.335	2.335
0.63 Parkeerbelasting	5	54	4	4	4	4
0.64 Belastingen overig	216	227	231	231	231	231
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	79.209	78.873	83.542	81.207	80.094	79.573
0.8 Overige baten en lasten	288					
0.9 Vennootschapsbelasting (Vpb)						
subtotaal	89.726	89.307	93.795	91.460	90.347	89.827
Saldo van baten en lasten	71.920	72.620	76.194	74.101	73.140	72.754
Reserves						
Toevoeging	194	0	0	0	0	0
Onttrekking	647	3	3	3	3	3
Resultaat	72.374	72.623	76.197	74.105	73.143	72.757

Paragrafen

A. Lokale Heffingen

In de paragraaf lokale heffingen gaan we in op de ontwikkelingen van de verschillende belastingen en heffingen en de consequenties voor onze inwoners. Daarbij besteden we aandacht aan de totstandkoming van de tarieven en de beleidskeuzes die daaraan ten grondslag liggen. Verder geven we inzicht in de kostendekking van een heffing.

Voor de lokale heffingen zijn de uitgangspunten zoals die zijn opgenomen in de kadernota 2022 leidend. Uitgangspunt is o.a. dat lokale belastingen en heffingen voor de inwoner niet meer stijgen dan de jaarlijkse inflatie. In de kadernota 2022 is uitgegaan van een inflatiepercentage van 1,6%.

De paragraaf lokale heffingen bestaat uit de volgende onderdelen:

- wettelijke bepalingen
- geraamde opbrengsten uit lokale heffingen
- ontwikkeling lokale lastendruk
- voorstel tariefaanpassingen (kostendekking heffingen)
- kwijtscheldingsbeleid

Wettelijke bepalingen

Gemeenten zijn beperkt in de belastingen die ze mogen heffen. Deze zijn limitatief opgesomd in de wet. Naast belastingen heft de gemeente rechten (leges) voor individuele diensten aan haar burgers. De tarieven van deze rechten dienen zo te worden gesteld dat de opbrengsten de kosten niet te boven gaan. De opbrengsten hebben een directe relatie met de kosten voor de dienstverlening (gebonden heffingen) en zijn daarmee maximaal 100% kostendekkend. Hierbij worden de direct en indirect toe te rekenen kosten en baten aan de prestatie (activiteit) toegerekend en vervolgens op grond van de geraamde aantallen ‘omgeslagen’ in een tarief, waarbij vervolgens een maximaal kostendekkend tarief ontstaat. Het gaat hierbij om rechten als afvalstoffenheffing en reinigingsrechten, rioolheffing, bouwleges en begraafrechten.

De opbrengst van de onroerende zaakbelasting wordt jaarlijks met in principe maximaal het verwachte inflatiepercentage verhoogd, tenzij de raad op voorstel van het college anders besluit Ten aanzien van de secretarieleges wordt gestreefd naar 100% kostendekking. Echter, er wordt vanuit het Rijk voor bepaalde producten (paspoorten, rijbewijzen) een maximering van tarieven opgelegd waardoor de dekking aan verandering onderhevig is. Samenvattend:

Uitgangspunten tarievenbeleid lokale heffingen	100 % kostendekkend tarief	Jaarlijkse stijging op basis van inflatiepercentage	Andere uitgangspunten
Onroerendezaakbelastingen			X
Afvalstoffenheffing / reinigingsrechten	X		
Rioolheffing (en rioolaansluitrecht)	X		
Bouwleges	X		
Hondenbelasting		X	
Toeristenbelasting		X	
Forensenbelasting		X	
Secretarieleges	X		
Begraafrechten	X		

Geraamde opbrengsten uit lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de lokale heffingen voor 2022 en de vergelijking met de primitieve begroting 2021.

Opbrengsten lokale belastingen, heffingen en retributies (x € 1.000)	Netto 2021	Mutatie	Netto 2022	Kwijtschelding	Bruto 2022
Onroerende zaakbelastingen	8.494	613	9.107	6	9.113
Afvalstoffenheffing	4.055	273	4.328	175	4.503
Reinigingsrechten	38	3	41		41
Rioolheffing	4.354	39	4.393	180	4.573
Bouwleges	650	-200	450		450
Hondenbelasting	212	4	216	15	231
Toeristenbelastingen	273	1	274		274
Secretarieleges	419	-20	399		399
Begraafrechten	501	0	501	3	504
Forensenbelasting	55	1	56		56
Marktgelden	19	-10	9		9
Overige heffingen	37	25	62		62
Totaal	**19.107**	**729**	**19.836**	**379**	**20.215**

Ontwikkeling lokale lastendruk

De provincie Gelderland onderzoekt jaarlijks de ontwikkelingen van de lokale lasten per individuele gemeente en vergelijkt de lokale lastendruk van de gemeenten onderling. In onderstaand overzicht ziet u een vergelijking van de totale belastingdruk per inwoner en per belastingsoort voor diverse gemeenten in de regio over de jaren 2020 en 2021. Tevens is de belastingdruk afgezet tegen het provinciaal gemiddelde.

	OZB		Afvalstoffen-heffing		Rioolheffing		Totale belastingdruk		Prognose
Gemeente	**2020**	**2021**	**2020**	**2021**	**2020**	**2021**	**2020**	**2021**	**2022**
Provinciaal gemiddelde	*257*	*270*	*87*	*96*	*97*	*98*	*441*	*464*	
Gemeente									
Arnhem	340	342	105	109	105	106	549	557	
Renkum	230	284	123	128	128	135	481	547	
Rozendaal	257	262	94	101	92	93	443	456	
Bronckhorst	210	216	108	130	126	131	443	477	
Lingewaard	251	266	91	100	101	103	443	469	
Zutphen	239	278	106	109	90	82	434	470	
Doesburg	190	194	134	137	109	111	432	442	
Zevenaar	243	281	83	81	104	106	430	468	
Brummen	243	277	68	71	118	120	429	467	
Doetinchem	226	230	101	131	99	103	426	464	
Duiven	233	251	88	99	98	100	419	450	
Rheden	**192**	**205**	**103**	**99**	**107**	**104**	**402**	**408**	**416**
Westervoort	175	207	101	109	104	106	380	422	
Overbetuwe	158	174	108	111	47	43	314	328	

Bron: Provincie Gelderland, afdeling KOB/IBT https\\:geldersefinancien.nl/viewer d.d. 27-07-2021.

Het uitgangspunt voor afval en riool is 100% kostendekking en voor OZB 1,6% inflatiestijging. Ten opzichte van 2021 is er sprake van een stijging van de belastingdruk per inwoner door hogere lasten bij afval. De tarieven 2022 voor riool zijn overeenkomstig de tarieven voor 2021, er wordt € 127.000 gestort in de voorziening riool.

Voorstel tariefaanpassingen

Onderstaand wordt op grond van wettelijke bepalingen en beleidsuitgangspunten inzicht gegeven in de verwachte tariefbepaling voor 2022. Pas bij de vaststelling van de belastingverordeningen worden de tarieven definitief vastgesteld. Dit vindt plaats in de raadsvergadering van december 2021.

OZB

Bij het opstellen van de programmabegroting 2022 zijn alle mutaties in de WOZ-waarden tot het moment van opmaken van de begroting meegenomen (peildatum begin juni 2021) en is tevens de waardeontwikkeling van het bestand ingecalculeerd. Uw raad stelt de definitieve tarieven bij de wijziging van de belastingverordening vast. Uitgangspunt voor de berekening van de tarieven is de geraamde opbrengst (inclusief 1,6% inflatie).

De tarieven OZB uitgedrukt in percentage van een onroerende zaak zijn in de onderstaande tabel weergegeven met daarbij de vergelijking met vorig begrotingsjaar.

Soort	2021	2022	Verandering
Woningen			
- eigenaar	0,1318 %	0,1194%	-9,42%
Niet-woningen			
- eigenaar	0,2790 %	0,2444%	-12,38%
- gebruiker	0,1930 %	0,1873%	-2,94%

De aanpassing in het tarief wordt beïnvloed door drie factoren:

- de waarde ontwikkeling van woningen (+9,4%) en niet-woningen (-2,2%) begin juni waardoor de tarieven voor woningen naar beneden worden bijgesteld en niet woningen naar boven;
- de inflatiecorrectie van 1,6% wat een opwaarts effect heeft op de tarieven;
- een neerwaartse correctie op de waardeontwikkeling in verband met verwachte leegstand per 1-1-2022 bij OZB gebruikers niet woningen en een opwaartse correctie bij de waardeontwikkeling niet woningen eigenaren.

Per saldo leidt deze berekeningswijze van de tarieven tot een lastenverzwaring ter hoogte van het inflatiepercentage van 1,6% voor zowel woningen als niet woningen.

Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten

De totale te dekken kosten van de afvalstoffenheffing zijn als volgt opgebouwd:

Post	Kosten in 2021	Kosten in 2022
7.3 Afval	3.223.751	3.476.142
0.4 Overhead	78.990	82.053
0.5 Rente	3.833	2.300
0.64 Belastingen overig	110.000	108.612
0.8 Overige baten en lasten	-70.336	-70.336

2.1 Verkeer en vervoer	59.243	59.243
6.3 Inkomensregelingen	175.200	175.200
Btw compensatie	649.232	669.825
Totale kosten	4.229.914	4.503.038
Opbrengst heffingen	4.230.000	4.503.602
Dekkingspercentage	100%	100%

Voor het belastingjaar 2022 zijn voor de kostentoerekening dezelfde uitgangspunten gehanteerd als in 2021. Na de daling van vorig jaar is er het aankomend jaar sprake van een stijging van het tarief met 1,3%

Over de voorgaande belastingjaren ziet de ontwikkeling er als volgt uit:

Afvalstoffenheffing	2019	2020	2021	2022	Verandering
Basisbedrag	26,28	31,80	36,10	36,57	1,3%
140 liter container	167,28	202,44	198,22	200,80	1,3%
180 liter container	206,16	249,48	242,91	246,07	1,3%
240 liter container	264,00	319,44	309,37	313,39	1,3%
Verzamelcontainer hoogbouw	167,28	202,44	198,22	200,80	1,3%

M.b.t. reinigingsrechten voor bedrijven is er voor het jaar 2022 ten opzichte van het 2021 sprake van een stijging van het tarief met 6,4%. De gemeente treedt wat betreft de reinigingsrechten op als ondernemer, zodat over dit tarief nog 21% BTW berekend wordt.

Reinigingsrecht	2021	2022	Verandering
Tarief	215,12	228,98	6,4%

Rioolheffing

De wet milieubeheer schrijft gemeenten voor een plan op te stellen voor de inzameling en het transport van afvalwater. Bij de tariefberekening heeft het geldende Gemeentelijk rioleringsplan als basis gediend.

De totale te dekken kosten van rioolheffing zijn als volgt opgebouwd:

Post	Kosten in 2021	Kosten in 2022
7.2 Riolering	2.266.016	2.684.393
0.4 Overhead	697.500	729.789
0.5 Rente	730.550	152.196
0.64 Belastingen overig	158.000	158.000
2.1 Verkeer en vervoer	124.590	124.590
6.3 Inkomensregelingen	180.000	180.000
Btw compensatie	376.929	417.025
Totale kosten	4.533.585	4.445.993
Opbrengst heffingen	4.534.000	4.572.827
Dekkingspercentage	100%	102,9%

Voor het belastingjaar 2022 zijn voor de kostentoerekening dezelfde uitgangspunten gehanteerd als in 2021. Ten opzichte van 2021 verwachten we op een aantal onderdelen hogere kosten en daarnaast is er, vanwege het lager omslagpercentage, minder rente toegerekend. De verwachte hogere opbrengst van € 127.000 ten opzichte van de geraamde kosten wordt aan de voorziening riolering toegevoegd.

Over de voorgaande belastingjaren ziet de ontwikkeling er als volgt uit:

Rioolheffing	2019	2020	2021	2022	Verandering
Eigenaar	69,60	72,96	70,89	70,89	0%
< 300 m3	124,20	130,20	126,50	126,50	0%
300 - 999 m3	351,24	368,40	357,94	357,94	0%
1000 - 9999 m3	2.901,48	3.042,96	2.956,55	2.956,55	0%
> 9999 m3	22.803,72	23.916,12	23.237,02	23.237,02	0%

Lijkbezorgingsrechten

Sinds 2011 is er sprake van een kostendekkend tarief. Ten opzichte van het belastingjaar 2021 blijkt er geen noodzaak tot een aanpassing van de tarieven voor het belastingjaar 2022.

Toeristenbelasting & Watertoeristenbelasting

Voor deze belastingsoort geldt de beleidslijn dat de tarieven jaarlijks worden aangepast aan de inflatiecorrectie. Het tarief van de watertoeristenbelasting is per overnachting het dubbele van het basistarief toeristenbelasting.

De ontwikkeling van de toeristenbelasting staat in onderstaand overzicht vermeld.

Toeristenbelasting	2021	2022	Verandering
Overnachtingen (basistarief)	2,00	2,03	1,6%
Seizoenstandplaatsen	245,00	248,92	1,6%
Jaarstandplaatsen	291,20	295,86	1,6%

De ontwikkeling van de watertoeristenbelasting staat in onderstaand overzicht vermeld.

Watertoeristenbelasting	2021	2022	Verandering
Overnachtingen (basistarief)	4,00	4,06	1,6%

Forensenbelasting

Het basistarief van de forensenbelasting wordt gecorrigeerd met het jaarlijkse inflatiepercentage.

Het belastbare feit voor de forensenbelasting komt sterk overeen met die voor de toeristenbelastingen. Daarmee is een verschil in tariefhoogte tussen jaarstandplaatsen van de toeristenbelasting en het basistarief voor de forensenbelasting (ook vanuit juridisch oogpunt) niet

wenselijk. De verhoging van het tarief voor de forensenbelasting volgt daarmee de verhoging van het tarief van de jaarplaatsen (toeristenbelasting).
Bij de vaststelling van de tarieven forensenbelasting voor het jaar 2021 is per abuis met het bovenstaande geen rekening gehouden. Dit wordt nu rechtgetrokken bij de bepaling van het basistarief over het jaar 2022.

De ontwikkeling van de tarieven staat in onderstaand overzicht vermeld:

Forensenbelasting	2021	2022	Verandering
Basistarief	295,57	295,86	0,1%
Opslag	1,13	1,15	1,6%

Hondenbelasting

Het beleidsuitgangspunt ten aanzien van de hondenbelasting is een jaarlijkse verhoging met de inflatiecorrectie. Voor het begrotingsjaar 2022 wordt uitgegaan van een inflatiepercentage van 1,6%. Aangezien de hondenbelasting een tijdvak belasting is dienen de tarieven deelbaar te zijn door twaalf (aantal maanden per jaar). Hierdoor ligt de daadwerkelijk tariefstijging voor de hondenbelasting tussen de 1,23% en 1,69%.

Tussen elk van de tarieven zit een verschil tussen € 9,60 tot € 9,96. Het kenneltarief is een optelling van de tarieven voor de 1e en 2e hond. De ontwikkeling van de tarieven staat in onderstaand overzicht vermeld.

Hondenbelasting	2021	2022	Verandering
1e hond (basistarief)	63,84	64,92	1,08
2e hond	73,78	74,88	1,10
3e hond	83,28	84,60	1,32
4e hond	92,88	94,44	1,56
5e hond	102,60	104,04	1,44
Elke volgende meer	9,72	9,84	0,12
Kenneltarief	137,52	139,80	2,28

Leges

Voor de leges geldt het uitgangspunt dat de hiervoor in aanmerking komende producten gemiddeld kostendekkend worden geleverd. In november wordt middels een afzonderlijk raadsvoorstel aan de raad gevraagd akkoord te gaan met de legestarieven voor het komende begrotingsjaar.

Kwijtscheldingsbeleid

Rheden kent de mogelijkheid tot kwijtschelding van belastingen. Daarvoor is een kwijtscheldingsverordening opgesteld die in 2018 door de Raad is vastgesteld. De kwijtscheldingsverordening is opgesteld om een goed overzicht te hebben van de kaders. Voorheen was in diverse belastingverordeningen een artikel opgenomen over de kwijtschelding. Door alles in één verordening vast te leggen voorkomen we misverstanden in de uitvoering. Zeker nu de uitvoering van belastingen bij de Connectie is belegd.

Inwoners kunnen geheel of gedeeltelijk kwijtschelding krijgen voor de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Daarnaast is ook kwijtschelding mogelijk voor de leges van een ID-kaart en voor de hondenbelasting (gedeeltelijk). Inwoners die één keer kwijtschelding kregen toegekend,

krijgen vervolgens automatische kwijtschelding indien hun financiële situatie niet is veranderd. Hierbij maken we gebruik van de gegevens van het Inlichtingenbureau.

Voor het jaar 2022 verwachten we geen verhoging van de kwijtscheldingen t.o.v. de begroting 2021.

B. Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

Algemeen
Om te kunnen beoordelen hoe de gemeente Rheden er financieel voorstaat, is het van belang om inzicht te hebben in de financiële positie en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er in financieel moeilijke tijden). Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre wij in staat zijn om mogelijke tegenvallers (de risico's) op te vangen zonder dat de uitvoering van het beleid in gevaar komt.

Met behulp van financiële kengetallen die betrekking hebben op de balans en de begroting kan een beeld worden geschetst van onze financiële positie. Voor de beoordeling of een kengetal matig of goed is sluiten wij aan bij de richtlijnen van onze provinciale toezichthouder. Het weerstandsvermogen en de kengetallen zullen altijd in samenhang moeten worden bezien, omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld kunnen geven van onze financiële positie.

Voor een adequate bedrijfsvoering is het belangrijk dat we risico's en onzekerheden tijdig in beeld hebben en ze op een gestructureerde wijze beheersen. We nemen deel aan een samenleving de complex is en continu aan verandering onderhevig is. Dit vraagt om een passend risicobewustzijn.

Risicomanagement
De gemeenteraad heeft bij het vaststellen van de Kadernota 2022 via een motie ('Niet direct rijk rekenen', aangenomen 6 juli 2021) het college opgedragen om
a) alle inhoudelijke ontwikkelingen die (kunnen) leiden tot negatieve financiële effecten voor de begroting 2022 in de inleiding inzichtelijk te maken;
b) de financiële effecten van deze ontwikkelingen te vertalen in de begroting;
c) in de risicoparagraaf van de begroting per ontwikkeling te vermelden welke risicobeperkende maatregelen zijn of worden getroffen.

Bij onderstaand onderdeel Risicoprofiel is een inventarisatie opgenomen van diverse ontwikkelingen met een mogelijk financieel risico. Een aantal ervan hebben we gekwantificeerd en bij sommige ontwikkelingen is dit nog niet mogelijk en volstaan we met een 'pm'-raming.

Net als binnen de begrotingsprogramma's nemen wij ook in de paragraaf bedrijfsvoering een passage risicomanagement op. In die paragraaf kijken wij naar risico's gerelateerd aan de bedrijfsvoering. Het risicoprofiel binnen de paragraaf Weerstandsvermogen ziet vooral toe op de belangrijkste financiële risico's die nog niet op een of andere wijze volledig zijn afgedekt.

Ons weerstandsvermogen (is de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en het risicoprofiel) drukken we uit in de weerstandsratio. De weerstandsratio is ten opzichte van de jaarrekening 2020 (laatste actualisatie) op hetzelfde niveau gebleven: een ratio van 1,9. In de hierna volgende onderdelen geven we hierover een nadere toelichting.

Risicoprofiel

Ten opzichte van de jaarrekening 2020 is het profiel geactualiseerd. In onderstaande tabel zijn de risico's weergegeven.

Risico-inventarisatie PB2022				
nr.	**Risico**	**Kans**	**Financieel gevolg**	**Invloed**
1	Kosten implementatie Omgevingswet *	50%	1.000.000	17%
2	Gezien de hoeveelheid maatregelen en het zachtere karakter van een aantal maatregelen, bestaat het risico dat niet alle ombuigingen worden gerealiseerd.	25%	1.000.000	17%
3	Herverdeling gemeentefonds	50%	870.000	14%
4	Mogelijke hogere uitgaven voor jeugdzorg. De budgetten hiervoor zijn bijgesteld, maar de kans bestaat dat een nadere bijstelling nodig zal zijn.	50%	500.000	8%
5	Kosten voor klimaatadaptatie (DPRA) *	50%	500.000	8%
6	Aanvullende bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen / verbonden partijen i.v.m. mogelijke negatieve exploitatie.	50%	500.000	8%
7	Het betreft hier een standaard risico met betrekking tot de P-wet: 1. Hogere lasten dan begroot omdat het aantal uitkeringsgerechtigden minder hard daalt dan het landelijk gemiddelde. 2. Tegenvallende inkomsten van het Rijk.	50%	500.000	8%
8	Beheer openbare ruimte: mogelijke meerlasten als gevolg van prijsstijgingen bouwmaterialen en grondstoffen.*	25%	250.000	4%
9	Door nieuwe, vaak meer flexibele taken, is huidige personele inzet vaak niet voldoende.	50%	250.000	4%
10	Hogere bijdrage Scalabor*	25%	100.000	2%
11	COVID-19	25%	50.000	1%
12	Overige risico's (stelpost)	10%	500.000	8%
13	Nog te kwantificeren risico's (pm-ramingen)*:			
	Korting loonkostensubsidie en budget beschut werk			
	Nationaal plan onderwijs en IHP			
	Digitalisering Werk & Inkomen			
	Nieuwe economische visie en uitvoeringsprogramma			
	Invoering nieuwe woonplaatsbeginsel Jeugdwet			
	Wegbeheer en ICT: kosten voor landelijke dataportals			
	SUVIS regeling (mogelijke meerlasten van cofinanciering)			
	Onvoldoende regionale samenwerking in ODRA-verband			
	Onvoldoende voorbereid op de Omgevingswet			
	Mogelijke kosten opvang statushouders			
	Onvoorziene ontwikkelingen (zoals de Corona-pandemie)			
	Mogelijke verliesgevende grondcomplexen			
	Totale inschatting risico's:		6.020.000	100%

* Nieuw risico tov vorige inventarisatie (jaarstukken 2020)

Toelichting op de kolommen
De kolom “risico” bevat de omschrijvingen van het risico (gebeurtenis) die kan leiden tot een (nadelig) financieel gevolg. De waarschijnlijkheid dat de omschreven risico's zich daadwerkelijk voordoen wordt getoond in de kolom “kans”. Voor risico's die zich herhaaldelijk voor kunnen doen, geeft de kans een indicatie van de frequentie waarmee risico's zich voordoen. Deze indicatie van de frequentie van voordoen wordt in onderstaande tabel getoond:

Omschrijving	Percentage
< 1 keer per 10 jaar	10%
1 keer per 5–10 jaar	30%
1 keer per 2-5 jaar	50%
1 keer per 1-2 jaar	70%
> 1 keer per jaar	90%

Via de kolom “financieel gevolg” wordt getoond wat de financiële gevolgen zijn van het zich voordoen van het risico. Dit is een inschatting van het maximale financiële effect van het betreffende risico. De kolom “invloed” geeft aan welk aandeel het betreffende risico heeft in het totaal van alle mogelijke financiële risico's. Zichtbaar is dat de top 10 risico's 91% uitmaken van alle mogelijke risico's.

Ten opzichte van de jaarrekening 2020 (laatste bijstelling) is de omvang van het risicoprofiel verlaagd van afgerond € 6,1 miljoen naar € 6 miljoen. De top vijf posten lichten we hierbij kort toe. Onderaan deze paragraaf zijn beheersingsmaatregelen opgenomen.

1. Omgevingswet
Na diverse signalen uit het veld heeft KPMG in opdracht van de VNG dit voorjaar een onderzoek verricht naar de daadwerkelijk te verwachten invoeringskosten. Deze blijken landsbreed 3 tot 4 keer hoger uit te komen dan de aanvankelijk ingeschatte invoeringskosten van € 300 tot € 400 miljoen. De VNG is hierover inmiddels met het Rijk in gesprek om tot een herijking van de tegemoetkoming in de implementatiekosten te komen.
Vorig jaar hebben we gemeld dat de verwachtte implementatiekosten voor Rheden rond de € 1,2 miljoen zouden kunnen liggen. Deze raming was gebaseerd op de VNG rekentool. Mede naar aanleiding van het KPMG rapport hebben we deze zomer een nieuwe raming gemaakt t.a.v. de te verwachten implementatiekosten in de jaren 2022 tot en met 2025. Hierbij zijn nu ook de kosten meegenomen voor het opstellen van het permanente Omgevingsplan (de kosten hiervoor waren nog niet meegenomen in de eerdere berekening). We schatten de totale kosten nu in op € 2,7 miljoen. Ervan uitgaande dat het Rijk nog extra zal bijdragen ramen we vooralsnog een risicobedrag van € 1 miljoen.

2. Ombuigingen
Conform eerdere inventarisatie houden we er rekening mee dat we mogelijk niet alle bezuinigingsmaatregelen kunnen realiseren. Het risicobedrag stellen we bij van € 1,2 naar € 1 miljoen.

3. Herverdeling gemeentefonds
In voorliggende begroting is, conform de uitgangspunten van de kadernota, rekening gehouden met een nadelig effect van € 15 per inwoner in 2023 en € 25 per inwoner in 2024 en 2025. Op basis van recente uitwerkingen van de herverdeling zou het nadeel voor Rheden in jaarschijf 2025 kunnen uitkomen op € 45 per inwoner (en € 50 in 2026). Dit is afgerond € 870.000. Aangezien er nog geen definitieve uitspraak is over de herverdeling gemeentefonds hebben we de ramingen van de algemene uitkering gebaseerd op de uitgangspunten zoals vermeld in de kadernota.

4. Hogere uitgaven jeugdzorg

De afgelopen jaren hebben de kosten van jeugdzorg het beschikbare budget overschreden. We hebben daarop de betreffende budgetten opgehoogd, meest recentelijk bij de zomer- en herfstrapportage 2021 en kadernota 2022. In voorliggende begroting verhogen we het budget 2022 conform het niveau van de herfstrapportage 2021.
Zoals gemeld in de jaarstukken 2020 hebben we een aantal aanvullende beheersingsmaatregelen genomen, die naar verwachting hun effect gaan krijgen in de loop van 2021 en verder. Hiertoe behoren met name lumpsumafspraken met zorgaanbieders en een overeenkomst voor de Sociale Basis. Daarnaast investeren we in sturingsinformatie om op termijn meer inzicht in de kosten te krijgen en eerder in staat zijn om bij te sturen. Daarbij is het belangrijk te beseffen dat er altijd een restrisico blijft bestaan, omdat onze invloed door autonome ontwikkelingen beperkt is. Die ontwikkelingen kunnen betrekking hebben op aantallen, duur en aard van de zorgbehoefte. Feit blijft dat er sprake is van zorgplicht en als er recht is op zorg dan hebben we die te leveren.

5. Klimaatadaptatie
Bij programma 4 Duurzaamheid maken we melding van diverse werkzaamheden die nodig zijn in het kader van klimaatadaptatie. Hiervoor zijn op dit moment nog onvoldoende middelen beschikbaar. Hoeveel de hiermee gemoeide kosten zullen bedragen is nu nog niet bekend, maar deze zullen wel substantieel zijn. We ramen hiervoor een risicopost van € 500K.

In deze inventarisatie is een stelpost van € 500K opgenomen voor diverse overige risico's. Bijvoorbeeld voor mogelijke rekeningstekorten, kosten van niet geraamde lasten voor inventaris van het nieuwe gemeentehuis en mogelijk meerkosten voor ziektevervanging. We constateren dat het budget voor ziektevervanging te beperkt is, waar tijdelijke waarneming van kritieke functies door inhuur tot een overschrijding van het personeelsbudget leidt. We passen dit budget toe bij tijdelijke waarneming van functies waarbij de dienstverlening in gevaar komt of het risico bestaat dat anders andere medewerkers uitvallen a.g.v. te hoge werkdruk.

Beheersingsmaatregelen
Uit de beschrijving van de risico's kunt u opmaken dat diverse risico's grotendeels door ons niet te beheersen zijn omdat ze buiten onze invloedssfeer liggen, dat geldt vooral voor de risico's 1, 3, 4, 6 en 8. Voor alle risico's geldt dat we sturen op die onderdelen waar we wel invloed op hebben, dat is echter nog geen garantie dat de risico's zich niet voor zullen doen.

Het verder uitwerken en implementeren van beheersmaatregelen is onderdeel van het groeiproces om te komen tot een professioneel niveau van risicobeheersing. Dit groeiproces moet het mogelijk maken om bewust om te gaan met risico's en hiervoor in gesprek te gaan welke maatregelen we treffen en welke risico's we accepteren.

Goede risicobeheersing start met inzicht in de risico's en de reeds getroffen maatregelen. Daartoe bieden we u in deze begroting al meer inzicht hierin. In de komende P&C-documenten zullen we de raad nader informeren over de ontwikkelingen in de risico's en de effectiviteit van de beheersingsmaatregelen. In onderstaande tabel geven we een eerste aanzet op welke wijze getracht wordt ze te beheersen.

Beheersmaatregelen	
Nr.	**Maatregelen**
2	Bij de definitieve afweging over de ombuigingen vooral inzetten op haalbare maatregelen en bij maatregelen in bijvoorbeeld werkwijzen actief monitoren op de (financiële) effecten.
4	Met het Transformatieplan 2.0 "Begrenzen van de zorg" streven we naar een compacte, efficiënte en effectieve uitvoering in het zorgdomein en het stabiliseren van de personeelsformatie. Er is een Taskforce ingesteld en er wordt o.a. een systeem van budgetplafonds ingevoerd om de beheersbaarheid van de uitgaven te vergroten.

	Binnen het beleidsveld Jeugd hebben we een viertal doelstellingen geformuleerd gericht op de afname van de benodigde Jeugdzorg. Dit zijn een aantal knoppen waar we aan kunnen draaien. U leest deze doelstellingen terug bij het onderdeel "Wat zijn de doelen (voor 2022-2025)?" binnen begrotingsprogramma 2 Welzijn.
6	Zorgen voor een realistische begroting en tijdige tussentijdse rapportages. Continue monitoring van de dienstverlening om knelpunten tijdig te signaleren en op te lossen.
7	Aanvullende inspanningen om de instroom te beperken en uitstroom te verhogen.
9	Gelden beschikbaar stellen uit andere stelposten in de begroting, prioritering van taken.

Weerstandscapaciteit en weerstandsvermogen

Weerstandscapaciteit
De weerstandscapaciteit kan op verschillende manieren worden bepaald. Feitelijk komen alle budgetten, ook vrije reserves of bestemmingsreserves waarvan de bestemming nog gewijzigd kan worden, in aanmerking voor de bepaling van de weerstandscapaciteit. Om praktische redenen worden in deze paragraaf alleen de (nog) niet geoormerkte budgetten meegenomen voor de bepaling van de weerstandscapaciteit, deze ziet er daarmee als volgt uit:

Beschikbare weerstandscapaciteit **Dekkingen**	**Omvang**
Risicoreserve (stand PB 01012022)	€ 3.293.210
Algemene reserve (stand PB 01012022)	€ 8.197.543
Resultaat 2021 (HR2021)	- € 256.000
Incidentele begrotingsruimte	€ 25.000
Totale weerstandscapaciteit	€ 11.259.753

Algemene reserve
De algemene reserve is meegeteld omdat hierop geen nadere verplichtingen rusten. Die verplichtingen zijn afgedekt via de bestemmingsreserve "te besteden gemeentelijke budgetten" en de overige bestemmingsreserves. Om die reden komt ook de (vrij te besteden) algemene reserve in aanmerking voor de berekening van de weerstandscapaciteit.

Onbenutte belastingcapaciteit
Bestaand beleid is dat er bij afval en riool al naar100% kostendekkendheid wordt gestreefd, ten aanzien van de onbenutte belastingcapaciteit gaat het dan vooral over de OZB. Hiervoor geldt als uitgangspunt dat maximaal de inflatiecorrectie wordt gehanteerd. Om die redenen wordt de onbenutte belastingcapaciteit voortaan bij de berekening van de weerstandscapaciteit buiten beschouwing gelaten omdat deze door dat uitgangspunt momenteel feitelijk niet aanwezig is.

Voor de hoogte van de OZB geldt overigens ook geen voorgeschreven norm, behalve bij een eventuele “artikel 12-aanvraag”, dan geldt een normtarief voor de OZB als één van de toelatingseisen. In dat geval dient een gemeente minimaal 20% meer OZB te heffen dan het landelijk gemiddelde. Op basis van die norm bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit voor de gemeente Rheden afgerond € 3 miljoen.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen. Het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en het risicoprofiel. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in de weerstandsratio.

Weerstandsratio	Begroting 2022
A Totale weerstandscapaciteit	€ 11.259.753
B Risicoprofiel	€ 6.020.000
Weerstandsratio	**1,9**

Weerstandsratio
Voor een nadere duiding van de ratio kan onderstaande normtabel worden gehanteerd.

Weerstandsratio	Betekenis
> 2,0	Uitstekend
1,4 - 2,0	Ruim voldoende
1,0 - 1,4	Voldoende
0,8 - 1,0	Matig
0,6 - 0,8	Onvoldoende
< 0,6	Ruim onvoldoende

Conclusie
Ten opzichte van de jaarrekening 2020 (laatste actualisatie) zijn zowel het risicoprofiel als de weerstandscapaciteit licht gedaald. De weerstandsratio is hierdoor op een gelijk niveau gebleven als ten opzichte van de jaarrekening 2020 (laatste actualisatie), namelijk 1,9.

Hoewel nog steeds (ruim) voldoende, is deze waardering onvoldoende om ook de solvabiliteit al op het gewenste niveau te brengen. Van belang daarvoor blijft dat we de komende jaren rekeningsoverschotten creëren en daarmee onze algemene reserve (lees weerstandscapaciteit) kunnen verhogen.

Financiële Kengetallen

De financiële positie van de gemeente is onder meer te beoordelen aan de hand van een aantal financiële kengetallen. Om ook de vergelijkbaarheid tussen gemeente te bevorderen zijn er met ingang van 2015 door het BBV een vijftal voorgeschreven. De betreffende kengetallen zijn hieronder opgenomen en nader toegelicht.

Verloop van de kengetallen Kengetallen:	R 2020	GB 2021	B 2022	B 2023	B 2024	B 2025
Netto schuldquote	68%	81%	91%	98%	97%	94%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	65%	77%	87%	94%	93%	90%
Solvabiliteitsratio	19%	14%	16%	15%	15%	16%
Structurele exploitatieruimte	0,16%	-1,30%	1,60%	1,00%	0,90%	0,00%
Grondexploitatie	0,29%	0%	0%	0%	0%	0%
Belastingcapaciteit	90%	90%	90%	90%	90%	90%

Voor de goede orde: bovenstaande kengetallen zijn een resultaat van de cijfers in de meerjarenbegroting op basis van bestaande beleid.

Toelichting
Netto schuldquote en Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen
De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Normaal ligt de netto schuldquote van een gemeente tussen 0% en 90%. Als de netto schuldquote tussen 90% en 130% ligt, is de gemeenteschuld hoog

(oranje). Hij moet niet verder stijgen. Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente in de gevarenzone (rood). Het bestuur moet er werk van maken om de schuld te verlagen. (Bron: VNG -website).

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteitsratio wordt berekend door het totale eigen vermogen te delen door het totaal van de passiva.

De structurele exploitatieruimte dient om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Een percentage van 0% betekent een sluitende begroting, een positief percentage wil zeggen dat er begrotingsruimte is. Feitelijk biedt het financieel meerjarig perspectief bij de begroting een betere indicatie.

Het kengetal grondexploitatie kan een grote invloed op de financiële positie van een gemeente hebben (zowel positief als negatief). Dit kengetal geeft een indicatie van het relatieve belang van de grondexploitatie. Het percentage is de waarde van bouwgronden in relatie tot de totale baten exclusief de reserves. De jaarlijkse actualisatie van de grondexploitatie geeft overigens een concreter beeld van het verwachte verloop van grondexploitaties.

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen kan worden gerelateerd aan de totale woonlasten. De woonlasten worden bepaald aan de hand van de OZB, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing voor een woning met een gemiddelde WOZ-waarde. Overigens zegt dit percentage niets over de feitelijke onbenutte belastingcapaciteit, dat is immers een politieke keuze (zie ook de passage hierover bij de weerstandscapaciteit op de vorige pagina's).

Beoordeling van de kengetallen
Net zoals bij de bepaling van de weerstandscapaciteit gelden er ook voor deze kengetallen geen harde voorgeschreven normen. Door de Provincie Gelderland wel een indeling in drie categorieën opgegeven als richtinggevend voor de beoordeling. Aan de categorieën wordt in principe geen kwalificatie gegeven, omdat normering in eerste instantie door de gemeente zelf dient plaats te vinden. Wel kan er worden gesteld dat categorie A het minst risicovol is en categorie C het meest. Eén afzonderlijk kengetal zegt niet alles, de kengetallen moeten altijd in relatie tot elkaar worden bezien. In onderstaande tabellen is een en ander weergegeven.

Ontwikkeling financiële positie			
Handreiking beoordeling	**Categorie A (minst risicovol)**	**Categorie B**	**Categorie C (meest risicovol)**
Netto schuldquote	< 90 %	90 - 130 %	> 130 %
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	< 90 %	90 - 130 %	> 130 %
Solvabiliteitsratio	> 50 %	20 - 50 %	< 20 %
Structurele exploitatieruimte	BEGR en MJB > 0 %	BEGR of MJB > 0 %	BEGR én MJB < 0 %
Grondexploitatie	< 20 %	20 - 35 %	> 35 %
Belastingcapaciteit	< 95 %	95 - 105 %	> 105 %

Conclusie:
De netto schuldquote komt door toename van afgesloten leningen boven de 90% en daarmee in categorie B. Het is van belang om onze schuldenlast in komende jaren te verlagen. De solvabiliteitsratio is verbeterd ten opzichte van de vorige begroting, maar is nog steeds minder dan 20%. Een toename van de algemene reserve (door realisatie van rekeningoverschotten) zal

moeten leiden tot verbetering van onze vermogenspositie. De kengetallen grondexploitatie en belastingcapaciteit zijn, ook op basis van het bestaande beleid, stabiel en vallen in categorie A.

C. Onderhoud Kapitaalgoederen

De gemeente heeft de verantwoordelijkheid voor het beheer van de openbare ruimte. De openbare ruimte bestaat uit verschillende kapitaalgoederen (wegen, riolering, groen, openbare verlichting, speelvoorzieningen en gebouwen) welke dienen te worden onderhouden om de continuïteit te kunnen waarborgen.

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in het beleidskader en de financiële consequenties van het onderhoud van kapitaalgoederen in de openbare ruimte.
Het onderhoud van de kapitaalgoederen wordt zoveel mogelijk in samenhang met de diverse projecten uitgevoerd in integrale projecten.

Wettelijke eisen en informatievoorziening

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn de bepalingen opgenomen waaraan de verslaglegging inzake het onderhoud kapitaalgoederen moet voldoen. In de 'financiële verordening gemeente Rheden' zijn eveneens bepalingen opgenomen. Daarbinnen zijn met name Artikel 12 van het BBV en Artikel 18 lid 1 en 2 van de Financiële verordening van belang. In de uitwerking van deze paragraaf zijn deze bepalingen als uitgangspunt gehanteerd.

Openbare ruimte

In 2020 is de Beheernota Openbare Ruimte vastgesteld. In 2022 worden de beheerplannen geïmplementeerd. De Beheernota is de integrale vertaling van de (politieke) visie en het vastgestelde beleid van de gemeente op de openbare ruimte (voor de groene, grijze en blauwe assets) tot een financieel, technisch en kwalitatief uitgangspunt voor de beheerplannen.

Aan de hand van de Beheernota Openbare Ruimte en de beheerplannen zal de organisatie beter kunnen inspelen op kansen, ontwikkelingen en risico's.

Het is noodzakelijk om in een vroegtijdig stadium inzicht te hebben in de uit te voeren gemeentelijke projecten in de openbare ruimte. Hierdoor is het mogelijk de afzonderlijke planningen van de diverse disciplines op elkaar af te stemmen en prioriteiten hierin te stellen. Een dergelijke afstemming maakt uitvoering van integrale projecten mogelijk.

Integrale uitvoering betekent per definitie dat bepaalde werkzaamheden vervroegd of vertraagd worden uitgevoerd ten opzichte van de optimale technische en financiële planning van de afzonderlijke disciplines. Op termijn (cyclische onderhoudsperiode) nivelleert echter dit verschil. Een integrale planning ("werk met werk maken") heeft uit financieel en maatschappelijk oogpunt de voorkeur.

Ontwikkelingen
De vraag naar uitvoerend personeel, bouwmaterialen en grondstoffen stijgt, waardoor we verwachten dat de prijzen verder stijgen. De prijzen zijn in 2021 ten opzichte van 2020 6,5% gestegen (GWW-index CBS). In 2022 is de prognose dat de prijzen verder gaan stijgen. In de begroting van 2022 is er rekening gehouden met een stijging van 3%. Wanneer de stijging groter of lager is kan dat leiden tot bijstelling van de beschikbare budgetten voor het beheer en herinrichting van de openbare ruimte. Daarnaast kan er bij leveringen vertraging ontstaan, welke een langere doorlooptijd tot gevolg kunnen hebben.

Hieronder wordt per onderwerp ingegaan op kerncijfers, het beleidskader en ontwikkelingen. Indien van toepassing worden ook eventuele risico's genoemd.

Riolering en water

Kerncijfers	
Riolering:	244.065 m^1
Infiltratieriool:	22.372 m^1
Persleiding:	38.516 m^1
Oppervlakte binnenwater:	266 hectare

Kaders
De gemeente heeft een verplichting tot het vaststellen van een Gemeentelijk Rioleringsplan, op grond van de Wet milieubeheer. Hierin dient verwoord te zijn hoe de gemeente aan haar (wettelijke) zorgplicht, voor een doelmatige inzameling en transport van afvalwater, invulling geeft.

Water en riolering zijn verweven met onze omgeving. We hebben de openbare ruimte nodig voor een goed, toekomstbestendig stedelijk waterbeheer. Anderzijds zijn water en riolering nodig om de omgeving goed te laten functioneren. De afvalwaterketen moet bijdragen aan een goede, schone en prettige werk- en leefomgeving met als belangrijkste doel de volksgezondheid. Daarbij moeten de doelen doelmatig worden gerealiseerd tegen minimale kosten.

Uw raad heeft in 2020 de beheernota Openbare Ruimte vastgesteld. Op basis van de Beheernota maakt de gemeenteraad een onderbouwde keuze voor integraal beleid en beheer van de openbare ruimte. De gemeenteraad legt hiermee het beleid, de kwaliteit en bijbehorende budgetten vast. De kadernota vormt de basis om het beleid uit te werken tot concreet beheer in het watertakenplan. Het Watertakenplan Olburgen 2018-2022 (voorheen het GRP) is samen met de partners gemeente Bronckhorst, gemeente Doesburg en het waterschap Rijn en IJssel opgesteld en is door het college begin 2018 vastgesteld.

Uit te voeren in 2022
- Uitvoeren geplande maatregelen uit het WTPO
- Uitvoering geven aan de integrale investeringsprojecten.
- We actualiseren het Watertakenplan Olburgen 2018 - 2022 en stellen deze opnieuw vast voor de periode 2023-2027

Ontwikkelingen
Wanneer de Omgevingswet op 1 juli 2022 in werking treedt, worden vele wetten die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, zoals de Wet milieubeheer (Wm) en de Waterwet, geïntegreerd. Dit houdt in dat de wettelijke planverplichting van het GRP komt te vervallen. Met andere woorden, dan komt het GRP niet terug als verplicht programma. Echter bepaalt artikel 3.14 van de Omgevingswet wel dat de gemeente een (onverplicht) gemeentelijk rioleringsprogramma vast kan stellen.

Het klimaat heeft grote invloed op het water- en rioolbeheer en op de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. In de Deltaplan Ruimtelijke adaptatie (DPRA) hebben alle overheden samen de ambitie vastgelegd om Nederland voor 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. Dat het klimaat verandert staat vast, maar het is nog onzeker hoeveel en hoe groot de effecten op het beheer zullen zijn. We nemen klimaatadaptie structureel mee in onze opgaven.

Wegen

Kerncijfers	
Asfalt	1.228.290 m²
Elementen	1.340.421 m²
Beton	93.564 m²
Overig	50.192 m²

Kaders
De gemeenteraad heeft in 2020 de Beheernota Openbare Ruimte vastgesteld. Op basis van de Beheernota en het in 2021 vastgestelde integrale beheerplan maakt de gemeenteraad een onderbouwde keuze voor integraal beleid en beheer van de openbare ruimte. De gemeenteraad legt hiermee het beleid, de kwaliteit en bijbehorende budgetten vast.

Planning uit te voeren in 2022
- Groot onderhoud conform jaarplanning;
- Klein onderhoud conform jaarplanning (klachtenonderhoud maakt hier deel van uit, uitvoering deels door Buurtbeheer gemeente Rheden deels door aannemers);
- Uitvoering geven aan de integrale investeringsprojecten zoals aangeven bij riolering en water.

Openbare Verlichting

Kerncijfers	
Lichtmasten	7.050 stuks
Armaturen	7.288 stuks
Lichtbronnen	7.405 stuks

Planning uit te voeren in 2022
- Implementatie van het in 2021 vastgestelde beleidsplan openbare verlichting. Hierbij gaan we voor een duurzamer beheer van onze OVL. Tevens gaan we verder met de uitrol naar 100% duurzame verlichting wat we uiterlijk in 2030 gerealiseerd willen hebben (64% is nu reeds duurzame LED verlichting).In 2022 vervangen we 178 stuks lichtmasten en armaturen.
- Klein en groot onderhoud conform jaarplanning (klachtenonderhoud maakt hier deel van uit, uitvoering door aannemer);
- Uitvoering, zover van toepassing, geven aan de integrale investeringsprojecten zoals aangeven bij water en riolering.

Risico's
Door het uitvoeren van de grootschalige vervanging zijn de risico's teruggebracht naar het geringe niveau van een defecte lamp. Wel zien we meer en meer dat het (verouderde) net van Liander storingen veroorzaakt waardoor het lijkt alsof de verlichting stuk is maar de oorzaak in het net moet worden gezocht.

Ontwikkelingen
De armaturen en masten die worden vervangen zijn vanaf 2021 100% circulair. Vanwege de vervanging is er een besparing op energieverbruik te verwachten voor 2022.

Groen en spelen

Kerncijfers	
Openbaar groen	157 ha
Bomen (in de openbare ruimte)	13.159 st
Speelplaatsen	95 st
Speeltoestellen	424 st

Kaders
De gemeenteraad heeft in 2020 de Beheernota Openbare Ruimte vastgesteld. Op basis van de Beheernota en het in 2021 vastgestelde integrale beheerplan maakt de gemeenteraad een onderbouwde keuze voor integraal beleid en beheer van de openbare ruimte. De gemeenteraad legt hiermee het beleid, de kwaliteit en bijbehorende budgetten vast.

Uit te voeren in 2022
- Uitvoering geven aan de integrale investeringsprojecten.
- Op basis van inspecties en meerjaren-onderhoudsplanning wordt per jaar een jaarprogramma groen en spelen uitgevoerd.
- We stellen een biodiversiteitsplan op en dit wordt in 2022 aan de raad voorgelegd.
- We stellen in 2022 een nieuwe speelruimtebeleid vast.

Ontwikkelingen
In 2022 continueren wij het proces om ons openbaar groen klimaatbestendiger in te richten en beheren. Het proces richt zich op gebruik van plantsoorten en het verwerken van groenafval. Duurzaamheid en circulariteit hangen hiermee samen.

Een ontwikkeling die we de laatste jaren zien is de toename van het groenareaal. Dit heeft meerdere oorzaken. Nieuwbouw, minder verharding en percelen die uit de pacht komen.

Gebouwen

Gebouwen		
1 Beleidsvolgend vastgoed		
Sport		
	Sporthal De Dumpel	Gruttostraat 14 Velp
	Gymzaal Jan Luijkenlaan	Jan Luijkenlaan 2-a Velp
	Sporthal De Hangmat	Ijsselsingel 9 Rheden
	Openluchtbad Rheden	IJsselsingel 9 Rheden
	Gymzaal Bloemershof	Burg. Bloemerstraat 3 Dieren
	Sporthal Theotorne	Ericaplein 3 Dieren
	Gymzaal Huijgenslaan	Huijgenslaan 44 Dieren
	Kleedruimte De Pinkenberg	De Pinkenberg 5-a Rozendaal
	Biljoenbad	Gruttostraat 3 Velp
Onderwijs		
	De Kroeseboom	Haverweg16/16a Rheden
	Kon. Emmaschool	Hogestraat 31 Dieren
Dorpshuizen		
	MFA Het Kasteel	Heeckerenstraat 201 Velp
	MFA Van Voorhuizenschool	Schoolstraat 12 Velp
	MFA Nieuw Bergstein	Binnenweg 40-a Ellecom

	MFA De Oase	Ericaplein 1 Dieren
Cultuur		
	De Bundel	Ericaplein 5 Dieren
	Openluchttheater De Pinkenberg	De Pinkenberg 6 Rozendaal
	Muziektent Velp	Overbeeklaan 7 Velp
	Muziektent Rheden	Havelandseweg 90 Rheden
	Muziektent Ellecom	Binnenweg 40 c Ellecom
	Muziektent Spankeren	Kerkplantsoen 2 Spankeren
	Muziektent Laag-Soeren	Bosrichterlaan 1 Laag-Soeren
Parkeren		
	Parkeergarage Dieren	Hardewijkerweg 2 Dieren
Brandweer		
	Brandweergarage Velp	Noorder Parallelweg 21 Velp
	Brandweergarage Rheden	Worth Rhedenseweg 66 Rheden
Cultureel erfgoed		
	Kerktoren NH-kerk Oude Jan Velp	Kerkstraat 56 Velp
	Kerktoren NH-kerk Rheden	Dorpsstraat 51 Rheden
	Kerktoren NH-kerk Ellecom	De Friedhof 6 Ellecom
	Kerktoren NH-kerk Spankeren	Kerkweg 2 Spankeren
	Poort Overbeek	Overbeeklaan ong. Velp
	Dorpspomp Velp	Kerkstraat ong. Velp (bij kerk)
	Gemaal De Volharding	Lathumseweerweg 2 Velp
	Emmapyramide Velp	Kluizenaarsweg ong. Rozendaal
	Dorpspomp Rheden	Dorpsstraat ong. Rheden
	Veerwachtershuisje Dieren	Aan ’t Veer 1 Dieren
	Israëlische begraafplaats	Bernard Zweerslaan 1 Dieren
	Priesnitzmonument	Priesnitzlaan 25 Laag-Soeren
2 Eigen huisvesting		
	Gemeentehuis De Steeg	Hoofdstraat 3 De Steeg
	Gemeentewerf Velp	Biljoen 8-10 Velp
	Gemeentewerf Dieren	Meidoornlaan 2 Dieren
	Begraafplaats Heiderust	Lentsesteeg 21 Rheden
	Begraafplaats Imboslaan	Imboslaan 63 Dieren
	Begraafplaats Harderwijkerweg	Harderwijkerweg 3 Dieren
3 Overig vastgoed		
	Woning sportpark Velp	De Pinkenberg 5 Rozendaal
	Bedrijfsruimte	Den Heuvel 32 Velp
	Woning Heiderust	Lentsestraat 21 Rheden
	Koepel De Kaap	Beekhuizenseweg 2 Rheden
	Woning Sportpark	Ijsselsingel 89 Rheden
	Woning Sportpark	Adm. Helfrichlaan 97 Dieren
	Bedrijfsruimte	Adm. Helfrichlaan 97-a Dieren
	Woning	Kappersweg 1 Spankeren
	Woonwagenstandplaats	Van Aldenburglaan 38 De Steeg
	Woonwagenstandplaats	Van Aldenburglaan 40 De Steeg
	IJsselsingel 95 (WIK huis)	Ijsselsingel 95 Rheden
	Woning	Jan Luijkenlaan 2 Velp

Evenementen- en marktaansluitingen 9 evenementenkasten

Onderhoud vastgoed
Er wordt voor het planmatig onderhoud gewerkt met een voorziening, genaamd "Onderhoud vastgoed". De meerjarenonderhoudsplannen worden vierjaarlijks geactualiseerd. Een groot deel van het onderhoud is aanbesteed zodat de continuïteit en de kwaliteit van het onderhoud gewaarborgd blijft.

Uit te voeren in 2022
- Verduurzaming Theothorne
- Onderhoud conform jaarplanning;

Ontwikkelingen
- Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
- De verduurzaming van onze kantoorgebouwen krijgt in 2022 prioriteit vanwege de wettelijke verplichting om alle kantoorgebouwen op 1 januari 2023 minimaal naar Energielabel C te hebben gebracht.

D. Financiering

In de paragraaf financiering wordt de financieringsfunctie uiteengezet. In de financiële verordening is opgenomen dat het college zorgdraagt voor de uitoefening van de financieringsfunctie. De kaders daarvoor zijn vastgelegd in het treasurystatuut, vastgesteld in 2014.

Deze paragraaf bevat o.a. de beleidsvoornemens ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille en geeft inzicht in de rentelasten, het renteresultaat en de wijze waarop rente wordt toegerekend. Daarnaast geeft het inzicht in de financieringsbehoefte van de gemeente.

In deze paragraaf zijn de volgende onderdelen opgenomen:
- Algemene ontwikkelingen
- Doelstelling van de treasuryfunctie
- Risicobeheer treasuryfunctie
- Beleid inzake financiering en financieringspositie
- Rentemethodiek

Algemene ontwikkelingen

Rente ontwikkeling
De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de centrale banken. De verwachting is dat de rente die zeer laag is, voorlopig ook laag wordt gehouden door de Europese centrale bank.

Langlopende leningen
In 2021 heeft een herfinanciering plaatsgevonden van € 15 miljoen met een looptijd van 5 jaar tegen een negatieve rente van 0,26%. Verder is in 2021 de leningenportefeuille uitgebreid met 10 miljoen voor 6 jaar tegen een negatieve rente van 0,20%. Door het aantrekken van deze lening voldoet de gemeente aan de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet is het maximale bedrag dat de gemeente met kort geld mag lenen.

Kasgeldleningen
Voor kortlopende financieringsbehoefte kan de gemeente een kasgeldlening afsluiten. In de huidige situatie wordt bij een kasgeldlening een negatieve rente gerekend.

Omslagrente
Als gevolg van onder andere de negatieve rente bij langlopende leningen (tot een bepaalde periode) en kasgeldleningen is de omslagrente in de begroting 2022 berekend op 0,35%. Zie voor een nadere toelichting het onderdeel "Rentemethodiek".

Doelstelling treasuryfunctie

Aantrekken van middelen
Bij het aantrekken van middelen wordt gestreefd naar het optimaliseren van de renteresultaten en het beperken van renterisico's. De looptijd van nieuw aan te trekken leningen worden afgestemd op de actuele rente ontwikkeling en de verwachte liquiditeitsbehoefte.

Verstrekking van leningen en garantstellingen
Ingevolge de Wet FIDO kan de gemeente slechts leningen en garanties verstrekken ten behoeve van de uitoefening van de publieke taak. De gemeente Rheden hanteert bij het verstrekken van leningen uit hoofde van de publieke taak de volgende uitgangspunten:
a) de activiteit waarvoor een lening of garantie wordt gevraagd dient bij te dragen aan de realisering van één of meerdere voor de gemeente Rheden maatschappelijk relevant geachte doelstellingen, blijkende uit beleidsplannen en/of de begroting.

b) de kredietrisico's dienen aanvaardbaar te zijn. Het college zal hiervoor een schriftelijk advies vragen van een intern- en/of extern financieel deskundige over de kredietwaardigheid van de aanvrager;
c) de aanvrager heeft schriftelijk verklaard dat de benodigde financiering niet kon worden verkregen bij derden in de vorm van subsidies etc.;
d) de aanvrager heeft schriftelijk aangetoond in het bezit te zijn van alle eventueel voor de activiteit noodzakelijke (publiekrechtelijke en onherroepelijke geworden) vergunningen en eventueel benodigde privaatrechtelijke toestemmingen;
e) de aanvrager verleent medewerking aan de door de gemeente geëiste voorwaarden, waaronder de lening c.q. garantstelling tot stand zal komen. Deze voorwaarden betreffen onder meer de beperking van de financiële risico's voor de gemeente, onder meer door het –zo mogelijk- vestigen van een zakelijk zekerheidsrecht (b.v. hypotheekrecht), een looptijd van de lening of garantstelling van maximaal 10 jaar na ondertekening van de overeenkomst, een vooraf bepaald aflossingsschema en de informatieplicht bij het niet nakomen van de betalingsplicht;
f) het college verleent geen medewerking aan een aanvraag voor een lening of garantie van een winst beogende (commerciële) instelling', als bedoeld in artikel 2 van de Wet op de Vennootschapsbelasting. In bijzondere omstandigheden, dan wel onbillijkheden van overwegende aard, kan het college van deze voorwaarde afwijken.
g) Voor het begrotingsjaar 2022 wordt uitgegaan van een maximale hoofdsom van leningen en garanties van € 1.000.000 welke door het college mag worden aangegaan. Het is het college niet toegestaan om dit budget te overschrijden, zonder instemming van de raad.

Wij nemen, gelet op bovengenoemde voorwaarden, een beslissing of we zullen meewerken aan het verstrekken van een lening of een garantie. We stellen de aanvrager van de lening of garantstelling schriftelijk in kennis van (de argumenten van) het genomen besluit. Uw raad zal vooraf in kennis worden gesteld bij het verstrekken van leningen of garantstellingen voor een bedrag hoger dan € 250.000 per aanvraag. Wij zullen in deze gevallen in onze besluitvorming de zienswijze van de raad meenemen.

Risicobeheer treasuryfunctie

Hieronder wordt een analyse gegeven van de risicoaspecten die verbonden zijn aan de uitvoering van de treasuryfunctie binnen de gemeente Rheden. Wij gaan daarbij in op de renterisico's, kredietrisico's, en debiteurenrisico.

Renterisico's
Voor het renterisicobeheer worden de normen gehanteerd conform de Wet FIDO. Het gaat hierbij om de kasgeldlimiet, waarbij een beperking wordt opgelegd aan de omvang van de netto vlottende schuld én de renterisiconorm. De renterisiconorm bepaalt het maximum aan leningen met een rente typische looptijd van één jaar of langer die geherfinancierd moeten worden of waarvan de rente herzien moet worden. Deze normen zijn ingesteld om de invloed van rentewijzigingen op het resultaat te beperken. Hieronder wordt een berekening gegeven van de *kasgeldlimiet* en de *renterisiconorm*.

Berekening kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)	2022
Begrotingstotaal (bedrag)	124.819
Toegestane kasgeldlimiet (percentage)	8,5%
Kasgeldlimiet (bedrag)	10.610

De kasgeldlimiet geeft de maximale omvang van de netto vlottende schuld aan. De netto vlottende schuld is het saldo van rekening courant kredieten en tegoeden, het kasgeld en de opgenomen gelden met een oorspronkelijke rent typische looptijd van korter dan één jaar.

Indien 3 kwartalen achtereen de kasgeldlimiet wordt overschreden moet de toezichthouder (de provincie) geïnformeerd worden en een plan worden ingediend. Wanneer de netto vlottende schuld boven de kasgeldlimiet uitkomt, wordt door omzetting naar een langlopende lening ruimte gecreëerd. Door middel van een goede planning en monitoring wordt de kasgeldlimiet bewaakt.

Berekening renterisiconorm (bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025
1. Renteherzieningen	0	0	0	0
2. Aflossingen	10.000	20.000	20.500	0
3. Renterisico (=1+2)	10.000	20.000	20.500	0
4a. Begrotingstotaal	124.819	122.651	121.158	121616
4b. Percentage cf. ministeriële regeling	20%	20%	20%	20%
4. Renterisiconorm (=4ax4b)	24.964	24.530	24.232	24.323
5. Ruimte binnen de norm (=4 -3)	14.964	4.530	3.732	24.323

De renterisiconorm geeft de som aan van het bedrag aan vaste schuld waarvan de rente mag worden herzien of het bedrag dat in aanmerking komt voor herfinanciering. Hiermee wordt nagestreefd dat de vaste leningenportefeuille zodanig gespreid is dat de renterisico's gelijkmatig over de jaren zijn verdeeld. De renterisiconorm is vastgesteld op 20% van het begrotingstotaal.

Het renterisico wordt berekend door te bepalen welk deel van de portefeuille aan vaste schuld in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen én voor welk deel van de vaste schuld op basis van de leningsvoorwaarden de rente wordt herzien. Het aldus berekende bedrag geeft dan het bedrag aan waarover renterisico's worden gelopen.

Kredietrisico's
Kredietrisico's worden gelopen bij het uitzetten van overtollige middelen en het verstrekken van leningen en garantstellingen. Kredietrisico's worden beperkt door de eisen die de Wet financiering decentrale overheden (Wet FIDO) stelt aan tegenpartijen en producten op de geld- en kapitaalmarkten en door de specifieke eisen die de gemeente stelt aan de partij waaraan middelen worden verstrekt.

De verwachting is dat er in 2022 geen overtollige middelen worden uitgezet. Eventuele tijdelijke overtollige kasmiddelen zullen worden uitgezet conform de wettelijke kaders inzake het schatkistbankieren.

Op de reeds verstrekte leningen is het risico minimaal gezien de geldnemers en de looptijd. Het gaat hier een achtergestelde lening aan Alliander, AV Gelre, Starterslening VROM, SVN duurzaamheids-leningen en SVN blijvers leningen. Begin 2021 bedraagt het saldo ca. € 5,1 miljoen.

Daarnaast neemt de gemeente Rheden deel in het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Middels een achtervangovereenkomst staat de gemeente per 31-12-2020 garant voor ca. € 186,7 miljoen aan leningen die zijn verstrekt aan woningcorporaties. Gezien de vermogenspositie van het WSW, de goede controle en toetsing door dit fonds en de spreiding van de risico's over de deelnemende gemeenten en het feit dat er nog nimmer een beroep op de achtervang is gedaan, is dit als een zeer laag risico te kwalificeren.

Debiteurenrisico's
De debiteuren worden in de balans gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor dubieuze debiteuren. Periodiek worden de posten beoordeeld op inbaarheid. Eventuele oninbare vorderingen worden afgeboekt ten laste van de voorziening. De hoogte van deze voorziening wordt jaarlijks bij de jaarrekening opnieuw vastgesteld.

Beleid inzake financiering en financieringspositie

De financieringskosten worden in de begroting 2022 en de meerjarenraming 2022-2025 opgenomen op basis van een geactualiseerde middellange financieringsprognose. Hierbij wordt de financieringspositie van de gemeente berekend en over het overschot c.q. tekort rente gecalculeerd. In de begroting 2022-2025 is voor het verwachte financieringstekort, gelet op de negatieve rente, een rentekostenvoet gehanteerd van 0%.

In het volgende overzicht wordt de verwachte financieringsbehoefte weergegeven.

Berekening financieringstekort (x € 1.000)	31-12-2021	31-12-2022
Materiële vaste activa	113.114	140.310
Immateriële vaste activa	350	309
Financiële vaste activa	4.022	4.859
Erfpachtgronden	690	690
Totaal vaste activa	**118.394**	**146.168**
Algemene reserve	8.778	11.491
Bestemmingsreserve	8.146	12.964
Voorzieningen	4.454	5.650
Vreemd vermogen lang	90.500	90.500
Financieringstekort	**6.516**	**25.563**

Het verwachte financieringstekort is groter dan de kasgeldlimiet. Onderstaand is een overzicht opgenomen van de financieringsportefeuille voor langlopende leningen.

Financieringsportefeuille voor langlopende leningen (bedragen x € 1.000)							
Jaar	Loop-tijd	Rente	Jaar laatste aflossing	Stand 1-1-2022	Aflossing	Herfinan-ciering/ extra lening	Stand 31-12-2022
2013	10	2,62%	2023	10.000			10.000
2017	5	0,19%	2022	10.000	10.000		0
2018	10	1,26%	2028	15.000			15.000
2018	5	0,35%	2023	5.000			5.000
2018	5	0,43%	2023	5.000			5.000
2019	5	0,265%	2024	12.500			12.500
2019	5	-0,01%	2024	8.000			8.000
2021	5	-0,26%	2026	15.000			15.000
2021	6	-0,20%	2027	10.000			10.000
2022	PM	PM	PM	0		10.000	10.000
2022	PM	PM	PM	0		15.000	15.000
				90.500	10.000	25.000	105.500

Rentemethodiek

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 worden de rentelasten toegerekend aan de taakvelden. Bij de toerekening van de rentelasten is de rente-omslag-methode voorgeschreven. Het totaal van de rentelasten wordt omgeslagen over het geheel van de investeringen. Als rentelasten worden beschouwd:

- Voor de externe financiering: het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen.
- Voor de interne financiering: de bespaarde rente over de reserves en voorzieningen.

Door toepassing van de rente-omslag-methode worden de rentelasten op basis van de stand van de investeringen toegerekend aan de taakvelden in de programmabegroting. De gedachte achter het toerekenen van bespaarde rente over de reserves en voorzieningen is dat het voor de kostprijsberekening niet uitmaakt of hiervoor externe financiering is aangetrokken of dat dit uit eigen middelen gefinancierd is.

Voor 2022 bedraagt het voorgecalculeerde omslagpercentage 0,35%.

Berekening omslag rente (Bedragen x € 1.000)	
Externe rentelasten	482
Externe rentebaten	202
Totaal door te rekenen externe rente	280
minus:	
Rente doorberekend aan de grondexploitatie	6
Saldo door te rekenen rente	274
plus:	
Rente over eigen vermogen per 1-1	126
Rente over voorzieningen	28
Saldo aan taakvelden toe te rekenen rente *)	428
Rente omslag (= toe te rekenen rente/waarde vaste activa per 1-1	0,35%

*) Inclusief taakveld Overhead

E. Bedrijfsvoering

Een goede bedrijfsvoering is een randvoorwaarde om als ambtelijke organisatie te kunnen voldoen aan onze maatschappelijke opgaven en kwaliteit te leveren in de dienstverlening aan inwoners, organisaties en bedrijven.

Een goede bedrijfsvoering is geen doel op zich, maar gaat erom dat we middelen (medewerkers & financiën) inzetten om onze processen efficiënt, effectief en rechtmatig te laten verlopen. Juist in deze tijd van grote opgaven en financiële krapte is het van belang te blijven investeren in de kwaliteit van onze bedrijfsvoering.

In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt ingegaan op Personeel & Organisatie, Communicatie, Informatiemanagement & automatisering en Planning & Control.

Doel
Bijdrage leveren aan de realisatie van organisatiedoelen: Professionele organisatie voor optimale dienstverlening aan onze inwoners, met gerichte sturing op inzet van mensen en middelen.

Resultaat

1. Toename van de kwaliteit van werk en daardoor afname van wachtlijsten, klachten en bezwaren/beroepen.
2. Doorontwikkeling programmabegroting en bestuurlijke P&C cyclus (aansluiten bij behoefte en tijdige communicatie planning). Voor de consultancy op de inrichting van de applicaties is een werkbudget van eenmalig 10 duizend euro waarvan structureel 5 duizend euro gewenst.
3. Verhoogde kwaliteit van (voortgangsrapportages) aan bestuur.
4. Meer grip op financiën (bijv. BI-rapportages, sturen op arbeidskosten en grip op arbeidskosten). Hier draagt de pilot datagedreven werken aan bij. Eenmalige incidentele kosten voor de pilot bedragen 50 duizend euro voor de inrichting van de omgeving.
5. Competente medewerkers, die toegerust zijn voor hun werk nu en in de toekomst.
6. Toename van vitaliteit van medewerkers en lager ziekteverzuim. Daarbij afname van externe inhuur (kosten).
7. Rechtmatigheid geborgd in processen en tegelijk efficiënter maken (onderdeel aanpak t.b.v. rechtmatigheidsverantwoording).
8. Geactualiseerde financiële beleidsdocumenten (bijv. treasurystatuut en nota risicomanagement).
9. Verbeterplan op financiële processen n.a.v. bevindingen Interne - en Externe Controle.

Personeel & Organisatie

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

Organisatie

Dat 'onzekerheid' normaal is in deze tijd weten we en al langer sturen we op een wendbare organisatie. Te kunnen schakelen wanneer bijvoorbeeld de financiële situatie wijzigt, de maatschappij wat anders vraagt of nieuwe wetgeving wordt ingevoerd.

Afgelopen jaar was de coronacrisis een goed voorbeeld hoe adequaat te reageren op veranderingen in de wereld en daarmee de omstandigheden van ons werk. We lieten zien dat professionaliteit en betrokkenheid bij het werk hielpen om de dienstverlening op peil te houden.

In tijden van crisis en gedwongen thuiswerken is meer behoefte aan duidelijke doelen en sturing daarop. In 2021 is daarom op basis van een organisatievisie "Samenwerken aan een sterke

organisatie" een eerste wijziging in de hoofdstructuur aangebracht door beleid en uitvoering dichter bij elkaar te brengen in één afdeling en de sturing in de organisatie te versterken.

We streven naar een lerende organisatie met een winnaarsmentaliteit. Een organisatie, met een optimale dienstverlening, waar medewerkers hun talenten inzetten, inzet tonen en presteren, leren en werkplezier hebben. We willen de successen meer in het licht zetten en vieren en zo ook van fouten leren. Ook dat is een succes.

We kunnen in 2022 de eerste veranderingen in de aansturing van de organisatie effectueren. Daarbij denken we uiteraard in eerste instantie aan de dienstverlening aan onze inwoners en een betere beheersing van kwaliteit en kosten. We bereiden ons voor op veranderingen van buitenaf, zoals de invoering van de Omgevingswet en opeenvolgende veranderingen in het sociaal domein. Dat gaat samen met de wijze waarop we werkprocessen inrichten, samenwerken vanuit vertrouwen, met medewerkers in gesprek gaan, naar hen luisteren en ideeën ruimte geven.

Met het project Sturen op arbeidskosten krijgen we zicht op de uitgaven in het personeelsbudget en kunnen we daar beter op sturen ofwel grip op houden. Het streven is met minder externe inhuur onze doelen te bereiken, waardoor we de kennis in eigen huis opdoen en behouden en tevens kosten besparen. Het monitoren van de arbeidskosten inclusief externe inhuur is inmiddels geautomatiseerd, waardoor nu een sneller en accurater inzicht is in het verloop van de kosten en er op kan worden gerapporteerd.

Samen optimaal werken

in 2022 werken we vanwege de nieuwbouw van het gemeentehuis in tijdelijke huisvesting op diverse locaties. Opnieuw vraagt dat wat van ons allemaal, omdat het 'normale' van voor de coronacrisis niet terugkeert. We hebben noodgedwongen in de tussentijd beleid voor hybride werken vorm gegeven. Het management en de medewerkers zijn gefaciliteerd en begeleid in het 'hoe werk je samen op afstand: hoe blijf je in verbinding en houd je werkplezier'. Dat krijgt in 2022 opnieuw aandacht, zowel in de ondersteuning van de inzet van ICT-hulpmiddelen als verbinding en vitaliteit. Dan blijkt of de maatregelen hun uitwerking hebben en zullen we zien of wat bedacht is ook past bij de nieuwe manier van (hybride) werken, de dienstverlening en bedrijfsvoering.

HR-beleid

Het HR beleid is een afgeleide van het organisatiebeleid. De agenda is gevuld met thema's die daaraan bijdragen aan de professionalisering. Vanuit de doelstelling onze inwoners kwaliteit te leveren in de dienstverlening streven we naar een professionele organisatie, waarin onze medewerkers graag voor de gemeente Rheden werken en hun bijdrage leveren aan de resultaten.

We bieden goed werkgeverschap, vertaald naar inhoudelijk interessant en uitdagend werk met goede arbeidsomstandigheden in de breedste zin van het woord. Hoe meer we goed werkgeverschap tonen, hoe meer dat bijdraagt aan het in werkplezier en kwaliteit van het werk. We willen samen met onze medewerkers vorm en inhoud geven aan de manier waarop we samen werken, processen inrichten en continue leren. Vanuit vertrouwen en respect voor ieders rol en verantwoordelijkheid.

Belangrijk daarbij zijn afwisselende en uitdagende taken, ontwikkelingsmogelijkheden, communicatie en medezeggenschap, duurzame inzetbaarheid en vitaliteit, arbeidsvoorwaarden, waardering en een veilige werkplek.

Samen met het management en onze Ondernemingsraad onderzoeken we wat de thema's voor de komende tijd zijn.

We introduceren in 2021 De Rheden Academie, een platform voor online leren. Daarmee bieden we onze medewerkers trainingen, opleidingen en een platform voor kennisdelen. Ook zetten we dit in om nieuwe medewerkers op een goede manier snel de weg te wijzen in onze organisatie.

De recente wijzigingen in de organisatie, maar ook de veranderingen in de (regionale) arbeidsmarkt vragen om te kijken naar ons functiegebouw en de vertaling daarvan in HR21-profielen.

We hebben sinds september 2021 twee trainees in dienst voor een periode van 24 maanden. Zij doen naast hun vervolgstudie ervaring op bij de gemeentelijke overheid. Bedoeld als 'verfrissing' voor onze en voor hen kennismaking met en een beter beeld van de overheid.

Ook bieden we stagiaires van (V)MBO en HBO kansen om bij ons werkervaring op te doen.

Begroting Personeelsbudget 2022

Sturen op Arbeidskosten in €	2021	2022	Verschil
Formatie begroting	24.909.188	24.729.672	-179.516
Inhuurbudgetten	540.147	308.546	-231.601
Totaal personele lasten	**25.449.335**	**25.038.218**	**-411.117**

We zijn genoodzaakt om de organisatie tegen het licht te houden. In de kadernota is reeds aangegeven dat er sprake is van kwantitatieve en kwalitatieve knelpunten in het personeelsbudget en de personele bezetting. De formatie begroting 2021 is gebaseerd op de cijfers per 1-1-2021 inclusief CAO ontwikkelingen t/m 2020 en verhogingen premies sociale lasten per 1-1-2021. In de begroting 2022 is nog geen rekening gehouden met de CAO ontwikkelingen 2021-2022. Op het moment van opstellen van de begroting was er nog geen akkoord. Zoals gemeld in de Kadernota is voor een eventuele verhoging als gevolg van de nieuwe CAO in de begroting 2022 een stelpost opgenomen van € 383.000 (1,5%).

De bedragen uit de formatie begroting betreft de vaste loonkosten. Daarnaast zijn er nog kleine budgetten bedoeld voor variabele loonkosten.

De afname van de formatiebegroting komt voort uit een kleine afname van de totale formatie. De grootste mutaties betreft het wegvallen van de tijdelijke formatie toegang ingaande 1-1-2022 en realisatie van enkele bezuinigingen RFS, maar daar staan enkele toevoegingen tegenover, o.a. de overheveling formatie bestuurssecretariaat medio 2021.
De bedragen in bovenstaande tabel zijn exclusief de kosten van versterking ambtelijke organisatie, zie toelichting bij onderdeel 'Financiële positie' op pagina 10 van deze begroting.

Communicatie

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

De organisatie ontwikkelt zich verder in het omgevingsbewust werken, zodat belangen van de samenleving, bestuur en medewerkers van meet af aan meegenomen worden. Keuzes moeten bij voorkeur rekenen op draagvlak vanuit de samenleving. Partnerschap (inwoners, bedrijven, onderwijs, etc.) staat centraal bij het behalen van onze resultaten. We maken daarbij gebruik van de kracht in de samenleving. Communicatie en participatie dragen in grote mate bij aan diverse ontwikkelingen. De resultaten daarvan zijn terug te vinden in de beleidsparagrafen.

Transparante en tijdige communicatie, waarbij Klare Taal nog steeds het uitgangspunt vormt, met inwoners en (digitale) bereikbaarheid van de gemeente is essentieel voor een goede samenwerking. Hiervoor zetten we een uitgebreide mix in van online (website, mail, Twitter,

Facebook) en offline middelen (kranten, brieven, folders, bijeenkomsten), aangevuld relevante participatie- en communicatievormen.

Communicatief vaardige organisatie

De rol van communicatie, participatie en partnerschap wordt steeds belangrijker. De samenleving zijn we samen, en als gemeente willen we een goede verstandhouding met onze inwoners, bedrijven en onderwijsinstellingen. We zetten in 2022 daarom in op het communicatief (maar ook participatief) vaardiger maken van onze organisatie, met als doel dat communicatie en partnerschap onderdeel wordt van ons DNA. Medewerkers krijgen trainingen, coaching en tools, met als doel de communicatieve vaardigheden te professionaliseren. De vakgroep Communicatie begeleidt dit proces en adviseert bij strategische vraagstukken.

Samen optimaal werken

In het kader van Samen Optimaal Werken, is het voor de bedrijfsvoering van belang dat medewerkers worden ondersteund en gefaciliteerd op het gebied van communicatie. Het doel is de communicatie van medewerkers verder te professionaliseren en de communicatieve wisselwerking tussen samenleving en gemeente te verbeteren. Hiertoe worden verschillende tools en instrumenten ontwikkeld, zowel voor de verbetering van de interne communicatie als voor externe communicatie. In 2022 wordt het sociaal intranet verder uitgerold. Dit draagt bij aan een optimale samenwerking en kennisdeling. Ook de tijdelijke huisvesting en het nieuwe gemeentehuis vergen een intensieve communicatie-inzet, waarbij verbinding en betrokkenheid essentieel zijn. Het is daarbij van groot belang dat inwoners ons gemeentehuis blijven vinden zowel fysiek als in de digitale wereld.

Organisatieontwikkeling

De organisatie is voortdurend in ontwikkeling. In 2021 is de organisatievisie "samenwerken aan een sterke organisatie" opgesteld. Deze visie geeft een beeld van de richting die we willen op gaan. Om dit te ondersteunen, is een verandercommunicatieplan opgesteld dat de komende jaren wordt uitgevoerd. Doel is de medewerkers mee te nemen in en te betrekken bij de ontwikkelingen naar de flexibele, toekomstgerichte organisatie die we willen zijn. Een organisatie waar servicegerichtheid en integrale dienstverlening centraal staan, maar we meer oog hebben voor kostenbeheersing en kwaliteit.

Informatiemanagement & automatisering

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

De veranderende samenleving maar ook veranderde wetgeving (Omgevingswet, Baseline Informatiebeveiliging Overheid en Algemene Verordening Gegevensbescherming), stellen eisen aan onze informatievoorziening. We zien onze rol steeds meer verschuiven naar partner. We werken in een keten. Om deze keten goed te laten functioneren, moet je goed samenwerken met de ketenpartners. Dit vraagt veel afstemming en een forse doorontwikkeling van de informatievoorziening noodzakelijk.

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Werken aan 1 nieuwe ICT werkplek voor alle medewerkers in de regio (voor Arnhem, Renkum, Arnhem en de Connectie). Deze nieuwe werkplek is modern, gebruiksvriendelijk en zorgt voor minder beheer (kosten efficiënt).
- Veilig en makkelijk digitaal samen kunnen werken. Dit gaan we doen door de verdere uitrol van Microsoft Office 365 (samen met Arnhem, Renkum en De Connectie).

- Coördineren en faciliteren organisatie breed project “samen optimaal werken” om ons werk effectiever, efficiënter en plezieriger te maken door de medewerker centraal te stellen en hem/haar, binnen bepaalde grenzen, de ruimte te geven om hybride te werken.
- Data gedreven werken. De leerervaringen gaan we gebruiken om data gedreven werken steeds meer als manier van werker breder in onze organisatie te implementeren.
- Harmoniseren, automatiseren en professionaliseren van administratieve processen. We gaan met onze regionale partners de harmonisatie van processen oppakken. Binnen uitvoerende processen komen vaak zich herhalende taken voor. Deze zijn vervelend voor de medewerker en kosten tijd die niet aan het helpen van een inwoner kan worden besteed. We gaan verder het uitvoeren van een oplossing die terugkerende handelingen kan automatiseren en professionaliseren om systemen en applicaties optimaal te gebruiken.
- Een interactief en goed toegankelijk intranet. We ondersteunen met intranet samenwerken en het makkelijk kunnen vinden van relevante informatie.
- Het vernieuwen en harmoniseren van het telefonieplatform voor vaste en mobiele telefonie, samen met Arnhem, Renkum en De Connectie.
- Implementatie van de Omgevingswet. Onze huidige systemen voor vergunningverlening en bestemmingsplannen worden zodanig ingericht dat ze voldoen aan de eisen van de Omgevingswet. Met onze systemen gaan we ook aansluiten op het digitaal stelsel van de omgevingswet (DSO). Het DSO is de motor achter de Omgevingswet. Binnen het DSO zorgt het omgevingsloket dat alle gegevens over de fysieke leefomgeving geografisch (op de kaart) en tekstueel (wet- en regelgeving) bij elkaar gepresenteerd en uitgewisseld worden. Basisregistraties en Geo-data zijn belangrijke pijlers waarop het DSO rust. Deze moeten dus up to date zijn. Het DSO zorgt voor samenhang, eenvoud en duidelijkheid. Door middel van 1 loket zorgt het DSO dat alles samenkomt zodat goede, integrale afwegingen worden gemaakt op het gebied van vergunningverlening.

De informatiebeveiliging en privacy zullen met de toenemende digitalisering van werkprocessen en dienstverlening steeds belangrijker worden.

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Uitvoeren van (technische) verbetermaatregelen informatiebeveiliging op basis van de landelijke standaard (Baseline Informatiebeveiliging Overheid). Deze maatregelen worden in samenwerking met regionale partners en De Connectie uitgevoerd.
- Nemen van noodzakelijke (technische) maatregelen. We nemen de noodzakelijke maatregelen om te voldoen aan ons beleid. Met als doel risicobeheersing en controle op maatregelen.
- Verhogen bewustwording op het gebied van informatieveiligheid en privacy. Wij continueren de bewustwordingscampagne informatieveiligheid en privacy. Met als doel privacy en informatiebeveiliging steeds meer onderdeel uit te laten maken van het dagelijkse processen.

Planning & Control

Welke context speelt er? (kader, achtergrond, actualiteit, ontwikkeling)

De Planning en Controle cyclus beschrijft hoe we als organisatie sturen op bestuurlijke doelen en rapporteren op voortgang en afwijkingen. De (bestuurlijke) P&C cyclus mondt uit in de rapportages aan de raad en omvat daarnaast alles wat onderliggend nodig is om grip te houden op de voortgang en (financiële) kaders.

Speerpunten voor 2022 zijn:

- Doorontwikkeling programmabegroting en bestuurlijke P&C cyclus. Samen met de financiële commissie en de raadswerkgroep programmabegroting wordt er gewerkt aan het

verbeteren van de opzet van de programmabegroting. Ook wordt de jaarplanning voor deze documenten vanaf 2022 eerder vastgesteld en besproken, zodat er voldoende tijd genomen kan worden voor bestuurlijke behandeling.
- Datagedreven werken. Als gemeente willen we meer gebruik maken van beschikbare data, om aan de hand van deze data gefundeerd keuzes te maken. De hoeveelheid beschikbare data en het aantal bronnen neemt de laatste jaren fors toe, dit levert uitdagingen op maar ook kansen. Door slim gebruik te maken van data uit verschillende bronnen ontstaan nieuwe inzichten. Inzichten die we goed kunnen gebruiken, want de maatschappelijke opgaven worden complexer en de verwachtingen van de inwoners zijn steeds hoger. We constateren we dat het samenbrengen van data, verklaren van data en maken van rapportages een specialistische functie is. Binnen de huidige personeelsbegroting is hier niet in voorzien. Deze functie wordt business intelligence specialist of data-analist genoemd en richt zich op het creëren van inzicht om gefundeerde keuzes mogelijk te maken. Daarnaast zal zij/hij een belangrijke rol spelen in de Verbijzonderde Interne Controle (zgn. datagedreven audits) en daarmee de rechtmatigheidsverantwoording.
- Toenemende aandacht voor rechtmatigheid. Per boekjaar 2022 is de rechtmatigheidsverantwoording verplicht. Hierin legt het college verantwoording af over de rechtmatigheid, als basis voor de dialoog met de raad. Dit vraagt om een extra urgentie om onze processen op orde te brengen. We hebben in 2021 al stappen gezet en zullen 2021-2022 als pilotjaar gebruiken, waarbij we vooruitlopend op de wettelijke verplichting een rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening op zullen nemen. Deze ontwikkeling gebruiken we als kans om de leercyclus op het gebied van rechtmatigheid vorm te geven als bouwsteen van de bedrijfsvoering.
- Integraal Risicomanagement. Een belangrijk onderdeel van "In Control" zijn, heeft te maken met risicomanagement. Risicomanagement begint bij het inzichtelijk maken en het bespreken van risico's. In de begroting nemen we voortaan per paragraaf op welke risico's de doelen binnen dit programma in de weg staan. In de jaarrekening is binnen de paragraaf weerstandsvermogen aandacht voor het verloop en de beheersing van de risico's. In 2022 borduren we voort op deze aanpak waarbij we in (blijven) zetten op meer risicobewustzijn en op het gebruik van dit inzicht voor efficiënte inzet van bedrijfsvoeringsmiddelen.
- Herijking gemeentefonds. Er worden nieuwe verdeelregels opgesteld voor de verdeling van het gemeentefonds. Incidenteel hebben we aanvullende middelen gekregen maar de structurele consequenties zijn nog niet bekend.
- Een gezonde financiële huishouding. Wij streven naar een evenwichtige financiële situatie. Hiervoor is het belangrijk dat we kritisch zijn op de inzet van schaarse middelen en borgen dat alle voorstellen zijn voorzien van een financiële doorrekening, dit laatste om te voorkomen dat we achteraf verrast worden. De financiële kengetallen geven daarbij inzicht in de financiële ontwikkelingen van onze gemeente en door de inzet op datagedreven werken kunnen we op termijn betere voorspellingen maken (prognoses).

Wat willen wij bereiken en wat gaan we er voor doen?

Onze doelen
Bijdrage leveren aan de realisatie van organisatiedoelen: Professionele organisatie voor optimale dienstverlening aan onze inwoners, met gerichte sturing op inzet van mensen en middelen.

Het is van groot belang dat we daarbij onze financiën op orde hebben en houden. Daarnaast willen we meer grip krijgen op onze financiële processen en deze voortdurend verbeteren. Hierbij maken we gebruik van de constateringen van de rekenkamer, accountant en het traject richting de rechtmatigheidsverantwoording.

Resultaten
- Doorontwikkeling programmabegroting en bestuurlijke P&C cyclus (aansluiten bij behoefte en tijdige communicatie planning). Voor de consultancy op de inrichting van de applicaties

is een werkbudget van eenmalig 10 duizend euro waarvan structureel 5 duizend euro gewenst.
- Verhoogde kwaliteit van (voortgangsrapportages) aan bestuur.
- Meer grip op financiën (bijv. BI-rapportages, sturen op arbeidskosten en grip op arbeidskosten). Hier draagt de pilot datagedreven werken aan bij. Eenmalige incidentele kosten voor de pilot bedragen 50 duizend euro voor de inrichting van de omgeving.
- Competente medewerkers, die toegerust zijn voor hun werk nu en in de toekomst.
- Toename van vitaliteit van medewerkers en lager ziekteverzuim. Daarbij afname van externe inhuur (kosten).
- Rechtmatigheid geborgd in processen en tegelijk efficiënter maken (onderdeel aanpak t.b.v. rechtmatigheidsverantwoording)
- Geactualiseerde financiële beleidsdocumenten (bijv. treasurystatuut en nota risicomanagement).
- Verbeterplan op financiële processen n.a.v. bevindingen Interne - en Externe Controle.
- Verder professionaliseren van demandmanagement richting De Connectie.

We kunnen niet alles tegelijk oppakken. Daarom prioriteren we op basis van de grootste risico's en de hoogste te verwachten winst t.a.v. doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid.

Global Goals als raamwerk

Vanuit de gedachte "Think Global, Act Local" geven de doelen van de Global Goals ons een raamwerk om beleid lokaal in te vullen.

Risico's
- Onvoldoende middelen (uren en €) voor ontwikkeling rapportages procesverbetering.
- Niet halen van de ingeboekte taakstellingen

F. Verbonden Partijen

Het doel van deze paragraaf is de Raad inzicht te verschaffen in beleidsmatige en financiële betrokkenheid en risico's van de gemeente Rheden in private en publiekrechtelijke organisaties. In de Financiële verordening gemeente Rheden 2016 (artikel 21) is vastgelegd dat in de programmabegroting van elk van de verbonden partijen wordt weergegeven: het openbaar belang, het eigen vermogen, de solvabiliteit, het financieel resultaat en het financieel belang alsmede de aanwezige financiële risico's en de zeggenschap van de gemeente. Verder dient in elk geval te worden ingegaan op nieuwe verbonden partijen, het beëindigen van bestaande verbonden partijen, het wijzigen van bestaande verbonden partijen en eventuele problemen bij bestaande verbonden partijen.

Het Besluit Begroting en Verantwoording (artikel 15) definieert een verbonden partij als een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk- én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is, dan wel het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat, indien de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt.

Gerelateerd aan de definitie van verbonden partijen in het BBV kent de gemeente Rheden de volgende verbonden partijen in 2022:

Rechtsvorm	Verbonden partij	Verbonden programma
Gemeenschappelijke regelingen	Modulair Gemeentelijke Regeling Sociaal Domein regio Centraal Gelderland (MGR)	1. Economische Ontwikkeling 2. Welzijn
	Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM)	2. Welzijn 5. Bestuur en Veiligheid
	Stichting Veilig Thuis Gelderland-Midden	5. Bestuur en Veiligheid
	Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen (DRAN)	2. Welzijn
	Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)	3. Gebiedsontwikkeling 4. Duurzaamheid
	Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen	Prgr. 1 t/m 5
	Gelders Archief	7. Overhead
	De Connectie	7. Overhead
	Euregio Rijn-Waal	3. Gebiedsontwikkeling
	N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	8. Algemene dekkingsmiddelen
Overige verbonden partijen	Alliander N.V.	8. Algemene dekkingsmiddelen

Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein regio Centraal Gelderland

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De MGR SDCG bestaat uit vier samenwerkingsmodules (Inkoop, Onderwijszaken, Werkgeversservicepunt en Werkgeverschap SW) en daarboven een kleine beheerorganisatie die voldoende is toegerust om de taken waarin gemeenten willen samenwerken effectief, efficiënt en in samenhang uit te voeren.

De samenwerkingsmodule Inkoop is gericht op inkoop van maatwerkvoorzieningen voor de Jeugdwet en de Wet maatschappelijke ondersteuning. Naast inkoop vindt contractbeheer en contractmanagement plaats.

Binnen de samenwerkingsmodule Onderwijszaken worden de belangen behartigd van de aan de samenwerkingsmodule deelnemende gemeenten op het gebied van de uitvoering van de leerplichtwet en de wettelijke taken van de RMC-functie (Regionaal Meld- en Coördinatiepunt).

De samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt bevat de volgende taken:

1. Het plaatsen bij werkgevers van werkzoekenden die behoren tot de volgende doelgroepen:
   - Kwetsbare werkzoekenden (Participatiewet, Wet banenafspraak)
   - WW-intensieve dienstverlening (50+ers, jongeren (actieplan jeugdwerkloosheid) en de WW'ers die vallen onder de wet Passend Werkaanbod (PAWA)).
2. Opbouwen en onderhouden van kennis over onder a genoemde werkzoekenden en de eisen die door werkgevers aan deze werkzoekenden worden gesteld.
3. Onderzoeken van de vraag van de werkgever en –waar mogelijk- ombuigen van die vraag ten behoeve van de doelgroepen.

Er is een apart contract aangegaan onder de DVO WSP voor de functiecreatie. Dit is erop gericht om werkgevers te ondersteunen bij hun personeelsvoorziening met kandidaten afkomstig uit het landelijk doelgroepenregister.

De module werkgeverschap SW is belast met het formeel werkgeverschap voor de ruim 2000 SW medewerkers. De MGR heeft voor de uitvoering een dienstverleningsovereenkomst met Scalabor B.V. als uitvoerend werkgever gesloten.

Zeggenschap
De hoofdstructuur van de MGR bestaat uit een algemeen bestuur (AB) en een dagelijks bestuur (DB). Alle deelnemende gemeenten vaardigen 1 vertegenwoordiger namens het college af in het AB dat daarmee uit 12 leden bestaat.

Bij de bepaling van de zeggenschap wordt vooralsnog uitgegaan van een stemverhouding waarin inwonertallen, op basis van een vastgestelde staffel, een rol spelen. Uitgaande van in totaal 22 stemmen heeft de gemeente Rheden hier 2 stemmen.

Programmadoelstelling
De deelname aan de MGR levert een bijdrage aan de programmadoelstellingen van programma 1 Economische Ontwikkeling en programma 2 Welzijn.

De beleidsvoornemens
Met deze samenwerking beogen we een flexibele regionale samenwerkingsconstructie voor het sociaal domein, die voldoende is toegerust de taken waarin gemeenten willen samenwerken effectief, efficiënt en in samenhang uit te voeren.

De MGR ''staat'' na een aanloopfase met relatief veel tijd en aandacht voor het inrichten van de organisatie en processen. Zij richt zich nu op het regionale samenspel van afstemming, beleidsontwikkeling en uitvoering en het versterken van de onderlinge samenhang tussen modules. De invulling van het materieel werkgeverschap is tot 1 januari 2023 belegd bij Scalabor. In beginsel is voorzien in voortzetting van de rol van Scalabor ook na deze datum, tenzij gemeenten anders besluiten. Scalabor heeft aangegeven dat zij na 2023 financiële tekorten verwachten omdat de SW-populatie steeds verder terugloopt en Scalabor in haar exploitatie voor een heel groot deel afhankelijk is van de inkomsten van de SW-medewerkers. Eind 2021 moet duidelijk worden welke mogelijkheden worden gevonden om het werkgeverschap ook na 2022 voort te kunnen zetten.

Op 1 januari 2022 is de nieuwe Wet Inburgering van kracht. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van statushouders met als doel dat zij zo snel mogelijk naar vermogen mee kunnen doen in de samenleving, het liefst via betaald werk. Het regionaal portefeuillehoudersoverleg Participatie heeft het verzoek bij de MGR neergelegd om de optie uit te werken om het contractmanagement voor inburgering bij de MGR uit te voeren. In de voorbereiding wordt gekeken hoe dit verzoek kan worden ingebed in de governance van de MGR en of dat de governance aanpassingen behoeft. Een nieuwe taak en de eventuele aanpassingen in de governance betekenen in dit verband ook wijziging van de regeling. Een wijziging van de regeling zal dan toestemming van de Raad behoeven.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	656	3.406	1.162	7.432	0
2020 JR	724	7.288	2.565	6.978	0
2021 BEGR	674	3.888	0	6.952	0
2022 BEGR	636	3.296	0	6.743	0

Risico's
De MGR als openbaar lichaam is een samenwerkingsvorm met rechtspersoonlijkheid. Gemeenten dragen (uitvoerende) verantwoordelijkheden over aan de MGR en hebben daarmee minder lokale autonomie. Het betreft hier uitvoeringstaken, waarbij de beleidsverantwoordelijkheid blijft liggen bij de gemeente (raad en college).

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM), Arnhem

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De uitvoering op basis van de wet veiligheidsregio's en de gemeenschappelijke regeling Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

De VGGM is een samenwerkingsverband op het gebied van brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.

Zeggenschap Gemeente
De burgemeester maakt deel uit van het dagelijks bestuur van de VGGM en algemeen bestuur van de VGGM. De Wethouder Volksgezondheid / WMO neemt deel aan de bestuurscommissie van de VGGM.

Programmadoelstelling
De VGGM levert een bijdrage aan de doelstellingen van:
1. programma bestuur en veiligheid, onderdeel een veilige leefomgeving;
2. programma welzijn, onderdeel opvoeden en opgroeien.

Ontwikkelingen
Landelijke meldkamer

Er wordt gewerkt aan één meldkamer in Apeldoorn voor vijf veiligheidsregio's in Oost-Nederland en één zorgcoördinatiecentrum voor Gelderland-Midden en Gelderland-Zuid. Verwachte realisatie van de meldkamer in Apeldoorn is begin 2023.

Evaluatie wet veiligheidsregio's

De wet veiligheidsregio's is geëvalueerd. De resultaten hiervan worden betrokken bij het opstellen van het regeerakkoord na de 2e kamer verkiezingen in 2021. Het is nog onduidelijk welke beleidsmatige en financiële consequenties voortkomen uit deze evaluatie.

Zorgcontinuïteit in de keten (acuut en niet acuut)
De coronacrisis heeft ontegenzeggelijk laten zien dat acute zorg niet onuitputtelijk flexibel en beschikbaar is. Daarnaast is er een almaar toenemende druk op de beschikbaarheid van de acute zorg door enerzijds krapte op de arbeidsmarkt en anderzijds een verhoogde vraag naar acute zorg als gevolg van een toename van kwetsbare burgers in de thuissituaties en een steeds ouder wordende groep ouderen. Dit noopt de VGGM om haar arbeidsmarktstrategie te evalueren en te zoeken naar alternatieve mogelijkheden om (tijdelijk) personeel aan te trekken.

Rechtspositie vrijwilligers brandweer

De invoering van de Wet normalisering rechtsposities ambtenaren is ingegaan per 1 januari 2020. Een onverkorte invoering heeft waarschijnlijke grote ongewenste effecten voor, met name, de vrijwilligers bij de brandweer. Om deze reden is voor veiligheidsregio's uitstel verleend om de gevolgen in kaart te brengen en met alternatieve voorstellen te komen.

Wet verplichte GGZ

Momenteel zijn enkele voor ons als gemeente wettelijke uitvoeringstaken vanuit de Wet verplichte GGZ (WvGGZ) belegd bij VGGM. Dit betreft het onderdeel ' horen' bij opleggen van een crisismaatregel en het 'verkennend onderzoek' als er een zorgmachtiging afgegeven moet worden.

Deze pilot loopt ten einde op 31-12-2021. Hoe de invulling van deze taak vanaf 1 januari 2022 zal plaatsvinden wordt op basis van een regionale evaluatie verder vorm gegeven komende periode.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	7.367	43.158	1.472	3.672	0
2020 JR	9.884	49.662	3.112	3.917	0
2021 BEGR	5.551	45.271	0	4.027	0
2022 BEGR	4.492	43.607	0	4.056	0

Risico's
Het financiële risico bestaat uit onzekerheid van hiervoor genoemde ontwikkelingen en daarmee de financiële bijdrage aan de VGGM.

Stichting Veilig Thuis Gelderland-Midden

Stichting Veilig Thuis Gelderland Midden is verantwoordelijk namens de gemeenten om zorg te dragen voor de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling, vanuit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO).

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
Het uitvoeren van taken op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling als bedoeld in de Wmo 2015 in de regio Gelderland-Midden.

Zeggenschap

De burgemeester maakt deel uit van dagelijks en algemeen bestuur van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM) en de Stichting Veilig Thuis valt hier als een onafhankelijke stichting onder. Belangrijke besluiten van het bestuur moeten ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht worden voorgelegd. Ieder lid van de Raad van Toezicht heeft één stem. In de Raad van Toezicht is een wethouder uit Rheden toegetreden. Besluiten worden in beginsel genomen met een meerderheid van stemmen.

Programmadoelstelling
De Stichting Veilig Thuis levert een bijdrage aan de doelstellingen van:

1. programma bestuur en veiligheid, onderdeel een veilige leefomgeving;
2. programma welzijn, onderdeel opvoeden en opgroeien.

Ontwikkelingen
Covid Pandemie
De gevreesde stijging in aantal meldingen en onderzoeken vanuit Veilig Thuis naar signalen rondom huiselijk geweld en kindermishandeling vanwege de lockdown maatregelen ter bestrijding van Covid pandemie zijn uitgebleven. Wat de eventuele lange termijn gevolgen zijn van de Covid pandemie met betrekking tot dit onderwerp is zeer moeilijk in te schatten.

Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming
Regionaal zal komend jaar de "Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming" opgesteld worden. Doelstelling hierbij is de gehele keten van jeugdbescherming te verbeteren. Op dit moment vormen de taken van stichting Veilig Thuis Gelderland Midden een beperkt onderdeel van de gehele keten. Verwachting is dat de rol van Veilig Thuis in de keten groter zal worden. Dit betekent meer capaciteit inzet van Veilig Thuis in de toekomst wat mogelijk ook gevolgen kan gaan krijgen voor de hoogte van subsidieaanvragen in de toekomst. Op dit moment is hierover nog geen concrete verwachting of prognose te geven.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	-7	989	-56	243	0
2020 JR	725	1.606	732	343	0
2021 BEGR	725	1.606	0	339	0
2022 BEGR				262	0

Risico's
Het risico is beperkt tot de financiële bijdrage aan de Stichting Veilig Thuis.

Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen, formeel de Bedrijfsvoering Organisatie Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen (BVO DRAN), is een Gemeenschappelijke Regeling van 18 gemeenten in de regio voor de uitvoering van het gemeentelijk doelgroepenvervoer. Doelgroepenvervoer is vervoer waar inwoners op grond van Wmo, Jeugdwet of Onderwijswetgeving aanspraak maken.

Doel van de Gemeenschappelijke Regeling is ontwikkeling en instandhouding van een hoogwaardig systeem van doelgroepenvervoer. Het vervoer wordt aangeboden onder de naam Avan.

Met de provincie Gelderland heeft de BVODRAN een samenwerkingsovereenkomst gesloten. In deze overeenkomst komen de provincie Gelderland en de BVODRAN overeen dat de vervoersorganisatie het aanvullend openbaar vervoer voor de provincie Gelderland uitvoert.

Zeggenschap
Namens de gemeente Rheden is één wethouder lid van het Bestuur. Alle gemeenten hebben één stem. Bij stemming wordt besloten op basis van gewone meerderheid. Er is voorzien in een gewogen op basis van inwonertal. Een gemeente kan hiervoor een schriftelijk verzoek indienen voorafgaand aan de betreffende bestuursvergadering.

Programmadoelstelling
Via onze deelname in de vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen leveren wij een bijdrage aan de programmadoelstelling "Wij bevorderen de zelfredzaamheid van inwoners in hun dagelijkse leven".

Ontwikkeling in 2021 en 2022
Vanaf maart 2020 heeft de Corona-crisis een forse impact op het feitelijk gebruik van het vervoer. Naar verwachting zullen deze effecten merkbaar blijven tot ver in 2021. Het is nu niet mogelijk te voorspellen of en zo ja in welke mate Corona invloed gaat hebben voor 2022.

Voor zowel het programma Vraagafhankelijk vervoer als het programma Routevervoer zet Avan zich in op borging van een kwalitatieve goede uitvoering. Hierbij zijn recentelijk KPI's afgesproken met de vervoerders en het callcenter. Het komend jaar zal gericht zijn op het sturen op naleving van contracten via monitoring en een systeemgerichte contract beheersing.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	0	8.669	0	1.561	0
2020 JR	0	13.001	3.951	1.639	0
2021 BEGR	0	11.500	0	1.816	0
2022 BEGR	0	10.500		1.877	0

Risico's
De meerjarenbegroting is aan fluctuaties onderhevig als gevolg van de prognoses van de vervoersomvang, de subsidie vanuit de Provincie en de effecten van de nieuwe aanbesteding. Dit kan de hoogte van de gemeentelijk bijdrage sterk beïnvloeden.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA), Arnhem

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) is per 1 april 2013 gestart. Gemeente Rheden heeft de uitvoering van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (vth-taken) op het gebied van milieu ondergebracht in ODRA. Doel van de samenwerking in deze regeling is kwaliteitsverbetering, het verhogen van de robuustheid en het efficiënter kunnen uitvoeren van deze grotendeels wettelijk voorgeschreven taken.

Zeggenschap gemeente
De portefeuillehouder is lid van het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 11 personen. Van de 102 stemmen heeft Rheden 8 stemmen. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 5 leden. Eén lid vertegenwoordigt de gemeenten Doesburg, Renkum, Rheden en Rozendaal.

Programmadoelstelling
ODRA levert met name een bijdrage aan de programmadoelstellingen van programma 4 Duurzaamheid en daarnaast aan programma 3 Gebiedsontwikkeling en programma 5 Bestuur en Veiligheid (ondermijning).

De beleidsvoornemens
Uitvoering geven aan de VTH-taken op het gebied van milieu door middel van een dienstverleningsovereenkomst en een jaarlijks uitvoeringsprogramma.

De begroting van ODRA was tot en met 2017 volledig gebaseerd op inputfinanciering. 2018 en 2019 waren overgangsjaren naar outputfinanciering. Vanaf 2020 is de begroting van ODRA gebaseerd op beheerste outputfinanciering. ODRA zet in 2022 de huidige producten in de PDC om naar producten gebaseerd op de Omgevingswet.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	771	4.480	-9	471	0
2020 JR	763	4.838	170	512	0
2021 BEGR	776	3.748	0	496	0
2022 BEGR	699	3.608	0	496	0

Risico's
Outputfinanciering brengt een aantal (financiële) risico's met zich mee, we noemen de volgende:

- meer vraag door Rheden dan waar in de begroting van Rheden rekening mee is gehouden;
- minder vraag door andere partners dan waar in de begroting van ODRA rekening is gehouden. Wanneer de vraag sterk afneemt, kunnen waarschijnlijk niet alle vaste kosten worden gedekt en wordt van alle partners een aanvullende bijdrage gevraagd;
- de huidige kostprijssystematiek kent nog weinig ervaringscijfers;
- er is al wel geanticipeerd op meer lean-werkprocessen met het nieuwe systeem voor VTH-taken, maar deze moeten in de praktijk nog wel tot feitelijke besparingen leiden;
- er is sprake van een conservatieve capaciteitinschatting voor de invoering van de nieuwe Omgevingswet;
- er is in de begroting van ODRA geen indexering (CPB-index 1,5%) toegepast. ODRA verwacht deze bezuiniging te kunnen realiseren op de bedrijfsvoering. Het risico is echter dat de werkelijke prijsstijgingen hoger uitvallen. Met name de kosten van externe inhuur van medewerkers nemen toe vanwege schaarste van specialisten op de arbeidsmarkt.

Als Rheden hebben we wel instrumenten om goed te sturen op de vraag om meerwerk zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast heeft ODRA een algemene reserve van 483K (raming eind 2022) om tegenvallers zelf op te vangen.

Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Wij zetten ons in voor een gezonde, veilige en sociale samenleving. Wij betrekken daarbij partners zoals inwoners, ondernemers, instellingen en andere overheden. In partnerschap zien wij de sleutel voor ontwikkeling en vooruitgang. Steeds meer maatschappelijke vraagstukken vragen om een boven-lokale aanpak. Op veel terreinen werken wij samen met regionale partners.

Op 1 januari 2021 is, onder de naam Groene Metropoolregio, een versterkte regionale samenwerking van 18 gemeenten in werking getreden. Met een sterke profilering kan onze regio zich positioneren als de vijfde metropoolregio van ons land.

De regio groeit snel. In maart 2020 is de Woondeal tot stand gekomen waarin is afgesproken dat de regio 50.000 – 60.000 woningen realiseert in de periode tot 2040. Substantiële woningbouw kan een sociaal economische impuls geven aan onze lokale samenleving en sluit aan bij de grote vraag naar (betaalbare) woningen. Met name waar dat gecombineerd kan worden met wijkverbetering of herbestemming van bedrijfslocaties bij vertrekkende industrie.
De centrale ambitie van de GMR is een 'kwalitatieve groei' dat wil zeggen een positieve ontwikkeling van de werkgelegenheid en woningmarkt voor onze inwoners, met behoud van de voor de regio typische balans tussen levendige stedelijkheid en een ontspannen leefkwaliteit.
In het visiedocument zijn de ambities van de Groene Metropoolregio vastgelegd. Deze ambities zijn vertaald naar een Agenda 2022 vanuit 5 hoofdopgaves: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene Groei regio.
De gemeente Rheden participeert in 2022 op alle opgaven. Direct belang en meerwaarde zien wij met name in de programma's "Groene Groei Regio" en "Ontspannen Regio". Wonen en recreëren zijn de kerncompetenties van onze gemeente.

Naast een financiële bijdrage in de vaste lasten van de regio-organisatie, in 2022 ca € 54,5K, is per opgave een bedrag per inwoner verschuldigd. De aan de opgaves gerelateerde bijdrage bedraagt in 2022 in totaal € 184K.
De Groene Metropoolregio werkt voor haar economische ambities nauw samen met The Economic Board. De deelnemende gemeenten dragen jaarlijks €1 per inwoner bij. Voor de gemeente Rheden bedraagt de bijdrage aan TEB € 43K.

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
Met de Gemeenschappelijk Regeling, (GR) beogen de samenwerkende gemeenten een goede uitgangspositie voor de regio te creëren waarbinnen gewerkt kan worden aan een verdere ontwikkeling van de regio. Hierbij geldt dat de stedelijk ontwikkeling in balans moet zijn met een goed leefklimaat.

Zeggenschap Gemeente
De Gemeenschappelijke Regeling betreft een regionale samenwerking op collegeniveau, dus zonder overdracht van raadbevoegdheden.

Binnen de Groene Metropool regio Arnhem Nijmegen worden vanuit 5 opgaven gewerkt vanuit vijf Bestuurlijke Opgave Teams (BOT) aan vijf verschillende en samenhangende opgaven. Aan een BOT wordt deelgenomen door de betrokken portefeuillehouder van elk deelnemend college.

Een netwerkdirectie van gemeentesecretarissen draagt zorg voor het ambtelijk opdrachtgeverschap en de capaciteit in de opgaven.

Programmadoelstelling
Het GO draagt bij aan de programmadoelstellingen van programma's 1 Economische ontwikkeling, 2 Welzijn 3 Gebiedsontwikkeling en 4 Duurzaamheid en vindt zijn oorsprong in 5 partnership.

De beleidsvoornemens omtrent de verbonden partij
De GR omvat regionale samenwerking op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling (waaronder wonen, landschap, verkeer en mobiliteit) en sociaaleconomische ontwikkeling (waaronder werkgelegenheid, bedrijvigheid, recreatie, toerisme, leefbaarheid en cultuur) op de schaal van de regio, waarbij integraliteit, innovatie, duurzaamheid en circulariteit belangrijke uitgangspunten zijn.

De regio werkt hieraan vanuit vijf opgaven die in onderlinge samenhang tot uitvoer worden gebracht:

- de productieve regio (economie);
- de verbonden regio (mobiliteit);
- de groene regio (wonen en duurzame verstedelijking;
- de circulaire regio (Milieu en Duurzaamheid);

- de ontspannen regio (Cultuur & Toerisme).

Eind 2021 besluit elke individuele gemeente aan welke van de 5 opgaven zij actief wil deelnemen. De begroting 2022 houdt rekening met deelname van de gemeente Rheden aan alle vijf de opgaven.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2021 BEGR			0	109	0
2022 BEGR			0	119	0

Risico's

Het risico is beperkt tot de gemeentelijke bijdrage.

Gemeenschappelijke regeling Gelders Archief, Arnhem

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd

et beheer van archiefbescheiden vindt normaliter plaats door de verschillende overheden zelf op grond van de Archiefwet 1995. De hoofdtaak van het Gelders Archief is het beheren van de archiefstukken en collecties van de gemeenten Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal en het Rijksarchief Gelderland. Het Gelders Archief draagt zorg voor het behoud van archieven van overheden en particulieren die voor blijvende bewaring in aanmerking komen. Dit is een wettelijke taak op basis van de Archiefwet 1995. Daarnaast maakt het Gelders Archief archieven toegankelijker en ontwikkelt onderwijsprogramma's.

Zeggenschap

Het algemeen bestuur bestaat uit 6 leden. De burgemeester van Renkum vertegenwoordigt in het algemeen bestuur de gemeenten Renkum, Rozendaal en Rheden.

Programmadoelstelling

Het Gelders Archief draagt bij aan de programmadoelstellingen van het programma overhead, onderdeel de ondersteuning van het primaire proces.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	216	20.257	6	212	0
2020 JR	368	20.141	153	234	0
2021 BEGR	368	20.141	0	237	0
2022 BEGR	368	19.505	0	243	0

Risico's

De deelneming aan het Gelders Archief is beperkt tot een lumpsumverdeling. De lumpsum bijdrage is gebaseerd op de werkelijk in te brengen dossiers gegenereerd vanuit de gemeentelijke organisatie. Voorheen was de lumpsumbijdrage gebaseerd op de oorspronkelijk ingebrachte dossiers in strekkende meters.

De Connectie

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
In de bedrijfsvoering organisatie De Connectie werken Arnhem, Renkum en Rheden samen op het gebied van bedrijfsvoeringstaken.

Zeggenschap
De gemeente Rheden wordt in het bestuur vertegenwoordigd door de portefeuillehouder bedrijfsvoering.

Programmadoelstelling
De Connectie draagt bij aan de doelen benoemd in paragraaf E. Bedrijfsvoering en Programma 6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen.

De beleidsvoornemens
Met de samenwerking beogen we de kwaliteit van de (digitale) dienstverlening op niveau te houden, kosten te reduceren (leveren van meer kwaliteit en/of, op termijn, lagere kosten), kwetsbaarheid te verkleinen (bieden van continuïteit) en kansen te bieden aan medewerkers (vergroten van de aantrekkelijkheid voor medewerkers op een op termijn schaarse arbeidsmarkt). In het afgelopen jaar zijn deze 4 K's aangevuld met een vijfde K, de K van klanten. Hiermee wordt expliciet het belang van een goede samenwerking met de gemeenten en andere afnemers en de klantgerichte dienstverlening binnen die samenwerking benadrukt.

De Connectie bestaat inmiddels 4 jaar en heeft zich in de afgelopen jaren vanuit de startfase ontwikkeld tot volwaardige uitvoeringsorganisatie die de bedrijfsvoering van de gemeenten ondersteund. Dit is gepaard gegaan met een stijgende kostenontwikkeling die moeilijk is in te passen in de gemeentelijke begroting. Daarnaast merken we dat in de samenwerking verbeteringen mogelijk zijn en dat het goed is om gezamenlijk een blik vooruit te werpen waar De Connectie heen moet groeien. Dit vraagt om een heroriëntatie. Dit geldt niet alleen voor ons, maar ook voor de andere deelnemende gemeenten Renkum en Arnhem. De nieuwe interim-directeur heeft vanuit het bestuur van De Connectie de opdracht meegekregen die bestaat uit een heroriëntatie op drie pijlers: governance, groeiambitie en het financieel perspectief. Deze heroriëntatie heeft als doel om, met een pas op de plaats, de samenwerking nog eens tegen het licht te houden van de uitgangspunten (5 K's) die we hiervoor hebben geformuleerd. We verwachten dat de benodigde stappen worden gezet om de 5 K's weer in balans te brengen. De Raad wordt over de uitkomsten van deze heroriëntatie geïnformeerd.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	2.365	25.159	1.563	7.100	0
2020 JR	135	34.569	-896	7.206	0
2021 BEGR	-352	30.595	-21	7.364	0
2022 BEGR	-357	26.436	-21	7.170	0

Risico's
Er zijn in het kader van het opbouwen van een robuuste uitvoeringsorganisatie is een aantal risico's en beheersmaatregelen in kaart gebracht. Daarbij is een onderscheid gemaakt in bedrijfsrisico's (zoals te hoge ambitie), transformatierisico's (zoals onvoldoende bestuurlijke en ambtelijke daadkracht) en inhoudelijke risico's (zoals onjuist inschattingen van efficiency- en schaalvoordelen).

De programma's 1Connect en 2Connect brengen dusdanige capaciteits- en beheervraagstukken met zich mee (zowel aan de kant van De Connectie als onze eigen organisatie), dat deze een risico vormen voor de tijdigheid van de (door-)ontwikkeling van onze eigen ambities. Deze programma's zijn gericht op de harmonisatie ICT omgeving en daarmee de werkwijze van de verschillende partners.

De belangrijkste financiële risico's zijn:

- Haalbaarheid van de opgelegde taakstellingen en ICT.
  De lasten van de basis investeringen CMM2 zijn verwerkt in de bestuursrapportage 2020. De afzonderlijke applicaties, die hiermee samenhangen, zijn echter nog niet financieel vertaald;
- Nieuwe ontwikkelingen en beleidswensen met consequenties voor de dienstverlening door de Connectie;
- Aanvullende functionele eisen op het gebied van de informatievoorziening, bijvoorbeeld Thuiswerken en toenemend risico op het gebied van informatiebeveiliging.

Euregio Rijn-Waal

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De Euregio werkt sinds 1958 aan de opbouw en versterking van grensoverschrijdende structuren. De Euregio is een openbaar lichaam naar buitenlands (Duits) recht en bestaat uit ca. 55 leden (voornamelijk gemeenten).

Zeggenschap
De Euregioraad bestaat uit ca. 136 leden, die tenminste twee keer per jaar bijeenkomen. Rheden heeft drie vertegenwoordigers in de Euregioraad. De mate van zeggenschap is gering. Het dagelijks bestuur is in 2019 uitgebreid van zeven naar acht leden. Ter voorbereiding van de raadsbesluiten zijn er drie commissies ingesteld:

- Commissie voor Grensoverschrijdende Verstandhouding
- Commissie voor Economische Aangelegenheden
- Commissie voor Financiën en Projecten

Een specifieke financiële controlecommissie controleert de jaarrekening.

Programmadoelstelling
De deelname aan de Euregio Rijn-Waal levert voornamelijk een bijdrage aan de programmadoelstellingen van programma's Gebiedsontwikkeling, Economie en Welzijn.

Beleidsvoornemens
Gelet op de wijze waarop de Euregio Rijn/Waal het openbaar belang behartigt, is er voor de gemeente geen reden om het beleid te wijzigen.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	1.650	3.614	192	11	0
2020 JR	1.763	3.395	112	11	0
2021 BEGR	1.763	3.395	0	11	0

Risico's
Het risico is beperkt tot de gemeentelijke bijdrage.

N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG), Den Haag

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
De Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde financiële dienstverlening draagt de BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Daarmee is de bank essentieel voor de publieke taak. Het eigenaarschap van gemeenten, provincies en de Staat alsmede het door de statuten beperkte werkterrein van de bank bieden financiers het vertrouwen dat het risico van kredietverlening aan dit instituut zeer beperkt is. De gemeente Rheden heeft zeggenschap in de BNG via het stemrecht op aandelen die de gemeente bezit.

Door de gemeente Rheden zijn geen specifieke doelstellingen m.b.t. de participatie in de BNG (in 2013 en navolgende jaren) geformuleerd. De omvang van het stemrecht in de BNG biedt geen (potentiële) mogelijkheden om als individuele gemeente op beleidswijzigingen te sturen.

Zeggenschap
Wethouder Financiën vertegenwoordigt de gemeente Rheden in de aandeelhoudersvergadering. Het percentage aandelen van de gemeente Rheden is 0,336%. De zeggenschap is dus uiterst minimaal.

Programmadoelstelling
De BNG levert een bijdrage aan de programmadoelstellingen voor programma 6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen.

Beleidsvoornemens
Behoud van het aandelenbezit BNG, primair vanuit het oogpunt van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de gemeenten om gezamenlijk de financiering van de publieke taak zo efficiënt mogelijk te organiseren. Expertise op dit vlak ligt bij de BNG. Daarnaast ontvangt de gemeente Rheden dividend uit het aandelenbezit.

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	5.000	144.700	163.000	0	237
2020 JR	5.097	155.262	221.000	0	338

*) Bijdrage aan gemeente zijn ontvangen dividenden.

Risico's
In het gemeentelijke risicoprofiel zijn geen risico's opgenomen ten aanzien van het aandelenbezit BNG door de gemeente Rheden. Het theoretisch risico voor de gemeente Rheden ligt vervat in het moeten bijstellen van de hoogte van de waardering op de balans van de onderhavige aandelen. Gezien de omvang van het gerealiseerd rendement is herwaardering niet aan de orde. Daarnaast bestaat de kans dat de gemeente een lager dividend ontvangt dan in de begroting wordt voorzien. Periodiek wordt de verwachte omvang van de te verkrijgen dividenden herijkt, wat ertoe leidt dat het (potentieel) risico in de lopende exploitatie wordt opgevangen.
Het vastgestelde dividend over het jaar 2019 is voor ongeveer een derde uitgekeerd. Het dividend over 2020 en de rest van 2019 worden naar verwachting na september 2021 uitgekeerd. Dan trekt mogelijk de Economische Centrale Bank de dividendban in.
Bij de samenstelling van de begroting 2022-2025 was het nog niet duidelijk of de verwachte dividendopbrengst over het jaar 2021 positief of negatief dient te worden bijgesteld.

Alliander N.V.

Het openbaar belang dat door de verbonden partij wordt behartigd
Netwerkbedrijf Alliander beheert regionale energienetwerken en levert netwerk gerelateerde diensten op het gebied van complexe energie-infrastructuren en de openbare ruimte.

Door de gemeente Rheden zijn geen specifieke doelstellingen m.b.t. de participatie in de Alliander geformuleerd; er is sprake van participatie op basis van een historisch gegroeide situatie. De omvang van het stemrecht in de Alliander biedt geen (potentiële) mogelijkheden om als individuele gemeente op beleidswijzigingen te sturen.

Zeggenschap
De gemeente heeft stemrecht via het platvorm Nuval namens de deelnemende gemeenten. Het percentage aandelen dat de gemeente Rheden heeft is 0,043%. Zeggenschap is uiterst minimaal.

Programmadoelstelling
Alliander levert een bijdrage aan de programmadoelstellingen voor programma 6 Overhead en algemene dekkingsmiddelen.

Beleidsvoornemens
Het beleidsvoornemen is behoud van het aandelenbezit, primair vanuit het oogpunt van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de gemeenten om invloed te houden op de wijze waarop Alliander haar diensten levert. Alliander heeft aan alle aandeelhouders in mei/juni 2021 het verzoek gedaan om bij te dragen in de versterking van de kapitaalstructuur. Dit in verband met de opgaven die zij ziet voor de financierbaarheid van de energietransitie. Op moment van schrijven van deze begroting loopt de besluitvorming hierover nog.

De gemeente Rheden ontvangt dividend uit het aandelenbezit. De huidige aandelen Alliander zijn voor € 184.560 op de balans gewaardeerd (verkrijgingswaarde).

Financiële informatie

Financieel overzicht					(x € 1.000)
Jaar	Eigen Vermogen	Vreemd Vermogen	Resultaat	Bijdrage van gemeente	Bijdrage aan gemeente
2019 JR	4.224.000	4.567.000	253.000	0	42
2020 JR	4.328.000	5.094.000	224.000	0	34

*) Bijdrage aan gemeente zijn ontvangen dividenden.

Risico's
In het gemeentelijke risicoprofiel zijn geen risico's opgenomen ten aanzien van het aandelenbezit Alliander door de gemeente Rheden. Het theoretisch risico voor de gemeente Rheden ligt vervat in het moeten bijstellen van de hoogte van de waardering (184.560) op de balans van de onderhavige aandelen. Gezien de omvang van het gerealiseerd rendement is herwaardering niet aan de orde. Daarnaast bestaat de kans dat de gemeente een lager dividend ontvangt dan in de begroting wordt voorzien. Periodiek wordt de verwachte omvang van de te verkrijgen dividenden herijkt, wat ertoe leidt dat het (potentieel) risico in de lopende exploitatie wordt opgevangen.
Op basis van de resultaten over het 1e halfjaar 2021 worden geen nadelige effecten op het dividend 2021 verwacht, dat in het jaar 2022 wordt uitgekeerd.
Het dividend over het jaar 2019 en 2020 is volledig uitbetaald. Hoe wordt omgegaan met het dividend over het jaar 2021 als gevolg van Covid-19 is nu nog niet duidelijk.

G. Grondbeleid

De paragraaf grondbeleid geeft inzicht in het grondbeleid en de doelstellingen die worden nagestreefd. Tevens wordt in deze paragraaf de financiële positie van de grondexploitatie uiteengezet. Deze paragraaf kent de volgende indeling:

- wettelijke eisen en informatievoorziening;
- uitgangspunten grondbeleid;
- financiële uitgangspunten grondexploitatie;
- resultaten grondexploitatie (o.a. ontwikkeling bufferreserve en winstneming)
- risico's.

In de paragraaf grondbeleid wordt inzicht verschaft in de resultaatverwachting van de grondexploitatie zoals deze blijkt uit de begroting 2022 in vergelijking met de prognoses volgens de overeenkomstige paragraaf in de laatste jaarrekening.

Wettelijke eisen en informatievoorziening

De verslagleggingsvoorschriften (Besluit Begroting en Verantwoording: BBV) vragen om transparantie in het grondbeleid voor de raad. In eerste plaats vanwege de grote financiële belangen en risico's die inherent zijn aan de grondexploitatie. In de tweede plaats zal de relatie van de doelstellingen van het grondbeleid met de doelen in het programmaplan dienen te worden gelegd. In de financiële verordening gemeente Rheden zijn bepalingen opgenomen inzake het grondbeleid. De verordening voorziet in een vierjaarlijkse actualisatie van het grondbeleid in de vorm van een nota grondbeleid. In de raadsvergadering van januari 2020 heeft de raad ingestemd met de beleidsnota grondbeleid 2020. In deze beleidsnota zijn de uitgangspunten voor begroting en realisatie van het grondbeleid en de grondexploitatie uitgewerkt.

Uitgangspunten grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid is geen doel op zich, maar dient primair om andere beleidsdoelen te realiseren. Via het strategisch grondbeleid kan worden gestuurd op gewenste ontwikkelingen en kan regie worden behouden over nieuwe ontwikkelingen en zaken die niet door de markt worden opgepakt. De instrumenten van de Wet ruimtelijke ordening en het grondexploitatieplan zijn hierbij een hulpmiddel. De structuurvisie bepaalt primair waar grondbeleid zal worden ingezet om gewenste ontwikkelingen te initiëren. De doelstellingen c.q. uitgangspunten van de woonvisie zijn eveneens leidend voor het te voeren grondbeleid en ook bij het actualiseren van de bestemmingsplannen worden keuzen mede bepaald door het te voeren grondbeleid. Vanuit de verschillende beleidsvelden is de noodzaak voor een actieve rol van de gemeente bij de ontwikkeling van gronden niet groot. Op basis hiervan blijft het grondbeleid zoals verwoord in de nota grondbeleid 2020 gehandhaafd. Dit betekent: primair wordt gekozen voor een faciliterend grondbeleid, waarbij gemeentelijke sturing via het ruimtelijk beleid wordt vormgegeven. De gemeente is terughoudend ten aanzien van actief grondbeleid.

De volgende uitgangspunten vormen in de gemeente Rheden de basis voor het strategisch grondbeleid:

1. De structuurvisie dient als input voor het strategisch grondbeleid;
2. Daar waar marktontwikkelingen aansluiten bij het gemeentelijke beleid is geen gemeentelijke interventie in de vorm van actief grondbeleid nodig;
3. Het grondbeleid ondersteunt het ruimtelijk beleid en daarmee een aantal maatregelen die ruimtelijk, functioneel en financieel met elkaar samenhangen;
4. Voor een goede regievoering is een zekere mate van grondbezit noodzakelijk;
5. Het grondbeleid wordt uitgevoerd via een zelfvoorzienende grondexploitatie.

Op basis van deze uitgangspunten wordt een keuze gemaakt voor een actief dan wel passief grondbeleid of een vorm van publiekrechtelijke samenwerking. Het grondbeleid zal op basis van de

nieuw te maken structuurvisies nader geconcretiseerd worden in een uitvoeringsprogramma. Voor de kern Rheden is dit uitvoeringsprogramma inmiddels vastgesteld door de raad. In de nota grondbeleid is een programmatische vertaling opgenomen.

Financiële uitgangspunten grondexploitatie

Financiële kaders
In de Nota Grondbeleid 2020 zijn de financiële uitgangspunten van de grondexploitatie opgenomen. Een belangrijk uitgangspunt is dat de grondexploitatie zelfvoorzienend moet zijn. Voor het geval de grondexploitatie verliesgevend is, dat wil zeggen op het moment dat toekomstige verliezen niet meer gedekt kunnen worden uit de exploitatieoverschotten worden de plannen versoberd of het programma (ambitieniveau) neerwaarts bijgesteld.

Voor het opvangen van macro-economische ontwikkelingen voor het bestaande beleid, alsmede voor de ontwikkelingen van toekomstige plannen komen de verwachte winsten (sinds 2010) ten gunste of ten laste van de bestemmingsreserve Risicobuffer Grondexploitaties.
Op termijn dient de Risicobuffer Grondexploitaties zodanig te zijn dat nieuwe verliesgevende plannen hieruit, op basis van een zelfvoorzienende grondexploitatie gedekt kunnen worden.
Financiële uitgangspunten prognoses
Naast de bovengenoemde financiële kaders zijn in de beleidsnota grondbeleid Rheden de volgende financiële uitgangspunten opgenomen, die bepalend zijn voor de financiële prognoses in de begroting 2022 en meerjarenraming 2023-2025:

- Twee keer per jaar wordt per complex een actualisatie opgesteld van de te verwachten inkomsten en uitgaven (exploitatie opzet). Hierbij worden voor de bepaling van de hoeveelheden en prijzen de uitgangspunten gehanteerd, zoals deze zijn vastgelegd in de beleidsnota grondbeleid;
- Overeenkomstig de beleidsnota grondbeleid en de algemeen aanvaarde grondslagen van resultaatbepaling worden de volgende uitgangspunten gekozen inzake de verantwoording van de toekomstige resultaten:

  - Voor de verliesgevende deelcomplexen wordt een voorziening gevormd ter hoogte van het verwachte verlies, op het moment dat het verlies zichtbaar wordt (voorzichtigheidsprincipe). De voorziening wordt gevormd op het moment dat een (deel)complex in exploitatie wordt genomen. Met het bestuurlijk vaststellen van het te realiseren plan wordt ook het financieel kader vastgesteld. Met dit uitgangspunt voor het in exploitatie nemen van een complex wordt een reëel beeld gegeven van het te verwachten exploitatieresultaat en de noodzakelijke hoogte van de voorziening voor verliesgevende complexen;

  - Voor de winstgevende deelcomplexen gelden de regels vanuit de BBV-commissie inzake tussentijdse winstneming. De commissie stelt dat het verantwoorden van tussentijdse winstneming een verplichting is die voortvloeit uit het realisatiebeginsel en geen keuze. Naast het realisatiebeginsel gelden als belangrijke uitgangspunten het voorzichtigheidsbeginsel en het toerekeningsbeginsel. Voor het bepalen van de tussentijdse winstneming geldt de zogenaamde POC (percentage of completion) – methode. In de praktijk betekent de POC – methode dat de tussentijdse winstneming wordt berekend op basis van de kosten en opbrengsten die zijn gerealiseerd per grondexploitatie. De genomen winst wordt gestort in de Risicobuffer Grondexploitaties.

  - Vanuit de grondexploitatie worden de kosten van het gemeentelijk personeel gedekt, waarbij de bijdrage vanuit de grondexploitatie aan het concern is gebaseerd op de omvang van de ontwikkelingen in de grondexploitatie. Uitgangspunt hierbij is dat alle personele kosten gedekt worden voor zover deze zijn toe te rekenen aan de grondexploitatie.

Resultaten grondexploitatie

In dit onderdeel wordt inzicht verschaft in de resultaatverwachting van de grondexploitatie zoals deze blijkt uit de begroting 2022 in vergelijking met de financiële situatie zoals vastgelegd in de laatste jaarrekening. Indien aan de orde worden de belangrijkste verschillen worden nader verklaard.

Resultaatverwachting grondexploitatie
De grondexploitatie is opgebouwd uit een aantal complexen. Voor deze complexen wordt 2 keer per jaar op basis van de uitgangspunten van de vastgestelde bestemmingsplannen een prognose gemaakt van de te verwachten resultaten. De frequente actualisatie van de exploitatieopzetten waarborgt een continu inzicht in de financiële positie van de grondexploitatie. In het onderstaande overzicht blijkt welke resultaten worden verwacht van de 'lopende' complexen, volgens de meest recente prognose. Deze resultaten zijn op basis van de contante waarde. Dit op grond van het uitgangspunt in de beleidsnota grondbeleid Rheden.

- Saldo contante waarde: saldo eindwaarde uitgedrukt in de geldwaarde van vandaag (of een ander nader aan te geven datum);
- Saldo eindwaarde: saldo van kosten en opbrengsten op einddatum van de exploitatie, rekening houdend met alle rentekosten en -opbrengsten en kosten- en opbrengstenstijgingen gedurende de looptijd van het project.

Op grond van de gewijzigde BBV mogen de NIEGG met ingang van 1 januari 2016 geen deel meer uitmaken van de grondexploitatie. Deze worden verantwoord onder de materiële vaste activa op de balans.

Prognose resultaten grondexploitatie (in €; + = winst; - = verlies)

Complex	Prognose Begroting 2022 Eindwaarde	Prognose Begroting 2022 CW	Prognose Jaarrekening 2020 CW	Resultaat-ontwikkeling Contante Waarde
De Beemd 1)	0	0	0	0
Totaal winstgev.	0	0	0	0
Dr Visserstraat	-41.215	-40.986	-40.986	0
Vitatron	-147.195	-146.376	-146.376	
Totaal verliesgev.	-188.411	-187.362	-187.362	0
Totaal	**-188.411**	**-187.362**	**-187.362**	**0**
Voorziening verliesgevende complexen 2)	188.411			

1) De Beemd is per 31-12-2020 afgesloten
2) Saldo verliesgevende complexen op eindwaarde wordt afgedekt door een voorziening.

Algemene toelichting
De toelichting op de resultaatontwikkeling vindt zoals hierboven aangegeven plaats op de contante waarde.

In bovenstaand overzicht is De Beemd niet meegenomen aangezien deze per 31 december 2020 is afgesloten. Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van de jaarrekening 2020 (exclusief De Beemd). Uit het bovengenoemd overzicht op contante waarde blijkt dat volgens de begroting een totaal resultaat op de lopende complexen wordt verwacht van - € 188.411. Dit resultaat is gelijk aan de raming volgens de jaarrekening 2020. Het totaalsaldo op eindwaarde blijft € 188.411 negatief,

waarbij opgemerkt dat het totaalbedrag voor verliesgevende complexen (€ 188.411) wordt afgedekt door de voorziening verliesgevende complexen grondexploitatie.

Ontwikkeling reserve risicobuffer grondexploitaties
De bufferreserve is in 2010 ingesteld en had per 1-1-2021 een positief saldo van € 1.336.086.

Het complex De Beemd is afgesloten met een voordelig resultaat van € 798.976,-. Dit resultaat is bij de jaarrekening 2020 ten gunste gebracht van de reserve risicobuffer grondexploitaties.
Voor de jaren 2021 t/m 2024 wordt ter dekking van de uitgaven voor de implementatie Omgevingswet rekening gehouden met een verwachte onttrekking van totaal € 1.067.000 aan de reserve risicobuffer grondexploitatie.
Het verloop van de reserve risicobuffer voor de komende jaren is hieronder weergegeven.

Ontwikkeling reserve risicobuffer grondexploitaties	
Saldo 1-1-2021	1.335.589
Onttrekking (actualiteitenrapportage 2021-2024):	
• Omgevingswet 2021	311.000
• Omgevingswet 2022	253.000
Onttrekking:	
• Omgevingswet 2023	259.000
• Omgevingswet 2024	244.000
Prognose Saldo per 31-12-2025	268.589

Winstgevende en verliesgevende grondexploitatie
De verwachte resultaten zijn in zijn geheel en per complex uiteengezet. Dit op basis van de algemeen aanvaarde grondslagen van resultaatbepaling.

Voor alle verliesgevende deelcomplexen die in exploitatie zijn genomen zijn voorzieningen gevormd. Uit onderstaand overzicht blijkt dat voor de verliesgevende complexen in exploitatie een totaal verlies wordt verwacht van € 188.411. Voor dit bedrag is een voorziening gevormd conform de voorschriften uit de BBV. Er zijn geen winstgevende complexen.

Jaar	Deelcomplex	Verwacht resultaat
	Winstgevende complexen	
	Verliesgevende complexen in exploitatie	188.411

Risico's grondexploitatie

Exploitatie van bouwgrond gaat per definitie gepaard met risico's. De volgende risico's kunnen worden genoemd:
- nationale en regionale marktomstandigheden betreffende woningbouw en bedrijventerreinen;
- (verwachte) overheidsmaatregelen (zoals milieuvoorschriften, ruimtelijke ordening, subsidiemogelijkheden);
- prijsontwikkeling in onder andere de bouwsector;
- procedures die moeten worden doorlopen en de resulterende (mogelijk lange) doorlooptijd;
- claimgevoeligheid (onder andere planschade);
- algemene economische ontwikkeling;

- invloed van provincie en rijksoverheid op gewenste woningbouwprogramma's en uitgifte van bedrijventerreinen.

Binnen bepaalde marges zijn de risico's beheersbaar. Inherent aan een bouwgrondexploitatie is altijd het meerjarig karakter. Om dit proces goed te kunnen beheersen is het noodzakelijk voortdurend inzicht te hebben in de ontwikkeling van baten en lasten.

Op grond van een analyse van de risico's zijn de volgende verhoogde risico's te benoemen:
- Als algemeen risico kan worden vermeld dat er tussentijds als gevolg van (inspraak) procedures, wetswijzigingen e.d. plannen inhoudelijk aangepast zullen moeten worden. De financiële effecten hiervan kunnen een negatieve invloed hebben op de zelfvoorzienendheid van de grondexploitatie.
- Wanneer de niet in exploitatie genomen gronden in exploitatie genomen worden kunnen deze verliesgevend zijn. Op dat moment zal een extra voorziening getroffen dienen te worden. Dit hangt af van de uiteindelijke plannen voor deze gronden.

Tenslotte is per 1 januari 2016 de VPB-plicht voor overheidsbedrijven ingevoerd. Dit houdt in dat concurrerende en/of op winst gerichte ondernemingsactiviteiten van overheden vanaf 1 januari 2016 belastingplichtig kunnen zijn. Hieronder vallen ook de grondexploitaties. In de loop van 2021 wordt getoetst of het totaal van de grondexploitaties van de gemeente Rheden als een (winstgevende) onderneming kan worden gezien. Als dat het geval is wordt een openingsbalans opgesteld en zal een inschatting worden gemaakt van de te betalen VPB. Verwacht wordt dat het effect op de resultaten van de lopende grondexploitaties klein is.

Financiële begroting

Inleiding

Naast de beleidsvoornemens en de hierbij behorende financiële middelen die opgenomen zijn in de programma's en paragrafen bevat deze begroting ook een financiële begroting. In dit hoofdstuk is de financiële begroting 2022 opgenomen conform de eisen die het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) hieraan stelt.

In het onderdeel 'Financieel meerjarig perspectief' zijn de uitgangspunten voor deze begroting opgenomen, het totaaloverzicht van de baten en de lasten, de incidentele baten en lasten en de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

In het onderdeel van 'Financiële positie' is de geprognosticeerde balans opgenomen, het verwachte verloop van de activa, de financiering en een beknopt overzicht van de reserves en voorzieningen.

Financieel meerjarig perspectief

In het onderdeel financieel meerjarig perspectief worden de uitgangspunten en de voorgeschreven verplichte overzichten zoals de recapitulatiestaat, de incidentele baten en lasten en de structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves beschreven.

Uitgangspunten meerjarig perspectief 2022-2025

In deze begroting zijn de financiële uitgangspunten gehanteerd zoals vastgesteld bij de Kadernota 2022. Deze uitgangspunten zijn bepalend voor het ramen van de baten en lasten en daarmee het begrotingsresultaat en het resultaat van de meerjarenraming.

Financieel beleid
De begroting 2022 is opgebouwd vanuit het bestaande, door de Raad geaccordeerde, beleid. Voor nieuw beleid geldt het uitgangspunt van de integrale afweging, waarbij de Raad, gegeven het zijn toekomende budgetrecht, de besluiten neemt en daarmee de nieuwe middelen beschikbaar stelt.

Lokale heffingen
De jaarlijkse vaststelling van de tarieven, zoals deze in de begroting worden verwerkt, is gebaseerd op het door de Raad vastgestelde tarievenbeleid en hieraan ten grondslag liggende consistente en objectieve uitgangspunten. Voor diverse lokale heffingen gelden wettelijke voorschriften, zoals ter zake van retributies waarvoor geldt dat de opbrengst maximaal 100% van de kosten mag bedragen.

Voor de afvalstoffenheffing en het rioolrecht gelden kostendekkende tarieven.

Voor de opbrengst vanuit de onroerende zaakbelastingen (OZB) wordt ook uitgegaan van een stijging met het inflatiepercentage van 1,6%. De relatieve stijging van de tarieven wordt nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Leges
De leges worden in de begroting geraamd op basis van het verwacht aantal verstrekkingen en de tarieven overeenkomstig de geldende verordening. Op basis van de begrote lasten over 2022 worden in het najaar van 2021 de nieuwe kostendekkende tarieven berekend en in een wijziging van de legesverordening aan de raad ter vaststelling voorgelegd.

Algemene uitkering
De berekening van de algemene uitkering voor de begroting en meerjarenraming is gebaseerd op de meicirculaire 2021. In de verwerking van de algemene uitkering zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Voor de jaren 2022 tot en met 2025 worden de accrespercentages van de meicirculaire 2021 verwerkt;
- Voor de raming van de algemene uitkering over het begrotingsjaar 2022 worden de verdeeleenheden, van waaruit de algemene uitkering wordt berekend bij het opstellen van de begroting, geactualiseerd;
- De algemene uitkering is als bate opgenomen onder Algemene dekkingsmiddelen.

Loon- en prijsontwikkelingen
In de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 worden de loon- en prijsontwikkelingen aangehouden zoals deze door het Centraal Planbureau worden geraamd. In de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 zijn stelposten gereserveerd om de verwachte loon en prijsstijgingen op te vangen.

Financieringskosten (rentekosten)

De financieringskosten worden in de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 opgenomen op basis van een geactualiseerde middellange financieringsprognose. Hierbij is de financieringspositie van de gemeente her berekend en over het overschot c.q. tekort rente gecalculeerd.

In de begroting 2022 is voor het financieringstekort een rentekostenvoet gehanteerd van 0% voor zover deze de kasgeldlimiet overschrijdt. Tot de kasgeldlimiet geldt een rentepercentage van 0,35%.

Voor de rentelasten die bij derden in rekening worden gebracht en die onderdeel uitmaken van de kostprijsberekening van de in het verleden gedane investeringen - gelden de destijds vastgestelde rentepercentages.

Afschrijvingskosten
De afschrijvingskosten worden berekend naar gelang de economische levensduur van het betreffende activum. Hierbij worden de afschrijvingstermijnen gehanteerd, zoals opgenomen in bijlage 1 van de financiële verordening gemeente Rheden 2019. Met het vaststellen van de programmabegroting 2022 stelt de Raad overeenkomstig het bepaalde in de Financiële verordening gemeente Rheden de middelen beschikbaar voor de uitvoering van het investeringsprogramma (investeringslijst 2022-2025) door het college.

Personeelskosten (salariskosten)
De salariskosten zijn in de begroting 2022 geraamd op de toegestane formatieomvang en de hierbij behorende loonkosten van de personeelsleden op basis van de huidige cao afspraken met daarbij een inschatting van een CAO-stijging in 2022 (1,5%).

Rentebeleid reserves en voorzieningen
In de begroting 2022 zullen de 'rentekosten reserves en voorzieningen' worden verwerkt overeenkomstig het huidige rentebeleid, zoals dat is verwoord in de nota weerstandsvermogen.

Subsidieverstrekkingen
De hoogte van de subsidieverstrekkingen worden gebaseerd op de van toepassing zijnde subsidieverordeningen en, voor zover hier sprake van is, subsidiecontracten. Indien in deze een indexering is voorzien, geldt voor het jaar 2020 een stijging van maximaal het verwachte inflatiepercentage van 1,6%. Indien een indexering niet is voorzien geldt de nullijn.

Grondexploitatie
De uitgangspunten die bepalend zijn voor de financiële prognoses in de begroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2025 zijn opgenomen in de Nota Grondbeleid 2020 gemeente Rheden.

Opbrengst huur en pacht
De opbrengsten van de huur en de pacht worden begroot op basis van de hieraan ten grondslag liggende contracten.

Autonome kostenontwikkeling en budgetaanpassingen op bestaand beleid
Ten aanzien van het opstellen van de begroting 2022 en de budgetaanpassingen ten opzichte van de begroting 2021 gelden de begrotingsrichtlijnen. Deze luiden voor het begrotingsjaar 2022 als volgt:

- Voor elke budgetverhoging geldt dat sprake moet zijn van uitvoering van bestaand beleid en dat in voldoende mate moet worden aangegeven welke oorzaken ten grondslag liggen aan de budgetverhoging;
- Het betreffende budget waarover de budgetverhoging wordt aangevraagd, dient in voldoende mate te zijn onderbouwd in aantallen en prijzen;

- Bij elke budgetverhoging dient te worden aangegeven in hoeverre een budgetverhoging noodzakelijk is en in hoeverre bijsturingmaatregelen een budgetverhoging kunnen voorkomen.

Kosten Regionale samenwerking
De kosten als gevolg van de regionale samenwerking worden in de begroting opgenomen.

Recapitulatiestaat

De recapitulatiestaat, zoals hieronder weergegeven, geeft inzicht in de baten en lasten en toevoegingen en onttrekkingen aan reserves per programma voor de primitieve begroting 2022 en meerjarenraming 2023-2025.
De saldo's per programma zijn hierbij in een afzonderlijke tabel zichtbaar gemaakt. Tot slot is hier nog een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen opgenomen.

Deze gegevens zijn afgezet tegen jaarrekeningcijfers van 2020 en de gewijzigde begroting 2021 na behandeling zomerrapportage 2021.

Overzicht baten en lasten						(Bedragen x € 1.000)
Post	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Baten						
1. Economische Ontwikkeling	1.097	1.590	1.558	1.558	1.558	1.558
2. Welzijn	22.033	19.006	18.337	18.337	18.337	18.337
3. Gebiedsontwikkeling	3.720	2.524	1.900	1.900	1.900	1.900
4. Duurzaamheid	10.434	9.978	10.064	10.014	10.014	10.014
5. Bestuur en Veiligheid	852	641	641	611	611	611
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	89.726	89.307	93.795	91.460	90.347	89.827
subtotaal baten programma's	127.861	123.046	126.296	123.880	122.767	122.247
Onttrekkingen aan reserves						
1. Economische Ontwikkeling						
2. Welzijn	1.182	40	40	40	40	40
3. Gebiedsontwikkeling	3.056	478	420	426	411	167
4. Duurzaamheid	246	0				
5. Bestuur en Veiligheid						
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	647	3	3	3	3	3
subtotaal onttrekkingen	5.131	521	463	469	454	210
Lasten						
1. Economische Ontwikkeling	11.837	11.884	12.471	12.077	11.742	11.423
2. Welzijn	66.144	63.198	62.964	62.035	62.021	61.967
3. Gebiedsontwikkeling	15.428	14.668	14.412	14.530	14.639	14.555
4. Duurzaamheid	9.613	9.194	9.409	9.116	9.030	9.022
5. Bestuur en Veiligheid	8.341	8.237	7.962	7.536	7.519	7.476
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	17.805	16.687	17.602	17.359	17.207	17.073
subtotaal lasten programma's	129.168	123.868	124.819	122.651	122.158	121.516
Toevoegingen aan reserves						
1. Economische Ontwikkeling						
2. Welzijn	0	497				
3. Gebiedsontwikkeling	3.390	0	306	906	906	906
4. Duurzaamheid						
5. Bestuur en Veiligheid	31	0				
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	194	0				
subtotaal toevoegingen	3.615	497	306	906	906	906
Saldo baten en lasten	**-1.307**	**-821**	**1.477**	**1.229**	**610**	**730**
Saldo onttrekkingen en toevoegingen	**1.516**	**24**	**157**	**-437**	**-452**	**-696**
Totaal saldo	**209**	**-797**	**1.634**	**792**	**157**	**34**

Overzicht saldo baten en lasten						(Bedragen x € 1.000)
Programma	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
1. Economische Ontwikkeling	-10.740	-10.294	-10.913	-10.519	-10.184	-9.865
2. Welzijn	-42.930	-44.650	-44.588	-43.659	-43.645	-43.591
3. Gebiedsontwikkeling	-12.042	-11.666	-12.398	-13.109	-13.234	-13.394
4. Duurzaamheid	1.067	785	656	899	984	992
5. Bestuur en Veiligheid	-7.520	-7.596	-7.321	-6.925	-6.908	-6.865
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	72.374	72.623	76.197	74.105	73.143	72.757
Totaal	**209**	**-797**	**1.634**	**792**	**157**	**34**

Overige informatie				(Bedragen x € 1.000)
Post	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Programma				
1 Economische ontwikkeling	-10.913	-10.519	-10.184	-9.865
2 Welzijn	-44.627	-43.698	-43.684	-43.631
3 Gebiedsontwikkeling	-12.511	-12.629	-12.739	-12.655
4 Duurzaamheid	656	899	984	992
5 Bestuur en veiligheid	-7.321	-6.925	-6.908	-6.865
6 Overige posten	-1.307	-1.239	-1.128	-1.036
totaal	**-76.024**	**-74.112**	**-73.659**	**-73.060**
Algemene dekkingsmiddelen	92.889	90.554	89.441	88.921
VpB	0	0	0	0
Overhead	-15.388	-15.213	-15.173	-15.130
Onvoorzien	0	0	0	0
Subtotaal programma's inclusief algemene dekkingsmiddelen, VpB, overhead en onvoorzien	**1.477**	**1.229**	**610**	**730**
Saldo van ontrekkingen en toevoegingen aan reserves	157	-437	-452	-696
Geraamd resultaat	**1.634**	**792**	**157**	**34**
Incidentele baten en lasten	-1.137	-149	0	0
Structureel begrotingssaldo	**2.771**	**941**	**157**	**34**

Incidentele baten en lasten

Overzicht geraamde incidentele baten en lasten 2021-2024				(x € 1.000)
Programma	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Incidentele lasten				
1. Economische ontwikkeling				
2. Welzijn				
3. Gebiedsontwikkeling	342	248	244	
4. Duurzaamheid	472	85		
5. Bestuur en veiligheid				
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen	626	75		
Totaal incidentele lasten	**1.440**	**408**	**244**	**0**

Incidentele baten				
1. Economische ontwikkeling				
2. Welzijn				
3. Gebiedsontwikkeling	253	259	244	
4. Duurzaamheid	50			
5. Bestuur en veiligheid				
6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen				
Totaal incidentele baten	**303**	**259**	**244**	**0**
Saldo incidentele lasten en baten	**-1.137**	**-149**	**0**	**0**

In 2022 is er een bate opgenomen van 253.000 voor de dekking invoering Omgevingswet, te weten een onttrekking uit de Reserve Grondexploitatie die in de Actualiteitenrapportage 2021 gemeld is. In deze Programmabegroting 2022 worden ook baten opgenomen voor 2023 (259.00) en 2024 (244.000) die uit de Risicoreserve Grondexploitatie komen. In onderstaande overzichten staan bij programma 3 de corresponderende lasten.

Ook is er in 2022 een bate van 50.000 opgenomen in programma 4, dit betreft de subsidie Zwerfafval die in de Kadernota 2021 gemeld is. In onderstaande overzichten staan bij programma 4 de corresponderende lasten.

Hieronder worden de incidentele lasten > € 50.000 per programma gespecificeerd. In de omschrijving is meegegeven in welk document dit is vastgesteld.

Programma 3. Gebiedsontwikkeling				**(x € 1.000)**
Programma	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
KN19+BG2020/uitvoeringsplannen structuurvisie	200			
BG2020/57 Halveren stelpost voor opvangen consequenties Omgevingswet	-100			
AR21/Omgevingswet	253	259	244	
Overige <= € 50.000	-11	-11	0	0
Totaal incidentele lasten / baten	**342**	**248**	**244**	**0**

In de kadernota 2019 (Coalitieakkoord) is er voor de periode 2020-2022 € 200.000 uitgetrokken voor uitvoeringsplannen structuurvisie.

Bij de bezuinigingen die in 2019 bij de Begroting 2020 zijn besloten is maatregel 57 aangenomen.

In de Actualiteitenrapportage 2021 zijn er lasten gemeld voor de Invoering omgevingswet. Voor 2022-2024 zijn de bedragen: 253.000, 259.000 en 244.000.

Programma 4. Klimaat				**(x € 1.000)**
Programma	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
KN19+BG2020+AR2021/Duurzaamheid	287	35		
KN19+BG2020/Tijdelijke programma medewerkers	135	50		
Overige <= € 50.000	50	0	0	0
Totaal incidentele lasten / baten	**472**	**85**	**0**	**0**

In de kadernota 2019 (Coalitieakkoord) is er geld uitgetrokken voor duurzaamheid, voor 2022 € 100.000. Bij de bezuinigingen in 2019 bij de Begroting 2020 is maatregel 111 aangenomen (Activiteiten Rhedense klimaataanpak verminderen). De helft van maatregel 111 komt ten laste van dit initiatief, voor 2022 is dat - 25.000 en voor 2023 is dat +50.000.
Bij de Actualiteitenrapportage 2021 zijn twee relevante maatregelen aangenomen: 31 en 37. Maatregel 31 zorgt voor een mutatie van -60.000 in 2022. En maatregel 37 zorgt voor een mutatie van +272.000 in 2022 en -15.000 in 2023.

In de kadernota 2019 (Coalitieakkoord) worden er tevens middelen vrij gemaakt voor tijdelijke programmamedewerkers voor de periode 2020-2022 voor € 160.000 per jaar. Bij de bezuinigingen in 2019 bij de Begroting 2020 is maatregel 111 aangenomen (Activiteiten Rhedense klimaataanpak verminderen). De helft van maatregel 111 komt ten laste van dit initiatief, voor 2022 is dat -25.000 en voor 2023 is dat +50.000.

Programma 6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen				(x € 1.000)
Programma	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
KN2019/Tijdelijke huisvesting	536			
KN2022/Rheden 450 jaar	25	75		
Overige <= € 50.000	65	0	0	0
Totaal incidentele lasten / baten	**626**	**75**	**0**	**0**

In de kadernota 2019 (Coalitieakkoord) is er ook geld gereserveerd voor tijdelijke huisvesting. Bij de begroting 2019 is dit geld echter een jaar verschoven. Voor 2022 € 536.000.

In de Kadernota 2022 is er geld vrij gemaakt voor Rheden 450 jaar, voor 2022 € 25.000 en voor 2023 € 75.000.

Structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves

Structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves				(x € 1.000)
Reserve	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Reserve Openbare Ruimte	200	800	800	800
Reserve SBO speelvoorziening	96	96	96	96
Reserve SBO landschapsbeleidpl	10	10	10	10
Totaal structurele toevoegingen	**306**	**906**	**906**	**906**
Reserve onderhoud gebouwen	3	3	3	3
Reserve woongebieden	100	100	100	100
Reserve Dorpsvisie	62	62	62	62
Reserve Carion	5	5	5	5
Reserve Nieuwbouw Zwembad	40	40	40	40
Totaal structurele onttrekkingen	**210**	**210**	**210**	**210**

Reserve Openbare Ruimte
De bestemmingsreserve Openbare Ruimte is erop gericht om de toekomstige stijgende kapitaallasten Openbare Ruimte te egaliseren. Vanaf 2025 worden alle overschotten in de exploitatiebegroting Openbare Ruimte gestort in deze afzonderlijke bestemmingsreserve.

Reserve SBO speelvoorziening
De reserve moet toereikend zijn om de te verwachten kosten op te vangen van onderhoud en vernieuwing van speelvoorzieningen.

Reserve SBO landschapsbeleidpl
De reserve dient ter dekking van toekomstige uitgaven voor de uitvoering van het landschapsbeleidsplan.

Reserve onderhoud gebouwen
Uit deze reserve worden de afschrijvingslasten gedekt van de investeringen zoals die in het SBO gebouwen zijn opgenomen. In de kadernota 2021 (vastgesteld in 2020) is deze jaarlijkse dekking verminderd van circa € 17.000 naar circa € 3.000 vanwege het omzetten van een reserve in een voorziening.

Reserve woongebieden
In de Nota heroverweging 2010 is de vorming van de reserve herstructurering woongebieden opgenomen. Uit deze reserve worden diverse uitgaven voor wijkvernieuwing gedekt (jaarlijks € 100.000).

Reserve Dorpsvisie
De reserve is bestemd voor de stationsomgeving en wordt ingezet ter dekking van de afschrijvingslasten.

Reserve voormalig Carion
Betreft de dekking van de afschrijvingslasten voor de verbouwing van de OASE in Dieren.

Reserve Nieuwbouw Zwembad
De reserve is destijds gevormd in verband met het realiseren van een nieuw overdekte zwemvoorziening. In het najaar 2020 is het Biljoenbad opgeleverd. De reserve zal worden ingezet ter dekking van de kapitaallasten nieuwbouw zwembad.

Financiële positie

In het onderdeel financiële positie worden de geprognosticeerde balans, de investeringen, de financiering en de reserves & voorzieningen beschreven.

Geprognosticeerde balans

In de vernieuwde BBV is opgenomen dat in de begroting en meerjarenraming een geprognosticeerde begin- en eindbalans moet worden opgenomen. Deze dient ten minste de posten te bevatten om het EMU-saldo te kunnen berekenen. De geprognosticeerde balans wordt hieronder weergegeven.

Uiteenzetting financiële positie						**(x € 1.000)**
Saldo per 31-12	**R 2020**	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
Vaste activa	122.434	131.138	146.168	153.491	151.210	148.509
Vlottende activa						
Voorraden	369	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	14.558	14.000	14.000	14.000	14.000	14.000
Totaal activa	**137.361**	**145.138**	**160.168**	**167.491**	**165.210**	**162.509**
Vaste passiva						
Algemene reserve	12.412	11.491	11.491	11.491	11.491	11.491
Bestemmingsreserve	12.990	13.079	12.964	13.401	13.854	14.550
Gerealiseerd resultaat	209	-797	1.634	792	157	34
Saldo eigen vermogen	25.611	23.773	26.089	25.684	25.502	26.075
Vaste schulden	80.672	90.500	105.500	105.500	105.500	105.500
Voorzieningen	4.546	5.035	5.650	6.266	6.881	7.497
Vlottende passiva						
Netto vlottende schuld < 1 jaar	20.953	20.830	17.929	25.041	22.327	18.437
Overlopende passiva	5.579	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Saldo VV	111.750	121.365	134.079	141.807	139.708	136.434
Totaal passiva	**137.361**	**145.138**	**160.168**	**167.491**	**165.210**	**162.509**

Investeringen

In onderstaande tabel zijn onze vaste activa opgenomen. Onder activa verstaan we investeringen die in het verleden zijn gedaan en nu nog tegen een bepaalde waarde op onze balans staan. In de tabel gaan wij er van uit dat de geplande investeringen voor 2022 per 1 januari 2023 zijn afgerond.

Mutaties vaste activa					(x € 1.000)
Omschrijving	Aanvang 2022	Mutaties 2022	Ultimo 2022	Mutaties 23-25	Ultimo 2025
Materiële vaste activa	125.934	15.066	141.000	2448	143.448
Immateriële vaste activa	341	-32	309	-95	214
Financiële vaste activa	4.863	-4	4.859	-12	4.847
Totaal mutaties	**131.138**	**15.030**	**146.168**	**2341**	**148.509**

Het saldo van de geraamde investeringen en de afschrijvingen zijn in dit overzicht opgenomen en in het meerjarenperspectief doorgetrokken. Het gaat om investeringsprojecten uit de openbare ruimte (o.a. wegen en riolering), de nieuwbouw van het gemeentehuis en geplande vervangingsinvesteringen.

Reserves en voorzieningen

In de onderstaande tabel hebben we de totalen van de algemene reserve, de bestemmingsreserves en de voorzieningen opgenomen. Voor de stand per 1-1-2022 is uitgegaan van de gegevens conform de gewijzigde begroting 2021 t/m zomerrapportage.

Reserves en voorzieningen					(x € 1.000)
Mutaties		Stand	Dotaties	Onttrekkingen	Stand
	2022	1-jan			31-dec
Algemene reserve		11.491	0	0	11.491
Bestemmingsreserves		13.121	306	-463	12.964
Voorzieningen		5.035	917	-302	5.650
Totaal mutaties		**29.647**	**1.223**	**-765**	**30.105**

Bijlagen

Bijlage 1 Beleidsindicatoren

Prog.	Beleidsindicatoren (verplicht):	Waarde	Jaar
	Taakveld 0. Bestuur en ondersteuning		
5	1. Formatie (fte per 1.000 inwoners)	7,98	2022
5	2. Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	7,39	2022
5	3. Apparaatskosten (kosten per inwoner in €)	1.229	2022
5	4. Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen)	0,43%	2022
6	5. Overhead (% van totale lasten)	12,48%	2022
	Taakveld 1. Veiligheid		
5	6. Verwijzingen Halt (aantal per 1.000 jongeren)	5	2020
5	8. Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	1,5	2019
5	9. Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	3,8	2020
5	10. Diefstallen uit woning (aantal per 1.000 inwoners)	2,6	2019
5	11. Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)(aantal per 1.000 inwoners)	5,8	2020
	Taakveld 3. Economie		
1	14. Functiemenging (%)	46,0%	2020
1	16. Vestiging van bedrijven (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar)	147,9	2020
	Taakveld 4. Onderwijs		
1	17. Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	2,2	2019
1	18. Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	27	2019
1	19. Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs)	1,6%	2020
	Taakveld 5. Sport, cultuur en recreatie		
2	20. Niet sporters (%)	50,3%	2016
	Taakveld 6. Sociaal domein		
1	21. Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar)	685,7	2020
2	22. Jongeren met een delict voor de rechter (% 12 t/m 21 jarigen)	1%	2019
1	23. Kinderen in uitkeringsgezin (% kinderen tot 18 jaar)	7%	2019
1	24. Netto arbeidsparticipatie (% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van der beroepsbevolking)	65,2%	2020
1	26. Werkloze jongeren (% 16 t/m 22 jarigen)	2%	2019
1	27. Personen met een bijstandsuitkering (aantal per 10.000 inwoners)	428,1	2020
1	28. Lopende re-integratievoorzieningen (aantal per 10.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar)	231,9	2020
2	29. Jongeren met jeugdhulp (% van alle jongeren tot 18 jaar)	14,9%	2020
2	30. Jongeren met jeugdbescherming (% van alle jongeren tot 18 jaar)	1,7%	2020
2	31. Jongeren met jeugdreclassering (% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar)	0,6%	2020
2	32. Cliënten met een maatwerkarrangement WMO (aantal per 10.000 inwoners)	830	2020
	Taakveld 7. Volksgezondheid en milieu		
4	33. Omvang huishoudelijk restafval (kg per inwoner)	154	2019
4	34. Hernieuwbare elektriciteit (%)	6,1%	2019
	Taakveld 8. Volksgezondheid, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing		
3	35. Gemiddelde WOZ-waarde (in € 1.000)	236	2020
3	36. Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	2,8	2020
3	37. Demografische druk (%)	84,5%	2021
6	38. Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden (in €)	727	2021
6	39. Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden (in €)	772	2021

Bijlage 2 Taakvelden

Taakvelden									(x € 1.000)
		2022		2023		2024		2025	
Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1	Bestuur	2.547	30	2.363	0	2.363	0	2.363	0
0.10	Mutaties reserves	306	463	906	469	906	454	906	210
0.2	Burgerzaken	1.638	585	1.588	585	1.570	585	1.529	585
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	844	427	844	427	849	427	848	427
0.4	Overhead	15.576	187	15.400	187	15.360	187	15.318	187
0.5	Treasury	488	719	435	719	410	719	418	719
0.61	OZB woningen	730	6.778	730	6.778	730	6.778	730	6.778
0.62	OZB niet-woningen	0	2.335	0	2.335	0	2.335	0	2.335
0.63	Parkeerbelasting	0	4	0	4	0	4	0	4
0.64	Belastingen overig	0	231	0	231	0	231	0	231
0.7	Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds	0	83.542	0	81.207	0	80.094	0	79.573
0.8	Overige baten en lasten	808	0	793	0	708	0	608	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	2.920	6	2.727	6	2.727	6	2.726	6
1.2	Openbare orde en veiligheid	858	21	858	21	859	21	859	21
2.1	Verkeer en vervoer	4.728	206	4.930	206	5.067	206	5.223	206
2.2	Parkeren	62	25	62	25	62	25	54	25
2.5	Openbaar vervoer	125	97	125	97	125	97	125	97
3.1	Economische ontwikkeling	356	101	356	101	356	101	356	101
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	9	9	9	9	9	9	9	9
3.4	Economische promotie	328	330	340	330	346	330	346	330
4.2	Onderwijshuisvesting	2.414	430	2.387	430	2.369	430	2.365	430
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	2.486	940	2.502	940	2.518	940	2.534	940
5.1	Sportbeleid en activering	469	21	469	21	469	21	469	21
5.2	Sportaccommodaties	3.320	1.087	3.227	1.087	3.220	1.087	3.143	1.087
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	693	0	693	0	693	0	693	0
5.5	Cultureel erfgoed	199	0	197	0	197	0	197	0
5.6	Media	887	0	887	0	887	0	887	0
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.150	119	2.187	119	2.187	119	2.203	119
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	3.528	142	3.431	142	3.431	142	3.430	142
6.2	Wijkteams	583	0	583	0	583	0	583	0
6.3	Inkomensregelingen	19.860	15.780	19.860	15.780	19.860	15.780	19.860	15.780
6.4	Begeleide participatie	9.292	178	8.870	178	8.513	178	8.178	178

6.6	Maatwerkvoorziening (WMO)	2.083	474	2.100	474	2.138	474	2.152	474
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	14.440	5	14.396	5	14.339	5	14.346	5
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	14.441	22	13.732	22	13.746	22	13.749	22
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	200	0	200	0	200	0	200	0
7.1	Volksgezondheid	1.660	0	1.660	0	1.660	0	1.660	0
7.2	Riolering	3.190	4.919	3.234	4.869	3.233	4.869	3.226	4.869
7.3	Afval	4.209	5.137	4.209	5.137	4.208	5.137	4.208	5.137
7.4	Milieubeheer	2.009	8	1.673	8	1.588	8	1.588	8
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	601	806	601	806	599	806	599	806
8.1	Ruimtelijke ordening	1.881	10	1.787	10	1.772	10	1.528	10
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	30	129	30	129	30	129	30	129
8.3	Wonen en bouwen	2.177	457	2.177	457	2.177	457	2.177	457
Totaal Begroting		**125.125**	**126.759**	**123.558**	**124.350**	**123.064**	**123.221**	**122.423**	**122.457**
Resultaat			**1.634**		**792**		**157**		**34**

Bijlage 3 Meerjarig Investeringsplan

Uitgangspunten

Alleen de kredieten 2022 t/m 2025 en de hiermee samenhangende kapitaallasten zijn in het onderstaand overzicht vermeld
Opgevoerde kredieten in enig jaar worden in principe het jaar N+1 afgeschreven
Renteberekening vindt plaats op basis van boekwaarde 1 januari van het lopende jaar
Toegerekende rente 2022 t/m 2025 is 0,35%

Kredieten (x € 1.000)	Afsch.	Totaal-Krediet	Krediet 2022	2023	2024	2025	Kapitaallasten 2022	2023	2024	2025
Nieuw Gemeentehuis De Steeg*	40	18.029	9.000	8.029	0	0	4	35	514	512
Woon en Leefomgeving										
VRI De Steeg	15	175	175	0	0	0	0	12	12	12
30 km zone Rheden (ten noorden van Oranjeweg)	60	164	164	0	0	0	0	3	3	3
Wegvakken Rozendaalselaan	60	72	72	0	0	0	0	1	1	1
60 Km zone Havikenwaard	60	60	60	0	0	0	0	1	1	1
Verkeersmaatregelen in combinatie met riolering (5% van reh. SBO Wegen)	15	18	18	0	0	0	0	1	1	1
Verkeersmaatregelen in combinatie met riolering (5% van reh. SBO Wegen)	15	26	26	0	0	0	0	2	2	2
Verkeersmaatregelen in combinatie met riolering (5% van reh. SBO Wegen)	15	26	26	0	0	0	0	2	2	2
Verkeersmaatregelen in combinatie met riolering (5% van reh. SBO Wegen)	15	26	0	26	0	0	0	0	2	2
Verkeersmaatregelen in combinatie met riolering (5% van reh. SBO Wegen)	15	26	0	0	26	0	0	0	0	2
Uitvoeringsprogramma Fietspadenplan 2006-2013	15	46	46	0	0	0	0	3	3	3
Fietsplan 2016/Imboslaan Dieren	60	250	250	0	0	0	0	5	5	5
Bijdrage aan de provincie VRI N786 Geitenbergweg	15	40	0	40	0	0	0	0	3	3
2. Rehabilitatie kosten van de wegen bij vervanging riolering	60	525	525	0	0	0	0	11	11	11
3. Rehabilitatie kosten van de wegen bij vervanging riolering	60	525	525	0	0	0	0	11	11	11
4. Rehabilitatie kosten van de wegen bij vervanging riolering	60	525	0	525	0	0	0	0	11	11
5. Rehabilitatie kosten van de wegen bij vervanging riolering	60	525	0	0	525	0	0	0	0	11
6. Rehabilitatie kosten van de wegen bij vervanging riolering	60	525	0	0	0	525	0	0	0	0
3. Vervanging lichtmasten openbare verlichting	40	324	324	0	0	0	0	9	9	9
4. Vervanging lichtmasten openbare verlichting	40	347	0	347	0	0	0	0	10	10
5. Vervanging lichtmasten openbare verlichting	40	386	0	0	386	0	0	0	0	11
6. Vervanging lichtmasten openbare verlichting	40	292	0	0	0	292	0	0	0	0

2. Renovatie bomen c.a. (incl. areaauitbreiding)	30	340	340	0	0	0	0	13	12	12
3. Renovatie bomen c.a. (incl. areaauitbreiding)	30	340	0	340	0	0	0	0	13	12
4. Renovatie bomen c.a. (incl. areaauitbreiding)	30	340	0	0	340	0	0	0	0	13
Investeringen meubilair/verkeerstekens	10	75	75	0	0	0	0	8	8	8
Investeringen meubilair/verkeerstekens	10	75	0	75	0	0	0	0	8	8
Investeringen meubilair/verkeerstekens	10	75	0	0	75	0	0	0	0	8
Investeringen meubilair/verkeerstekens	10	75	0	0	0	75	0	0	0	0
Investering kunstwerken	40	75	75	0	0	0	0	2	2	2
Investering kunstwerken	40	75	0	75	0	0	0	0	2	2
Investering kunstwerken	40	75	0	0	75	0	0	0	0	2
Investering kunstwerken	40	75	0	0	0	75	0	0	0	0
Investering wegen	60	1.200	1.200	0	0	0	0	24	24	24
Investering wegen	60	1.200	0	1.200	0	0	0	0	24	24
Investering wegen	60	1.200	0	0	1.200	0	0	0	0	24
Investering wegen	60	1.200	0	0	0	1.200	0	0	0	0
Investering levensverlengend onderhoud	15	160	160	0	0	0	0	11	11	11
Investering levensverlengend onderhoud	15	160	0	160	0	0	0	0	11	11
Investering levensverlengend onderhoud	15	160	0	0	160	0	0	0	0	11
Investering levensverlengend onderhoud	15	160	0	0	0	160	0	0	0	0
Investering spelen	20	108	108	0	0	0	0	6	6	6
Investering spelen	20	108	0	108	0	0	0	0	6	6
Investering spelen	20	108	0	0	108	0	0	0	0	6
Investering spelen	20	108	0	0	0	108	0	0	0	0
Watertakenplan Olburgen 2018-2022										
Annastraat Velp	80	258	258	0	0	0	0	4	4	4
Cort v/d Lindestraat Dieren	80	504	504	0	0	0	0	8	8	8
Reconstructie Oranjebuurt Dieren	80	2.887	2.887	0	0	0	0	46	46	46
Rioolvervanging en relinen	80	668	668	0	0	0	0	11	11	11
Sluiten ovs en leiding dichtmaken de Steeg	80	24	24	0	0	0	0	0	0	0
Aanleg riool Kaneelweg-Edyweg	80	15	15	0	0	0	0	0	0	0
Aanleg drainage systeem Velp-Zuid	80	673	673	0	0	0	0	11	11	11
Lentsesteeg	80	365	0	365	0	0	0	0	6	6
Orjanjeweg Rheden	80	230	230	0	0	0	0	4	4	4
Havelandseweg	80	190	190	0	0	0	0	3	3	3
Steenbreek	80	25	25	0	0	0	0	0	0	0
Zuider Paralelweg Velp	80	920	920	0	0	0	0	15	15	15

Buurtbeheer										
Kunstmeststrooier	10	6	6	0	0	0	0	1	1	1
Bezander	15	16	16	0	0	0	0	1	1	1
Beluchter/prikrol/rotorkopeg	10	14	14	0	0	0	0	1	1	1
Grondverdichters	10	16	16	0	0	0	0	2	2	2
Bedrijfswagens buurtbeheer	8	850	0	850	0	0	0	0	109	109
Auto's (incl. maatregel 96)	6	120	120	0	0	0	0	20	20	20
Electrotruck	15	24	0	0	24	0	0	0	0	2
Electrotruck	15	24	0	0	24	0	0	0	0	2
Totaal		38.253	19.735	12.140	2.943	2.435	4	288	970	1.057
							4	288	970	1.057

* voor het nieuwe gemeentehuis is in het jaar 2021 al rekening met een investering van € 1.000.000

Bijlage 4 Reserves en Voorzieningen

Omschrijving Reserve	1-1-2021	+/-	1-1-2022	+/-	1-1-2023	+/-	1-1-2024	+/-	1-1-2025	+/-	31-12-2025
Reserves											
Algemene reserve											
Algemene reserve ter financiering	9.118	-921	8.198	0	8.198	0	8.198	0	8.198	0	8.198
Risico reserve	3.293	0	3.293	0	3.293	0	3.293	0	3.293	0	3.293
Totaal	**12.412**	**-921**	**11.491**	**0**	**11.491**	**0**	**11.491**	**0**	**11.491**	**0**	**11.491**
Bestemmingsreserves											
Res.best.2018/Versterking re-integratie	52	0	52	0	52	0	52	0	52	0	52
Doorontwikkeling WABO	55	0	55	0	55	0	55	0	55	0	55
Reserve SBO speelvoorziening	396	95	491	96	587	96	684	96	780	96	876
Reserve SBO gem. gebouwen	973	-43	930	-43	887	-43	845	-43	802	-43	759
Reserve SBO wegen	1.826	50	1.876	200	2.076	800	2.876	800	3.676	800	4.476
Reserve SBO straatverlichting	169	0	169	0	169	0	169	0	169	0	169
Reserve SBO landschapsbeleidpl	27	10	37	10	47	10	57	10	67	10	77
Reserve actalisering bestemmingsplannen	66	0	66	0	66	0	66	0	66	0	66
Reserve nieuwbouw zwembad	1.359	0	1.359	0	1.359	0	1.359	0	1.359	0	1.359
Reserve bos en natuurgebieden	102	0	102	0	102	0	102	0	102	0	102
Reserve bestemmingsplan Rheden-Oost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve risicobuffer grondexploitaties	1.336	-311	1.025	-253	772	-259	513	-244	269	0	269
Reserve herstructuring woongebieden	1.632	-100	1.532	-100	1.432	-100	1.332	-100	1.232	-100	1.132
Reserve dorpsvisie Dieren (i.r.t. traverse Dieren)	2.126	-62	2.064	-62	2.002	-62	1.940	-62	1.878	-62	1.815
Reserve onderhoud gebouwen	656	0	656	0	656	0	656	0	656	0	656
Reserve te besteden gemeentelijke budgetten	1.838	497	2.335	0	2.335	0	2.335	0	2.335	0	2.335

Reserve Carion	168	-5	163	-5	158	-5	153	-5	148	-5	143
Reserve Armoedebeleid	10	0	10	0	10	0	10	0	10	0	10
Reserve COVID-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve klimaat	200	0	200	0	200	0	200	0	200	0	200
Totaal bestemmingsreserves	**12.990**	**131**	**13.121**	**-157**	**12.964**	**437**	**13.402**	**452**	**13.854**	**696**	**14.550**
Totaal reserves	**25.402**	**-790**	**24.612**	**-157**	**24.455**	**437**	**24.892**	**452**	**25.345**	**696**	**26.041**

Omschrijving voorziening	1-1-2021	+/-	1-1-2022	+/-	1-1-2023	+/-	1-1-2024	+/-	1-1-2025	+/-	31-12-2025
Voorzieningen											
Voorziening frictiekosten en casco	142	0	142	0	142	0	142	0	142	0	142
Voorziening wachtgeld ambtenaren	18	0	18	0	18	0	18	0	18	0	18
Voorziening pensioen bestuur	467	0	467	0	467	0	467	0	467	0	467
Totaal	**627**	**0**	**627**	**0**	**627**	**0**	**627**	**0**	**627**	**0**	**627**
Voorzieningen middelen derden											
Voorziening onderhoud riolering	1.621	1	1.622	128	1.751	128	1.879	128	2.007	128	2.135
Voorziening afkoopsom onderhoud graven	1.988	-215	1.774	-215	1.559	-215	1.345	-215	1.130	-215	916
Voorziening ruimen graven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening onderhoud grafrechten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening SBO Gebouwen	310	702	1.011	702	1.713	702	2.415	702	3.116	702	3.818
Totaal	**3.919**	489	**4.407**	**615**	**5.023**	**615**	**5.638**	**615**	**6.254**	**615**	**6.869**
Totaal Voorzieningen	**4.546**	**489**	**5.035**	**615**	**5.650**	**615**	**6.266**	**615**	**6.881**	**615**	**7.497**

Bijlage 5 Begroting 2021

1. Economische ontwikkeling Omschrijving		PB 2021	Mutatie	(x € 1.000) GB 2021
Lasten				
3.1 Economische ontwikkeling		295	0	295
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		46	0	46
3.4 Economische promotie		241	0	241
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken		2.387	-68	2.319
6.4 Begeleide participatie		9.200	-216	8.984
	subtotaal	12.168	-284	11.884
Baten				
3.1 Economische ontwikkeling		101	0	101
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		44	0	44
3.4 Economische promotie		328	0	328
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken		940	0	940
6.4 Begeleide participatie		178	0	178
	subtotaal	1.590	0	1.590
Saldo van baten en lasten		-10.578	284	-10.294
Reserves				
Toevoeging		0	0	0
Onttrekking		0	0	0
Resultaat		-10.578	284	-10.294

2. Welzijn Omschrijving		PB 2021	Mutatie	(x € 1.000) GB 2021
Lasten				
5.1 Sportbeleid en activering		336	0	336
5.2 Sportaccommodaties		2.951	344	3.295
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie		707	0	707
5.5 Cultureel erfgoed		199	0	199
5.6 Media		912	0	912
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie		3.513	-14	3.499
6.2 Wijkteams		660	-77	583
6.3 Inkomensregelingen		20.454	-454	20.000
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)		2.249	-9	2.240
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+		13.645	1.332	14.977
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-		12.914	593	13.507
6.82 Geëscaleerde zorg 18-		501	0	501
7.1 Volksgezondheid		1.671	0	1.671
7.5 Begraafplaatsen en crematoria		770	0	770
	subtotaal	61.483	1.715	63.198
Baten				
5.1 Sportbeleid en activering		21	0	21
5.2 Sportaccommodaties		915	171	1.087
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie				

5.5 Cultureel erfgoed				
5.6 Media				
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie		142	0	142
6.2 Wijkteams				
6.3 Inkomensregelingen		15.780	-128	15.652
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)		474	797	1.271
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+			5	5
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-		22	0	22
6.82 Geëscaleerde zorg 18-				
7.1 Volksgezondheid				
7.5 Begraafplaatsen en crematoria		806	0	806
	subtotaal	18.160	845	19.006
Saldo van baten en lasten		-43.323	-870	-44.192
Reserves				
Toevoeging		0	497	497
Onttrekking		0	40	40
Resultaat		-43.323	-1.327	-44.650

3. Gebiedsontwikkeling				**(x € 1.000)**
Omschrijving		**PB 2021**	**Mutatie**	**GB 2021**
Lasten				
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden		636	15	651
2.1 Verkeer en vervoer		4.287	172	4.459
2.2 Parkeren		62	0	62
2.5 Openbaar vervoer		125	0	125
4.2 Onderwijshuisvesting		2.440	21	2.461
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie		2.968	40	3.008
8.1 Ruimtelijke ordening		1.661	-104	1.557
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)		59	0	59
8.3 Wonen en bouwen		2.045	239	2.284
	subtotaal	14.285	383	14.668
Baten				
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden		427	0	427
2.1 Verkeer en vervoer		206	0	206
2.2 Parkeren		25	0	25
2.5 Openbaar vervoer		97	0	97
4.2 Onderwijshuisvesting		430	0	430
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie		117	0	117
8.1 Ruimtelijke ordening		10	0	10
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)		754	0	754
8.3 Wonen en bouwen		457	0	457
	subtotaal	2.524	0	2.524
Saldo van baten en lasten		-11.761	-383	-12.144
Reserves				
Toevoeging		0	0	0
Onttrekking		478	0	478
Resultaat		-11.283	-383	-11.666

4. Duurzaamheid				(x € 1.000)
Omschrijving		PB 2021	Mutatie	GB 2021
Lasten				
7.2 Riolering		3.298	0	3.298
7.3 Afval		4.052	0	4.052
7.4 Milieubeheer		1.794	49	1.843
	subtotaal	9.145	49	9.194
Baten				
7.2 Riolering		4.919	0	4.919
7.3 Afval		5.051	0	5.051
7.4 Milieubeheer		8	0	8
	subtotaal	9.978	0	9.978
Saldo van baten en lasten		833	-49	785
Reserves				
Toevoeging		0	0	0
Onttrekking		0	0	0
Resultaat		833	-49	785

5. Bestuur & Veiligheid				(x € 1.000)
Omschrijving		PB 2021	Mutatie	GB 2021
Lasten				
0.1 Bestuur		2.335	15	2.350
0.2 Burgerzaken		1.663	0	1.663
1.1 Crisisbeheersing en brandweer		2.917	-72	2.845
1.2 Openbare orde en veiligheid		1.220	159	1.379
	subtotaal	8.135	102	8.237
Baten				
0.1 Bestuur		30	0	30
0.2 Burgerzaken		585	0	585
1.1 Crisisbeheersing en brandweer		6	0	6
1.2 Openbare orde en veiligheid		21	0	21
	subtotaal	641	0	641
Saldo van baten en lasten		-7.494	-102	-7.596
Reserves				
Toevoeging		0	0	0
Onttrekking		0	0	0
Resultaat		-7.494	-102	-7.596

6. Overhead en algemene dekkingsmiddelen			(x € 1.000)
Omschrijving	PB 2021	Mutatie	GB 2021

Lasten			
0.4 Overhead	14.691	894	15.585
0.5 Treasury	-219	0	-219
0.61 OZB woningen	730	0	730
0.62 OZB niet-woningen			
0.63 Parkeerbelasting			
0.64 Belastingen overig			
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds			
0.8 Overige baten en lasten	534	57	591
0.9 Vennootschapsbelasting (Vpb)			
subtotaal	15.736	951	16.687
Baten			
0.4 Overhead	314	285	599
0.5 Treasury	725	-140	585
0.61 OZB woningen	6.671	0	6.671
0.62 OZB niet-woningen	2.299	0	2.299
0.63 Parkeerbelasting	54	0	54
0.64 Belastingen overig	227	0	227
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	78.873	0	78.873
0.8 Overige baten en lasten			
0.9 Vennootschapsbelasting (Vpb)			
subtotaal	89.162	145	89.307
Saldo van baten en lasten	73.426	-806	72.620
Reserves			
Toevoeging	0	0	0
Onttrekking	3	0	3
Resultaat	73.429	-806	72.623

Bijlage 6 Kerngegevens

Kerngegevens Categorie	Detail	Begroting 2021	Begroting 2022
Sociale structuur			
Inwoners	0-4 jaar	1.780	1.804
	5-19 jaar	6.804	6.655
	20-64 jaar	23.777	23.599
	> 65 jaar	11.421	11.471
	Totaal	43.782	43.529
Uitkeringsgerechtigden (cijfers eind juli 2021)	Algemene bijstand	900	891
	IOAW	48	45
	IOAZ	5	4
	Bbz	10	10
Fysieke structuur			
Oppervlakte	Land (in ha)	8.173	8.173
	Binnenwater (in ha)	266	266
	Openbaar groen (in ha)	151	157
	Wegen: asfalt (in m2)	1.228.290	1.228.290
	Wegen: elementen (in m2)	1.340.421	1.340.421
Lengte	Riolering (in km)	243	244
Aantal	Woningen	20.861	*21.281
	Lantaarnpalen	7.781	7.050
	Bomen	12.980	13.159
	Speelplaatsen	95	95
	Speeltoestellen	436	424
Voorzieningen	(aantallen op teldatum 1 oktober)		
Openbaar basisonderwijs	Aantal scholen	10	10
	Aantal leerlingen	1.463	1.498
Bijzonder basisonderwijs	Aantal scholen	10	10
	Aantal leerlingen	1.746	1.734
Voortgezet onderwijs	Aantal scholen	3	3
	Aantal leerlingen	2.450	2.485

*Het totaal aantal woningen per 1-1-2021 is gebaseerd op de cijfers van het CBS.

Bijlage 7 EMU-saldo

EMU-saldo					(x € 1.000)
Omschrijving	**GB 2021**	**B 2022**	**B 2023**	**B 2024**	**B 2025**
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-821	1.477	1.229	610	730
2. Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	4.737	4.749	4.813	5.171	5.133
3. Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	790	917	917	917	917
4. Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-13.660	-19.783	-12.140	-2.895	-2.435
5.Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4					
6. Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:					
Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord					
7.Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)					
8.Baten bouwgrondexploitatie: Baten voor zover transacties niet op exploitatie verantwoord					
9. Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	-302	-302	-302	-302	-302
10. Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten					
Berekend EMU-saldo	**-9.256**	**-12.942**	**-5.483**	**3.501**	**4.043**

Bijlage 8 Sustainable Development Goals (SDG)

Deze bijlage bevat een beschrijving van de zogenaamde SDG als onderdeel van de Global Goals waaraan de verschillende thema's in de begroting bijdragen.

	Global Goal (sub)doelen
1.1	Tegen 2030 extreme armoede uitroeien voor alle mensen wereldwijd, die met minder dan $1,25 per dag moeten rondkomen.
1.2	Tegen 2030 het aandeel mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden die volgens de nationale definities in armoede leven in al haar dimensies, minstens tot de helft terugbrengen.
1.3	Nationaal toepasbare sociale beschermingssystemen en maatregelen implementeren voor iedereen, met inbegrip van sociale beschermingsvloeren, en tegen 2030 een aanzienlijke dekkingsgraad realiseren van de armen en de kwetsbaren.
1.4	Er tegen 2030 voor zorgen dat alle mannen en vrouwen, in het bijzonder de armen en de kwetsbaren, gelijke rechten hebben op economische middelen, alsook toegang tot basisdiensten, eigenaarschap en controle over land en andere vormen van eigendom, nalatenschap, natuurlijke hulpbronnen, gepaste nieuwe technologie en financiële diensten, met inbegrip van microfinanciering.
1.5	Tegen 2030 de weerbaarheid opbouwen van de armen en van zij die zich in kwetsbare situaties bevinden en hun blootstelling aan en kwetsbaarheid voor met klimaat-gerelateerde extreme gebeurtenissen en andere economische, sociale en ecologische schokken en rampen beperken.
1.a	Zorgen voor een aanzienlijke mobilisatie van middelen afkomstig uit verschillende bronnen, ook via versterkte ontwikkelingssamenwerking, om adequate en voorspelbare middelen te voorzien voor ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, om programma's en beleidslijnen te implementeren die een einde moeten maken aan armoede in al haar vormen.
1.b	Solide beleidskaders creëren op nationaal, regionaal en internationaal niveau, die zijn gebaseerd op ontwikkelingsstrategieën ten gunste van de armen en het genderbeleid, om de versnelde investering te ondersteunen in acties die gericht zijn op het uitroeien van de armoede.

	Global Goal (sub)doelen
2.1	Tegen 2030 een einde maken aan honger en voor iedereen, in het bijzonder de armen en de mensen die leven in kwetsbare situaties, met inbegrip van kinderen, toegang garanderen tot veilig, voedzaam en voldoende voedsel en dit het hele jaar lang.
2.2	Tegen 2030 een einde maken aan alle vormen van malnutritie, waarbij ook tegen 2025 voldaan moet kunnen worden aan de internationaal overeengekomen doelstellingen met betrekking tot groeiachterstand en ondergewicht bij kinderen onder de 5 jaar; en eveneens tegemoetkomen aan de voedingsbehoeften van adolescente meisjes, zwangere vrouwen, vrouwen die borstvoeding geven en oudere personen.
2.3	Tegen 2030 de landbouwproductiviteit en de inkomens verdubbelen voor kleinschalige voedselproducenten, in het bijzonder vrouwen, inheemse bevolkingen, familieboeren, veefokkers en vissers, onder meer door een veilige en

	gelijke toegang tot land, andere productieve hulpbronnen en inputs, kennis, financiële diensten, markten en opportuniteiten die toegevoegde waarde bieden en ook buiten de landbouw tewerkstelling genereren.
2.4	Tegen 2030 duurzame voedselproductiesystemen garanderen en veerkrachtige landbouwpraktijken implementeren die de productiviteit en de productie kunnen verhogen, die helpen bij het in stand houden van ecosystemen, die de aanpassingscapaciteit verhogen in de strijd tegen klimaatverandering, extreme weersomstandigheden, droogte, overstromingen en andere rampen en die op een progressieve manier de kwaliteit van het land en de bodem verbeteren.
2.5	Tegen 2020 de genetische diversiteit in stand houden van zaden, cultuurgewassen en gefokte en gedomesticeerde dieren en hun in het wild levende verwanten, ook aan de hand van zaad- en plantenbanken die op een degelijke manier beheerd en gediversifieerd worden op nationaal, regionaal en internationaal niveau; en de toegang bevorderen tot het eerlijk en billijk delen van voordelen afkomstig van het gebruik van genetische hulpbronnen en daaraan gekoppelde traditionele kennis, zoals internationaal overeengekomen.
2.a	Verhogen van de investeringen, door versterkte internationale samenwerking, in landelijke infrastructuur, landbouwkundig onderzoek en uitgebreide diensten, technologische ontwikkeling en genetische databanken voor planten en vee om de landbouwkundige productiecapaciteit in ontwikkelingslanden, in het bijzonder in de minst ontwikkelde landen, te versterken.
2.b	Corrigeren en voorkomen van handelsbeperkingen en scheefgegroeide situaties op de wereldlandbouwmarkten, door onder andere tegelijk alle vormen van landbouwexportsubsidies en alle exportmaatregelen met een gelijkaardig effect af te schaffen, in overeenstemming met het mandaat van de Ontwikkelingsronde in Doha.
2.c	Maatregelen aannemen die de correcte werking moeten garanderen van de voedselgrondstoffenmarkten en hun afgeleiden en een snelle toegang tot marktinformatie bevorderen, met inbegrip van informatie over voedselreserves, om de extreme volatiliteit van de voedselprijzen te helpen beperken.

	Global Goal (sub)doelen
3.1	Tegen 2030 de globale moedersterfte terugdringen tot minder dan 70 per 100.000 levendgeborenen.
3.2	Tegen 2030 een einde maken aan vermijdbare overlijdens van pasgeborenen en kinderen onder de 5 jaar, waarbij alle landen er moeten naar streven om het sterftecijfer van baby's minstens tot 12 per 1000 levendgeborenen te beperken alsook het sterftecijfer van kinderen jonger dan 5 jaar eveneens in te perken tot maximum 25 per 1000 levendgeborenen.
3.3	Tegen 2030 een einde maken aan epidemieën zoals aids, tuberculose, malaria en verwaarloosde tropische ziekten, alsook hepatitis, door water overgebrachte ziekten en andere overdraagbare ziekten bestrijden.
3.4	Tegen 2030 de vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en mentale gezondheid en welzijn bevorderen.
3.5	3.5 De preventie en behandeling versterken van misbruik van verslavende middelen, met inbegrip van drugsgebruik en het schadelijk gebruik van alcohol.
3.6	Tegen 2020 het aantal doden en gewonden in het verkeer wereldwijd halveren.
3.7	Tegen 2030 universele toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorgdiensten garanderen, met inbegrip van diensten voor

	gezinsplanning, informatie en opvoeding, en voor de integratie van reproductieve gezondheid in nationale strategieën en programma's
3.8	Zorgen voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen
3.9	Tegen 2030 in aanzienlijke mate het aantal sterfgevallen en ziekten verminderen als gevolg van gevaarlijke chemicaliën en de vervuiling en besmetting van lucht, water en bodem.
3.a	Waar nodig de implementatie van de kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie over tabakscontrole versterken.
3.b	Het onderzoek en de ontwikkeling ondersteunen van vaccins en geneesmiddelen voor overdraagbare en niet-overdraagbare ziekten voor de overdraagbare en de niet-overdraagbare ziekten die in hoofdzaak ontwikkelingslanden treffen, toegang verschaffen tot betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins, volgens de richtlijnen van de Verklaring van Doha aangaande het TRIPS-akkoord en Volksgezondheid. De Verklaring bevestigt het recht van ontwikkelingslanden om ten volle gebruik te maken van de bepalingen van de Overeenkomst aangaande de Handelsaspecten van de Intellectuele Eigendom (TRAIPR) die ruimte laat voor de bescherming van de volksgezondheid; en, in het bijzonder, het verschaffen van toegang tot geneesmiddelen voor iedereen.
3.c	De financiering van de gezondheidszorg aanzienlijk opvoeren, net als de aanwerving, de ontwikkeling, de opleiding en het lange tijd in dienst houden van gezondheidswerkers in ontwikkelingslanden, in het bijzonder in de minst ontwikkelde landen en de kleine eilandstaten.
3.d	De capaciteit van alle landen versterken, in het bijzonder die van de ontwikkelingslanden, met betrekking tot systemen voor vroegtijdige waarschuwing, risicovermindering en het beheer van nationale en globale gezondheidsrisico's.

	Global Goal (sub)doelen
4.1	Er tegen 2030 voor zorgen dat alle meisjes en jongens op een vrije, billijke en kwalitatief hoogstaande manier lager en middelbaar onderwijs kunnen afwerken, wat moet kunnen leiden tot relevante en doeltreffende leerresultaten.
4.2	Er tegen 2030 voor zorgen dat alle meisjes en jongens in hun vroege kindertijd toegang hebben tot een kwalitatieve ontwikkeling, zorg en opvoeding voorafgaand aan de lagere school zodat ze klaar zijn voor het basisonderwijs.
4.3	Tegen 2030 gelijke toegang garanderen voor alle vrouwen en mannen tot betaalbaar en kwaliteitsvol technisch, beroeps- en hoger onderwijs, met inbegrip van de universiteit.
4.4	Tegen 2030 het aantal jongeren en volwassenen met relevante vaardigheden, met inbegrip van technische en beroepsvaardigheden, voor tewerkstelling, degelijke jobs en ondernemerschap aanzienlijk opdrijven.
4.5	Tegen 2030 genderongelijkheden wegwerken in het onderwijs en zorgen voor gelijke toegang tot alle niveaus inzake onderwijs en beroepsopleiding voor de kwetsbaren, met inbegrip van mensen met een handicap, inheemse bevolkingen en kinderen in kwetsbare situaties.
4.6	Er tegen 2030 voor zorgen dat alle jongeren en een groot aantal volwassenen, zowel mannen als vrouwen, geletterd en rekenvaardig zijn.

4.7	Er tegen 2030 voor zorgen dat alle leerlingen kennis en vaardigheden verwerven die nodig zijn om duurzame ontwikkeling te bevorderen, onder andere via vorming omtrent duurzame ontwikkeling en duurzame levenswijzen, mensenrechten, gendergelijkheid, de bevordering van een cultuur van vrede en geweldloosheid, wereldburgerschap en de waardering van culturele diversiteit en van de bijdrage van de cultuur tot de duurzame ontwikkeling.
4.a	Bouwen en verbeteren van onderwijsfaciliteiten die aandacht hebben voor kinderen, mensen met een beperking en gendergelijkheid en die een veilige, geweldloze, inclusieve en doeltreffende leeromgeving bieden voor iedereen.
4.b	Tegen 2020 het aantal studiebeurzen wereldwijd en substantieel verhogen dat beschikbaar is voor ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, de kleine eilandstaten en de Afrikaanse landen, voor toegang tot het hoger onderwijs, met inbegrip van beroepsopleiding en programma's omtrent informatie en communicatietechnologie, techniek, ingenieurswezen en wetenschappen, in ontwikkelde landen en andere ontwikkelingslanden.
4.c	Tegen 2030 op aanzienlijke wijze de toevloed verhogen van gekwalificeerde leraren, ook via internationale samenwerking voor lerarenopleidingen in ontwikkelingslanden, in het bijzonder in de minst ontwikkelde landen en de kleine eilandstaten.

	Global Goal (sub)doelen
5.1	Een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, overal.
5.2	Alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes in de openbare en de privésfeer uitroeien, ook inzake vrouwenhandel en seksuele en andere soorten uitbuiting.
5.3	Uit de wereld helpen van alle schadelijke praktijken, zoals kind-, vroege en gedwongen huwelijken en vrouwelijke genitale verminking.
5.4	Erkennen en naar waarde schatten van onbetaalde zorg en thuiswerk door het voorzien van openbare diensten, infrastructuur en een sociaal beschermingsbeleid en door de bevordering van gedeelde verantwoordelijkheden binnen het gezin en de familie, zoals dat nationaal van toepassing is.
5.5	Verzekeren van de volledige en doeltreffende deelname van vrouwen en voor gelijke kansen inzake leiderschap op alle niveaus van de besluitvorming in het politieke, economische en openbare leven.
5.6	Verzekeren van universele toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg en reproductieve rechten zoals overeengekomen in het kader van het Actieprogramma van de Internationale Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling en het Peking-Actieplatform en de slotdocumenten van hun desbetreffende conferenties.

	Global Goal (sub)doelen
6.1	Tegen 2030 komen tot een universele en gelijke toegang tot veilig en betaalbaar drinkwater voor iedereen.
6.2	Tegen 2030 komen tot toegang tot gepaste en degelijke sanitaire voorzieningen en hygiëne voor iedereen en een einde maken aan openbare ontlasting, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan de behoeften van vrouwen en meisjes en mensen in kwetsbare situaties.
6.3	Tegen 2030 de waterkwaliteit verbeteren door verontreiniging te beperken, de lozing van gevaarlijke chemicaliën en materialen een halt toe te roepen en de uitstoot

	ervan tot een minimum te beperken waarbij ook het aandeel van onbehandeld afvalwater wordt gehalveerd en recyclage en veilige hergebruik wereldwijd aanzienlijk worden verhoogd.
6.4	Tegen 2030 in aanzienlijke mate de efficiëntie van het watergebruik verhogen in alle sectoren en het duurzaam winnen en verschaffen van zoetwater garanderen om een antwoord te bieden op de waterschaarste en om het aantal mensen dat af te rekenen heeft met waterschaarste, aanzienlijk te verminderen.
6.5	Tegen 2030 het geïntegreerde beheer van de waterhulpbronnen implementeren op alle niveaus, ook via gerichte grensoverschrijdende samenwerking.
6.6	Tegen 2020 de op water gebaseerde ecosystemen beschermen en herstellen, met inbegrip van bergen, bossen, moerassen, rivieren, grondwaterlagen en meren.
6.a	Tegen 2030 de internationale samenwerking en de capaciteitsopbouwende ondersteuning uitbreiden voor de ontwikkelingslanden voor activiteiten die betrekking hebben op water en sanitaire voorzieningen en programma's, met inbegrip van technologieën voor waterwinning, ontzilting, waterefficiëntie, afvalwaterzuivering, recyclage en hergebruik.
6.b	De deelname versterken en ondersteunen van plaatselijke gemeenschappen bij de verbetering van het waterbeheer en van de sanitaire voorzieningen.

	Global Goal (sub)doelen
7.1	Tegen 2030 universele toegang tot betaalbare, betrouwbare en moderne energie-diensten garanderen.
7.2	Tegen 2030 in aanzienlijke mate het aandeel hernieuwbare energie in de globale energiemix verhogen.
7.3	Tegen 2030 de globale snelheid van verbetering in energie-efficiëntie verdubbelen.
7.a	Tegen 2030 de internationale samenwerking verhogen om toegang te vergemakkelijken tot onderzoek en technologie inzake schone energie, met inbegrip van de hernieuwbare energie, de energiedoeltreffendheid en de geavanceerde en schonere fossiele brandstoffentechnologie, en de investering promoten in energie-infrastructuur en schone energietechnologie.
7.b	7.b Tegen 2030 de infrastructuur uitbreiden en de technologie upgraden om moderne en duurzame energiediensten te kunnen aanbieden aan alle ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, de kleine eilandstaten en door land ingesloten ontwikkelingslanden, in overeenstemming met hun respectieve steunprogramma's.

	Global Goal (sub)doelen
8.1	De economische groei per capita in stand houden in overeenstemming met de nationale omstandigheden en, in het bijzonder, minstens 7% aangroei van het bruto binnenlands product per jaar in de minst ontwikkelde landen.
8.2	Tot meer economische productiviteit komen door diversificatie, technologische modernisatie en innovatie, ook door de klemtoon te leggen op sectoren met hoge toegevoegde waarde en arbeidsintensieve sectoren.
8.3	Bevorderen van op ontwikkeling toegespitste beleidslijnen die productieve activiteiten ondersteunen, alsook de creatie van waardige jobs, ondernemerschap, creativiteit en innovatie, en de formalisering en de groei aanmoedigen van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, ook via toegang tot financiële diensten.

8.4	Tegen 2030 geleidelijk aan de wereldwijde efficiëntie, productie en consumptie van hulpbronnen verbeteren en streven naar de ontkoppeling van economische groei en achteruitgang van het milieu, volgens het 10-jarig Programmakader voor Duurzame Consumptie en Productie, waarbij de ontwikkelde landen de leiding nemen.
8.5	Tegen 2030 komen tot een volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor alle vrouwen en mannen, ook voor jonge mensen en personen met een handicap, alsook een gelijk loon voor werk van gelijke waarde.
8.6	Tegen 2020 het aandeel aanzienlijk terugschroeven van jongeren die niet aan het werk zijn, geen onderwijs volgen en niet met een opleiding bezig zijn.
8.7	Onmiddellijke en effectieve maatregelen nemen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen, een einde te maken aan moderne slavernij en mensensmokkel en het verbod en de afschaffing van de ergste vormen van kinderarbeid veiligstellen, met inbegrip van het rekruteren en inzetten van kindsoldaten, en tegen 2025 een einde stellen aan kinderarbeid in al haar vormen.
8.8	De arbeidsrechten beschermen en veilige en gezonde werkomgevingen bevorderen voor alle werknemers, met inbegrip van migrantenarbeiders, in het bijzonder vrouwelijke migranten, en zij die zich in precaire werkomstandigheden bevinden.
8.9	Tegen 2030 beleidslijnen uitwerken en implementeren ter ondersteuning van het duurzaam toerisme dat jobs creëert en plaatselijke cultuur en producten bevordert.
8.10	Versterken van de mogelijkheden van de plaatselijke financiële instellingen om toegang tot het bankwezen, de verzekeringen en financiële diensten voor allen aan te moedigen.
8.a	Verhogen van de Aid for Trade voor ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, ook via het verbeterde geïntegreerde kader voor handelsgerelateerde bijstand aan de minst ontwikkelde landen.
8.b	Tegen 2020 een globale strategie voor jongerentewerkstelling ontwikkelen en die operationeel maken en het Globale Jobspact van de Internationale Arbeidsorganisatie implementeren.

	Global Goal (sub)doelen
9.1	Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen.
9.2	Bevorderen van inclusieve en duurzame industrialisering en, tegen 2030, het aandeel in de werkgelegenheid en het bruto binnenlands product van de industrie aanzienlijk doen toenemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden, en dat aandeel verdubbelen in de minst ontwikkelde landen.
9.3	De toegang vergroten van kleinschalige industriële en andere ondernemingen, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden, tot financiële diensten, inclusief betaalbare kredietverlening, alsook hun integratie in waarde-ketens en markten.
9.4	Tegen 2030 de infrastructuur moderniseren en industrieën aanpassen om hen duurzaam te maken, waarbij de focus ligt op een grotere doeltreffendheid bij het gebruik van hulpbronnen en van schonere en milieuvriendelijke technologieën en industriële processen, waarbij alle landen de nodige actie ondernemen volgens hun eigen respectieve mogelijkheden.
9.5	Verbeteren van het wetenschappelijk onderzoek, moderniseren van de technologische capaciteiten van industriesectoren in alle landen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden, waarbij ook tegen 2030 innovatie wordt aangemoedigd en op aanzienlijke wijze het aantal onderzoeks- en ontwikkelingswerkers per miljoen inwoners wordt verhoogd en waarbij ook meer wordt uitgegeven aan publiek en privaat onderzoek en ontwikkeling.

9.a	De duurzame en veerkrachtige ontwikkeling van infrastructuur mogelijk maken in ontwikkelingslanden aan de hand van extra financiële, technologische en technische steun aan Afrikaanse landen, de minst ontwikkelde landen, de door land ingesloten ontwikkelingslanden en de kleine eilandstaten.
9.b	Ondersteunen van de binnenlandse technologische ontwikkeling, onderzoek en innovatie in ontwikkelingslanden, ook door een gunstig beleidsklimaat te garanderen voor, onder andere, industriële diversificatie en waarde-toevoeging aan handelsproducten.
9.c	In aanzienlijke mate de toegang verhogen tot informatie- en communicatietechnologie en streven naar het verschaffen van universele en betaalbare toegang tot internet in de minst ontwikkelde landen tegen 2020.

	Global Goal (sub)doelen
10.1	Tegen 2030 geleidelijk tot een inkomenstoename van de onderste 40% van de bevolking komen tegen een ritme dat hoger ligt dan het nationale gemiddelde, en die toename ook in stand houden.
10.2	Tegen 2030 de sociale, economische en politieke inclusie van iedereen mogelijk maken en bevorderen, ongeacht leeftijd, geslacht, handicap, ras, etniciteit, herkomst, godsdienst of economische of andere status.
10.3	Gelijke kansen verzekeren en ongelijkheden wegwerken, ook door het afvoeren van discriminerende wetten, beleidslijnen en praktijken en door het bevorderen van de geschikte wetgeving, beleidslijnen en acties in dit opzicht.
10.4	Beleid voeren dat geleidelijk tot een grotere gelijkheid leidt, in het bijzonder inzake fiscaliteit, lonen en sociale bescherming.
10.5	De regulering en monitoring verbeteren van de globale financiële markten en instellingen en de implementatie versterken van dergelijke reguleringen.
10.6	Een verbeterde vertegenwoordiging verzekeren en een beter gehoor geven aan de ontwikkelingslanden bij de besluitvorming in mondiale, internationale economische en financiële instellingen om te komen tot meer doeltreffende, geloofwaardige, verantwoordelijke en legitieme instellingen.
10.7	Een ordelijke, veilige, regelmatige en verantwoordelijke migratie en mobiliteit van mensen mogelijk maken, ook via de implementatie van geplande en degelijk beheerde migratiebeleidslijnen.
10.a	Het beginsel implementeren van speciale en gedifferentieerde behandeling voor ontwikkelingslanden, in het bijzonder de minst ontwikkelde landen, in overeenstemming met de overeenkomsten van de Wereldhandelsorganisatie.
10.b	Officiële ontwikkelingsbijstand en financiële stromen aanmoedigen, met inbegrip van directe buitenlandse investeringen, voor staten waar de behoefte het grootst is, in het bijzonder in de minst ontwikkelde landen, de Afrikaanse landen, de kleine eilandstaten en de door land ingesloten ontwikkelingslanden, in overeenstemming met hun nationale plannen en programma's.
10.c	Tegen 2030 de transactiekosten van overschrijvingen van migranten reduceren tot minder dan 3% en transfer vanuit landen met kosten hoger dan 5% elimineren.

	Global Goal (sub)doelen
11.1	Tegen 2030 voor iedereen toegang voorzien tot adequate, veilige en betaalbare huisvesting en basisdiensten, en sloppenwijken verbeteren.

11.2	Tegen 2030 toegang bieden tot veilige, betaalbare, toegankelijke en duurzame vervoerssystemen voor iedereen, verbetering van de verkeersveiligheid, met name door uitbreiding van het openbaar vervoer, met speciale aandacht voor de behoeften van mensen in kwetsbare situaties, vrouwen, kinderen, personen met handicaps en ouderen
11.3	Tegen 2030 inclusieve en duurzame stadsontwikkeling en capaciteit opbouwen voor participatieve, geïntegreerde en duurzame planning en beheer van menselijke nederzettingen in alle landen.
11.4	De inspanningen verhogen om het culturele en natuurlijke erfgoed van de wereld te beschermen en veilig te stellen.
11.5	Tegen 2030 het aantal doden en getroffenen aanzienlijk verminderen en in aanzienlijke mate de rechtstreekse economische impact op het bruto binnenlands product terugschroeven dat veroorzaakt wordt door rampen, met inbegrip van rampen die met water verband houden, waarbij de klemtoon ligt op het beschermen van de armen en van mensen in kwetsbare situaties.
11.6	Tegen 2030 de nadelige milieu-impact van steden per capita reduceren, ook door bijzondere aandacht te besteden aan de luchtkwaliteit en aan het gemeentelijk en ander afvalbeheer.
11.7	Tegen 2030 universele toegang voorzien tot veilige, inclusieve en toegankelijke, groene en openbare ruimtes, in het bijzonder voor vrouwen en kinderen, ouderen en personen met een handicap.
11.a	Positieve economische, sociale en ecologische verbanden ondersteunen tussen stedelijke, voorstedelijke en landelijke gebieden door de nationale en regionale ontwikkelingsplanning te versterken.
11.b	Tegen 2020 het aantal steden en menselijke nederzettingen aanzienlijk verhogen die geïntegreerde beleidslijnen en plannen goedkeuren en implementeren inzake inclusie, doeltreffendheid van hulpbronnengebruik, mitigatie en adaptatie aan klimaatverandering, weerbaarheid tegen rampen, en in overeenstemming met het kader van Sendai voor rampen-risicovermindering 2015-2030 een holistisch ramprisicobeheer ontwikkelen en implementeren op alle niveaus.
11.c	De minst ontwikkelde landen steunen, ook via financiële en technische bijstand, in het opbouwen van duurzame en veerkrachtige gebouwen waarbij gebruik wordt gemaakt van lokale materialen.

	Global Goal (sub)doelen
12.1	Het 10-jarig Programmakader inzake Duurzame Consumptie- en Productiepatronen implementeren, waarbij alle landen actie ondernemen, en waarbij de ontwikkelde landen de leiding nemen, rekening houdend met de ontwikkeling en de mogelijkheden van de ontwikkelingslanden.
12.2	Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.
12.3	Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.
12.4	Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.
12.5	Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

12.6	Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.
12.7	Duurzame praktijken bij overheidsopdrachten bevorderen in overeenstemming met nationale beleidslijnen en prioriteiten.
12.8	Tegen 2030 garanderen dat mensen overal beschikken over relevantie informatie over en zich bewust zijn van duurzame ontwikkeling en levensstijlen die in harmonie zijn met de natuur.
12.a	Ondersteunen van ontwikkelingslanden ter versterking van hun wetenschappelijke en technologische mogelijkheden om de richting uit te gaan van meer duurzame consumptie- en productiepatronen.
12.b	Ontwikkelen en implementeren van instrumenten om de impact te monitoren van duurzame ontwikkeling op duurzaam toerisme dat werkgelegenheid creëert en de plaatselijke cultuur en producten promoot.
12.c	Inefficiënte subsidies voor fossiele brandstoffen die afval producerende consumptie aanmoedigen rationaliseren, door storende marktinvloeden uit de wereld te helpen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden, ook door het belastingsysteem te herstructureren en deze schadelijke subsidies te laten uitdoven, waar deze bestaan, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke noden en omstandigheden in de ontwikkelingslanden en waarbij de mogelijke negatieve invloeden worden geminimaliseerd op hun ontwikkeling op een manier die de armen en de getroffen gemeenschappen beschermt.

	Global Goal (sub)doelen
13.1	De veerkracht en het aanpassingsvermogen versterken van met klimaat in verband te brengen gevaren en natuurrampen in alle landen.
13.2	Maatregelen inzake klimaatverandering integreren in nationale beleidslijnen, strategieën en planning.
13.3	De opvoeding, bewustwording en de menselijke en institutionele capaciteit verbeteren met betrekking tot mitigatie, adaptatie, impactvermindering en vroegtijdige waarschuwing inzake klimaatverandering.
13.a	De verbintenis uitvoeren die door de ontwikkelde landen in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering genomen werd omtrent de doelstelling om tegen 2020 gezamenlijk jaarlijks $ 100 miljard bijeen te brengen uit allerlei bronnen, om tegemoet te komen aan de behoeften van de ontwikkelingslanden in de context van aanzienlijke mitigatieacties en van transparantie inzake implementatie, en om door deze kapitalisatie het Groene Klimaatfonds zo snel mogelijk volledig operationeel te maken.
13.b	Mechanismen promoten om de capaciteit te vergroten in het kader van doeltreffende aan klimaatverandering gekoppelde planning en beheer in de minst ontwikkelde landen en de kleine eilandstaten, waarbij ook wordt gefocust op vrouwen, jongeren en lokale en gemarginaliseerde gemeenschappen.

	Global Goal (sub)doelen
14.1	Tegen 2025 de vervuiling van de zee voorkomen en in aanzienlijke mate verminderen, in het bijzonder als gevolg van activiteiten op het land, met inbegrip van vervuiling door ronddrijvend afval en voedingsstoffen.

14.2	Tegen 2020 op een duurzame manier zee- en kustecosystemen beheren en beschermen om aanzienlijke negatieve gevolgen te vermijden, ook door het versterken van hun veerkracht, en actie ondernemen om deze te herstellen en om te komen tot gezonde en productieve oceanen.
14.3	De impact van de verzuring van de oceanen minimaliseren en aanpakken, ook via verhoogde wetenschappelijke samenwerking op alle niveaus.
14.4	Tegen 2020 op een doeltreffende manier de visvangst reguleren en een einde maken aan overbevissing, aan illegale, niet-aangegeven en ongereguleerde visserij en aan destructieve visserijpraktijken, en op wetenschap gebaseerde beheerplannen implementeren, om de visvoorraden zo snel mogelijk te herstellen, op zijn minst op niveaus die een maximale duurzame opbrengst kunnen garanderen zoals bepaald door hun biologische kenmerken.
14.5	Tegen 2020 minstens 10% van de kust- en zeegebieden behouden, in overeenstemming met het nationale en internationale recht en gebaseerd op de beste beschikbare wetenschappelijke informatie.
14.6	Tegen 2020 bepaalde vormen van visserijsubsidies afschaffen die bijdragen tot overcapaciteit en overbevissing, komaf maken met subsidies die bijdragen tot illegale, niet-aangegeven en ongereguleerde visserij en geen nieuwe vergelijkbare subsidies invoeren, erkennen dat een passende en doeltreffende speciale en gedifferentieerde behandeling van de ontwikkelingslanden en van de minst ontwikkelde landen integraal deel zou moeten uitmaken van de onderhandelingen inzake visserijsubsidies van de Wereldhandelsorganisatie.
14.7	Tegen 2030 de economische voordelen vergroten voor kleine eilandstaten en voor de minst ontwikkelde landen van het duurzaam gebruik van mariene rijkdommen, ook via het duurzaam beheer van visserij, aquacultuur en toerisme.
14.a	De wetenschappelijke kennis vergroten, onderzoekscapaciteit ontwikkelen en mariene technologie overdragen, waarbij rekening wordt gehouden met de criteria en richtlijnen van de Intergouvernementele Oceanografische Commissie inzake de overdracht van mariene technologie, om de gezondheid van de oceaan te verbeteren en de bijdrage te verruimen van de mariene biodiversiteit tot de ontwikkeling van ontwikkelingslanden, in het bijzonder kleine eilandstaten en de minst ontwikkelde landen.
14.b	Toegang verschaffen aan kleinschalige ambachtelijke vissers tot mariene hulpbronnen en markten.
14.c	Het behoud en het duurzaam gebruik van oceanen en hulpbronnen versterken door het implementeren van internationaal recht zoals dat wordt weerspiegeld in het VN-Zeerechtverdrag, dat een wettelijk kader voorziet voor het behoud en het duurzaam gebruik van oceanen en hun hulpbronnen, zoals ook wordt vermeld in paragraaf 158 van 'De toekomst die wij willen'.

	Global Goal (sub)doelen
15.1	Tegen 2020 het behoud, herstel en het duurzaam gebruik van terrestrische en inlandse zoetwaterecosystemen en hun diensten waarborgen, in het bijzonder bossen, moeraslanden, bergen en droge gebieden, in lijn met de verplichtingen van de internationale overeenkomsten.
15.2	Tegen 2020 de implementatie bevorderen van het duurzaam beheer van alle soorten bossen, de ontbossing een halt toeroepen, verloederde bossen herstellen en op duurzame manier bebossing en herbebossing mondiaal opvoeren.
15.3	Tegen 2030 de woestijnvorming tegengaan, aangetast land en gedegradeerde bodem herstellen, ook land dat wordt aangetast door woestijnvorming, droogte en overstromingen, en streven naar een wereld die qua landdegradatie neutraal is.

15.4	Tegen 2030 het behoud garanderen van de ecosystemen in de bergen, met inbegrip van hun biodiversiteit, om hun vermogen te versterken voordelen te genereren die essentieel zijn voor duurzame ontwikkeling.
15.5	Dringende en doortastende actie ondernemen om de aftakeling in te perken van natuurlijke leefgebieden, het verlies van biodiversiteit een halt toe te roepen en, tegen 2020, de met uitsterven bedreigde soorten te beschermen en hun uitsterven te voorkomen.
15.6	Bevorderen van het eerlijk en billijk verdelen van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik van genetische hulpbronnen en bevorderen van gepaste toegang tot dergelijke hulpbronnen, zoals internationaal overeengekomen.
15.7	Dringende maatregelen nemen om een einde te maken aan stroperij en handel in beschermde flora- en faunasoorten en zowel de vraag als het aanbod van illegale wilde dieren aan te pakken
15.8	Tegen 2020 maatregelen nemen om de introductie te voorkomen en de impact van invasieve uitheemse soorten op land- en waterecosystemen aanzienlijk te verminderen en de prioritaire soorten te bestrijden of uit te roeien
15.9	Integreer tegen 2020 de waarde van ecosystemen en biodiversiteit in nationale en lokale planning, ontwikkelingsprocessen, armoedebestrijdingsstrategieën en -rekeningen
15.a	Mobiliseer en verhoog de financiële middelen uit alle bronnen om biodiversiteit en ecosystemen te behouden en duurzaam te gebruiken
15.b	Aanzienlijke middelen uit alle bronnen en op alle niveaus mobiliseren om duurzaam bosbeheer te financieren en ontwikkelingslanden voldoende stimulansen te bieden om dit beheer te bevorderen, ook voor instandhouding en herbebossing
15.c	Wereldwijde steun voor de bestrijding van stroperij en de handel in beschermde soorten te vergroten, onder meer door het vermogen van lokale gemeenschappen om duurzame mogelijkheden voor levensonderhoud na te streven

	Global Goal (sub)doelen
16.1	Alle vormen van geweld en de daaraan gekoppelde sterftecijfers wereldwijd aanzienlijk terugschroeven.
16.2	Een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en van alle vormen van geweld tegen en het martelen van kinderen.
16.3	De rechtsregels bevorderen op nationaal en internationaal niveau en gelijke toegang tot het rechtssysteem voor iedereen garanderen.
16.4	Tegen 2030 ongewettigde financiële en wapenstromen aanzienlijk indijken, het herstel en de teruggave van gestolen goederen versterken en alle vormen van georganiseerde misdaad bestrijden.
16.5	Op duurzame wijze komaf maken met corruptie en omkoperij in al hun vormen.
16.6	Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instellingen ontwikkelen op alle niveaus.
16.7	Ontvankelijke, inclusieve, participatieve en representatieve besluitvorming op alle niveaus garanderen.
16.8	Verruimen en versterken van de participatie van de ontwikkelingslanden in de instellingen van mondiaal bestuur.
16.9	Tegen 2030 een wettelijke identiteit voorzien voor iedereen, met inbegrip van geboorteregistratie.
16.10	Publieke toegang tot informatie en beschermen van fundamentele vrijheden, volgens de nationale wetgeving en internationale overeenkomsten garanderen.
16.a	Versterken van de relevante nationale instellingen, ook via internationale samenwerking, voor het opbouwen van capaciteit op alle niveaus, in het bijzonder

	in de ontwikkelingslanden, om geweld te voorkomen en terrorisme en misdaad te bestrijden.
16.b	Bevorderen en afdwingen van niet-discriminerende wetten en beleidslijnen voor duurzame ontwikkeling.

	Global Goal (sub)doelen
17.1	Versterken van de binnenlandse middelenmobilisatie (DRM), ook via internationale steun aan ontwikkelingslanden, om de binnenlandse capaciteit te verbeteren voor het innen van belastingen en andere inkomsten.
17.2	Ontwikkelde landen dienen ten volle hun verbintenissen aangaande officiële ontwikkelingshulp te implementeren, waaronder ook de verbintenis van vele ontwikkelde landen om 0,7% van het bruto nationaal inkomen te besteden aan officiële ontwikkelingshulp voor ontwikkelingslanden (ODA/GNI) en 0,15% tot 0,20% ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen; ODA-donoren worden aangemoedigd om voor zichzelf een doelstelling te bepalen om minstens 0,2% van de ODA te besteden aan de minst ontwikkelde landen.
17.3	Bijkomende financiële middelen voor ontwikkelingslanden mobiliseren vanuit verschillende bronnen.
17.4	Ontwikkelingslanden bijstaan in hun streven naar schuldhoudbaarheid op lange termijn via gecoördineerde beleidslijnen waarbij aandacht wordt besteed aan het aanmoedigen van de schuldfinanciering, de schuldverlichting en de schuldherstructurering, indien van toepassing, en de externe schuld aanpakken van arme landen met een grote schuldenlast om hun schuldencrisis in te perken.
17.5	Regelingen goedkeuren en uitvoeren die investeringen in de minst ontwikkelde landen moeten bevorderen.
17.6	Versterken van de Noord-Zuid-, de Zuid-Zuid- en de regionale en internationale trilaterale samenwerking inzake wetenschap, technologie en innovatie en vergemakkelijken van de toegang daartoe; en het delen van kennis uitbreiden volgens voorwaarden die wederzijds worden bepaald, ook via de verbeterde coördinatie tussen bestaande mechanismen, in het bijzonder op het niveau van de Verenigde Naties, en via een mondiaal mechanisme voor de facilitering van technologie.
17.7	De ontwikkeling, overdracht, verspreiding en verdeling van ecologische technologieën aan ontwikkelingslanden volgens gunstige voorwaarden, ook inzake gunstige en preferentiële bepalingen, zoals wederzijds overeengekomen.
17.8	De technologiebank en het mechanisme voor het opbouwen van wetenschappelijke, technologische en innoverende capaciteit voor de minst ontwikkelde landen volledig operationeel maken tegen 2017 en het gebruik opdrijven van de technologie die dit mogelijk moet maken, in het bijzonder de informatie- en communicatietechnologie.
17.9	De internationale steun verhogen voor het implementeren van doeltreffende en doelgerichte capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden ter ondersteuning van nationale plannen die erop gericht zijn om alle Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te implementeren, ook via de Noord-Zuid-, Zuid-Zuid- en trilaterale samenwerking.
17.10	Een universeel, op regels gebaseerd, open, niet-discriminerend en billijk multilateraal handelssysteem bevorderen onder de Wereldhandelsorganisatie, ook via het volbrengen van de onderhandelingen onder de Ontwikkelingsagenda van Doha van deze organisatie.

17.11	De export van ontwikkelingslanden aanzienlijk doen toenemen, in het bijzonder met de bedoeling om het aandeel van de minst ontwikkelde landen in de mondiale export tegen 2020 te verdubbelen.
17.12	Tijdige uitvoering van belastingvrije en quotavrije markttoegang op duurzame basis voor alle minst ontwikkelde landen, in overeenstemming met besluiten van de Wereldhandelsorganisatie, onder meer door ervoor te zorgen dat preferentiële oorsprong regels die van toepassing zijn op invoer uit de minst ontwikkelde landen transparant en eenvoudig zijn en bijdragen tot het vergemakkelijken van de markttoegang.
17.13	De globale macro-economische stabiliteit versterken, ook via beleidscoördinatie en beleidscoherentie.
17.14	Beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling versterken.
17.15	De beleidsruimte en het leiderschap van elke land respecteren om beleidslijnen uit te werken en om duurzame ontwikkeling te implementeren om een einde te maken aan armoede.
17.16	Het Globaal Partnerschap voor duurzame ontwikkeling versterken, aangevuld door partnerschappen met meerdere belanghebbenden (multi-stakeholder-partnerschappen) en kennis, expertise, technologie en financiële hulpmiddelen mobiliseren en delen met het oog op het bereiken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in alle landen, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden.
17.17	Doeltreffende openbare, publiek-private en maatschappelijke partnerschappen aanmoedigen en bevorderen, voortbouwend op de ervaring en het netwerk van partnerschappen.
17.18	Tegen 2020 de steun voor capaciteitsopbouw verhogen aan ontwikkelingslanden, inclusief de minst ontwikkelde landen en de kleine eilandstaten, om de beschikbaarheid van hoogwaardige, actuele en betrouwbare gegevens opgedeeld naar inkomen, gender, leeftijd, ras, etnische afkomst, migratiestatus, handicap, geografische locatie en andere kenmerken relevant in een nationale context, aanzienlijk op te drijven.
17.19	Tegen 2030 voortbouwen op bestaande initiatieven om metingen te ontwikkelen met betrekking tot de vooruitgang van duurzame ontwikkeling die kunnen dienen als aanvulling op het bruto binnenlands product, en de statistische capaciteitsopbouw ondersteunen in ontwikkelingslanden.

	Global Goal (sub)doelen
18.1	Werken vanuit rollen
18.2	Toegevoegde waarde is leidend
18.3	Gelijkwaardigheid in samenwerking
18.4	Regionale samenwerking
18.5	Werken vanuit eigen verantwoordelijkheid
18.6	Formeel en informeel handelen